

6504

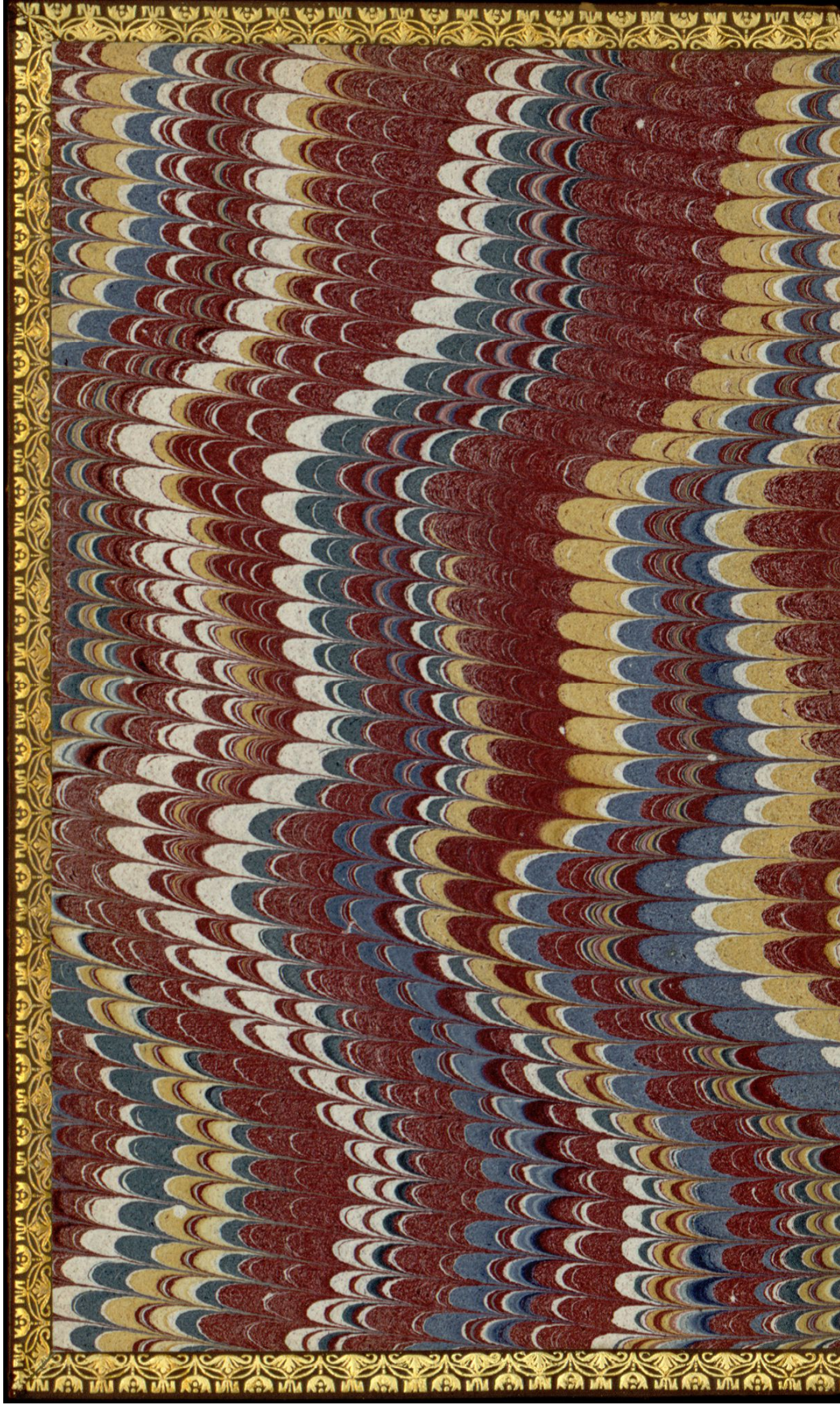
(1623)

PARIS

1025710003

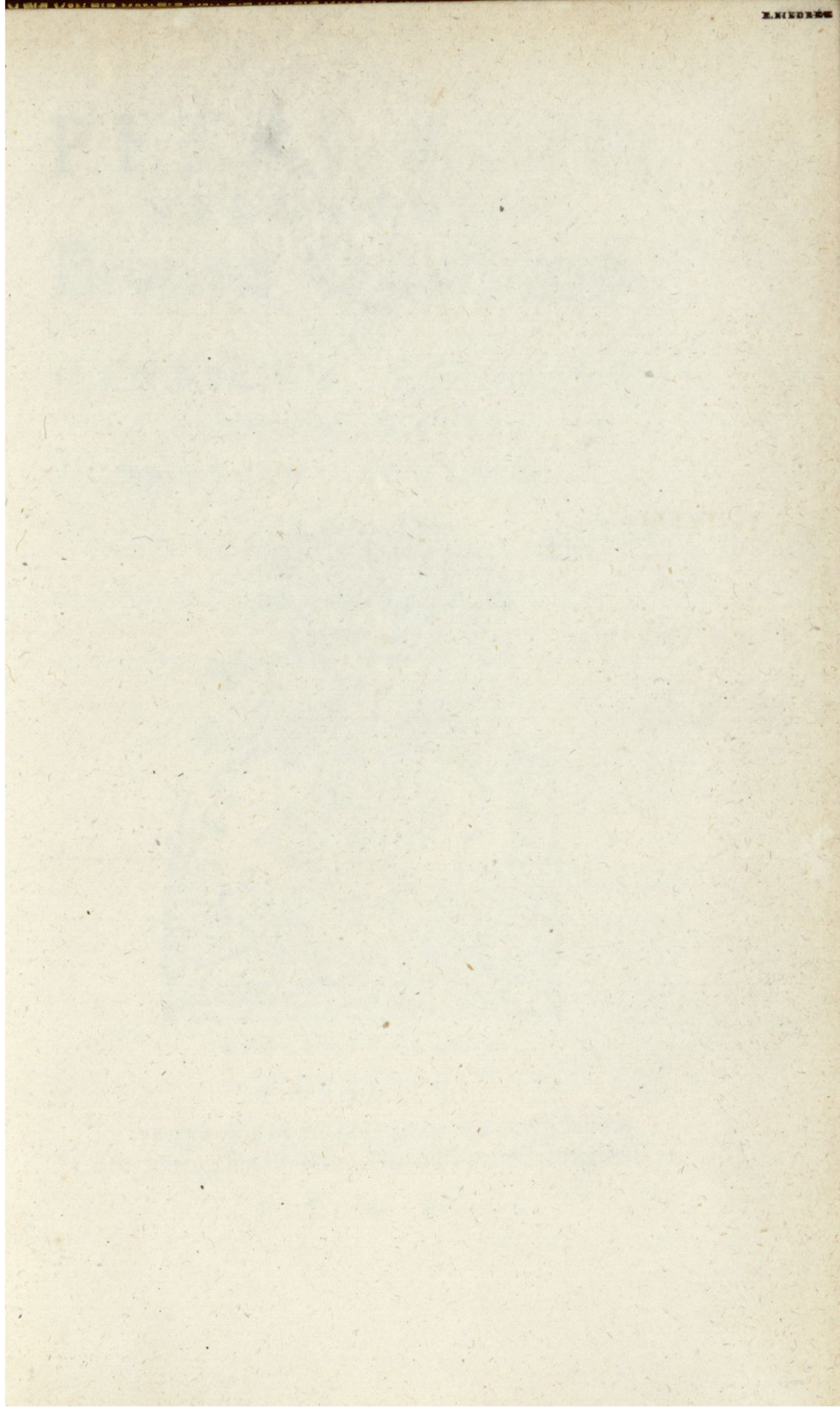
1623

P. RAVI

VCM 65 6504

PETRI RAMI

VEROMANDVI

Brutinæ Quæstiones,

A D

HENRICVM VALESIVM,

FRANCIAE REGEM.

Ω SECVNDA EDITIO. Ω

BIBLIOTHÈQUE

de

MR COUSIN

6504

CVM PRIVILEGIO.

PARISIIS,

Ex typographia Matthæi Dauîdis, via amygdalina,
è regione gymnasii Rhemēsis, ad Veritatis insigne.

I 5 4 9.

PETRI RAMI

VEROMANBY

Brutus Questiones

A D

HENRICVM VALESIAM

FRANCIAE REGEM.

ROSECVMDA EDITIO.

CVM INVENTO.

PARISII

Ex typographia M. de la Roche, in amygdalis
regione Gymnasii Rhenani, et Veronensis.

1 4 2

P E T R I R A M I

V E R O M A N D V I

Brutinæ Quæstiones,

A D

H E N R I C V M V A L E S I V M

F R A N C I A E R E G E M.

SPERO, Henrice Valesi, Franciæ Rex Christianissime, amplitudinem tuam me nihil offensurum, si Rhetoricas scholas non solum ad te mittere, sed etiam in tuo nomine diuulgare audeam.

Nanque & huius artis & omnium omnino doctrinarum laudandarum cognitionem non modo ingenuis animis dignissimam, sed etiam regum propriam esse statuo. Etenim quid est tam regum proprium, quam quod à summis regibus ad omnium dignitatem regnorum est inuestigatum, & æternis literarum monumentis posteritati relictum? Quæramus igitur à quibus tandem hominibus tam Varias, tamque multiplices artes, vel ad orationis cultum, vel ad rationis solertiam atque iudicium, vel ad cæterarum rerum fructum & Usus inuentas & descriptas accepimus: reperiemus profecto horum bonorum inuentores & authores, potentissimos principes & imperatores extitisse. Ponamus ante oculos (ut à primis literis incipiam) M. Varronem, Iulium Cæsarem: quorum alter de analogia, alter de lingua Latina tam multa ad Ciceronem per-

scripsit. At quantis opibus, quanta dignitate in amplissima orbis terrarum Republica Viri? Quid Pericles, quid Demosthenes Athenis? quid Romae Cato, Antonius, Cicero, Brutus, quae imperia, quanta Reipublicae gubernacula tenuerunt? At orandi & leges & exempla ab illis omnia ferè tenemus. In Dialecticis deos præceptores Plato statuit. Quid verò in Physicis Platonē, aut Aristotelem potius commemorem, quàm Alexandrum Macedonem? Is enim nobilissima scientiae cupiditate inflammatus, tot hominum millia (quot tanto Asiae, Africae, Europae imperio venatus, aucupia, piscatus alebant, quibusque viuaria, armenta, aluearia, piscinae, auaria curae erant) conduxit, omnesque omnium ea de re hominum conscriptos libros conquirendos curauit: ut & peritos rerum naturalium percunctando, & libros varios perlegendo præclara de tot rebus occultis volumina hominum generi compararet. Interroga medicos de suae artis origine: Aesculapios tibi & Apollines respondebunt. Quid Mathematicae artes & disciplinae? nonne sibi (ut varia testes sunt historiae) tum primos ab initio mundi patriarchas, Adamum, Sethum, Noeum, Abrahamum: tum Africae atque Europae clarissimos reges, parentes vendicant & asserunt? Instituta verò de vita hominum & moribus tametsi optimi quique rerumpublicarum principes gloriae suae propria semper esse duxerunt, tamen regnis & imperijs humanis excellentiora & præstātiora esse confessi sunt, cum certis numinibus leges suas attribuerunt, Licurgus Apollini, Solon Palladi, Minos Ioui, Charū-

das Saturno, aliisque dijs ac deabus alijs. Cum igitur doctrinas non solum ingenuas, sed regias dico, nihil amplificandi causa dico, sed earum nobilitatem verè ac simpliciter exprimo. Age verò, cum magnifica ista artium regna mente atque animo complexus eris, ad amplitudinem generis tui oculos conuerte: patrem regem cōspicies in isto genere laudis regum omnium longè primum & maximum. E cæteris enim regibus nonnulli poetas amauerunt, alij philosophos coluerunt, alij aliarum peritos artium in honore habuerunt. At Frāciscum Valesium omnium literarum patrem verius, quàm mecenatem possumus appellare: à quo Latina, Græca, Hebraica lingua interpretes, Philosophia, Medicina, Mathematica scientiæ doctores honestissimis stipendijs affecti & ornati sunt. Quo regnante, imò verò cohortante, tot populorum rectores, tot senatores, tot omnium generum homines incredibili literarum amore sunt incensi. Tum verò quum à tali patre discesseris, quem potius, quàm te vnum, te, inquam, vñ in tanto splendore conspicias, qui paternis passibus ad eandem gloriæ eternitatem graderis, qui similibus honoribus doctos homines & eruditos afficis, quibus antè pater affecerat? imò verò qui sustententes eos, de quibus eruditionis ac doctrinæ spes aliqua fore videatur. Cur enim ingratè reticeam vñ me (quem nostrates Aristotelei & lingua & manibus ita constrinxerant, ut de philosophia nec dicere, nec scribere quicquam, ac vix quidē cogitare possem) vnum me, inquam, ad postulationem Cardinalis Guisiani mecenatis meo

propter multas egregias virtutes merito tibi charissimi, per te pristinae libertati restitutum? iussūque rescissis Aristoteleorum iudicijs liberè de his artibus (in quibus me exercuissem) & cōmentari & scribere, & philosophari? Quo tuo beneficio sic adhuc vsus sum, & superis bene fauentibus imposterum sic vsurus sum, vt vel Aristotelei Petrum Ramum (quē tam vehementer & acerbè afflixerant) per te sustentatū & liberatum esse gaudeant. Quamobrem Rhetoricas scholas, quoniam hæ quoque artes, sicuti reliquæ, regia sunt, ad te & regis literarum omnium amantissimi filium & regem ipsum pari sapientiæ amore incensum scribere, & in tuo nomine emittere non dubitavi: & eas quidem scholas, quæ magnorum in republica principum Ciceronis & Bruti de summa regenda reipub. doctrina cōtentionem explicarent. Etenim cum in tanta republica, quanta tum Romana res fuit, eloquentia sapientiæ coniuncta vnicum ad honores summos & singulare instrumentum esset, nō tantum sapientia, eloquentiaque præstātes & summi viri Romæ extiterant, sed summa quoque inter ipsos dissensio fuit de optimo virtutis huius genere. Cicero oratoris, id est sapientis illius & eloquentis viri (sic enim appellabat) summam & absolutam laudē triplicem arbitrabatur esse, Docere, delectare, mouere: resque magnas grauiter, & paruas summis, & mediocres moderatè dicere: ad eāque rem Philosophiam totam, leges, historias, Rhetoricam necessarias iudicabat. Hæc enim Oratoris ad Brutum sententia est. Brutus autem, Cal-

lidius, Caluus, Cornificius, ac ceteri qui se tum oratores Atticos velut absolutos appellabant, de artiũ cognitione nihil dissidebant: duas etiam primas (quæ docendi & delectandi sunt) laudes valde probabāt: moueri tamen iudicem vehementius & turbari ab oratore nolebant, eóque quorum altior esset oratio, furere & bacchari arbitrabantur. Hoc itaque tertium in Cicerone reprehendebant, sicut alia quedam, quòd in egressionibus & repetitionibus esset nimius, quòd insolentius aliquando se iactaret. Itaque & hi Ciceronem vt redundantem, & doctis atque attentè audientibus molestum: & illos Cicero vt ieiunos & aridos, & multitudini, cui nata sit eloquentia, contemptos sæpe cauillatus est. At Cicero quanuis de gravitate & vehemētia dicendi verius fortasse secutus est, hæsit tamen sine dubio ad illas egressionum, repetitionum, ostentationum salebras, nec inde explicare se atque expedire potuit. Atque hæc Ciceronis & Bruti de causis orandis dissensio fuit: de orandarum verò caussarum arte potuit etiam Bruti cum Cicerone maior esse contentio: quòd Cicero vno Rhetoricæ artis nomine multas artes variè confunderet, quæ præceptis distinctæ & facilius discerentur, & commodius exercerentur. Quod vtrunque tamen vitium & redundantia & Rhetoricæ artis confusius instituta nō tam Ciceroni, quam magistris (quos vel audierat, vel legerat) attribuendum esse arbitror. Audiuit adolescēs Menippum Stratonicensem, Dionysium Magnetem, AEschylum Gnydium Adramitemum Xenoclem,

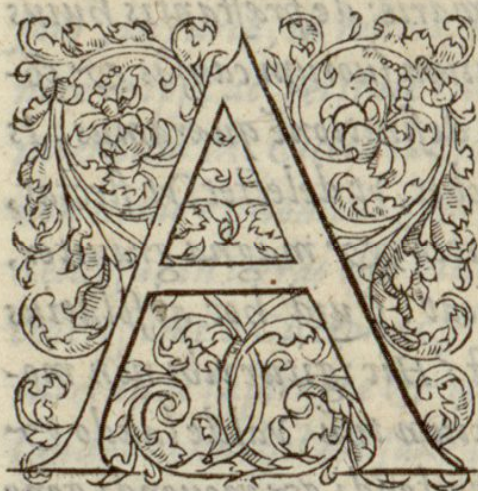
tota Asia illis temporibus oratorum facile principes, à quibus Asiatica redundantia sic imbutus est, ut postea se (tametsi redundantem, & quasi, ut ait ipse de se, extra ripas diffluentem sentiret) nulla tamen ratione reprimere ac coercere potuerit,

Adeo à teneris consuescere multum est:
& Aristotelem (qui maxime omnium Rhetoricas & Dialecticas artes turbavit) precipue in Rhetoricis præceptis sequutus est, & quidem sic ut summus in republica princeps tantis & publicis & domesticis negotiis occupatus ex Rhetoricis præceptis, sicut ex iuris civilis legibus tum quoque, sed hodie multo magis confusis, passim carperet potius, & undique colligeret forensem & civilem usum, quam cōsideraret, quam artificiose, quamque subtiliter ista docerentur. Quamobrem in Oratore Ciceronis non solum de Asiatica redundantia, sed etiam (quoniā datur iis exercitationibus ea venia) de propriis Rhetoricæ disciplinæ præceptis, deque totius tractationis ratione, constantia, veritate, querentem Brutum feci, & quidem ita querentem, ut proprias Ciceronis laudes & virtutes ornaret, vitia non solum à virtutibus separaret & distingueret, sed in authores transferendo vel excusaret, vel extenuaret. Sed longius progredior, dum Brutinæ disputationis argumentum planum facere cupio, quod è re ipsa forsā melius intelligetur. Itaque Brutum ipsum cum Cicerone loquentem iam nunc audiamus.

PETRI RAMI
VEROMANDVI
Brutinæ Quæstiones,

A D
HENRICVM VALESIVM
FRANCIAE REGEM.

Nimaduerti M. Tulli, te
vehementer esse comotum,
quod oratorem, quem tan-
topere probares, improbare
potuerim: quæri enim &
expostulare tanquam de
gravi & acerba iniuria
soles, quod audeam non so-
lum ad Atticum, sed ad te ipsum etiam scribere, quod
in eo tibi placeret, id mihi displicere. At si consilij mei
rationem causamque penitus intellexeris, spero te non
modo nihil repugnaturum, sed magnas etiam nobis
gratias habiturum. Quauis enim scriptis etiam ad
alios epistolis testatus sis te quicquid habueris iudi-
cij de dicendo, in illum librum contulisse: neque recusa

re, quin quantum de illo libro, tantundem de tui iudicij fama detrahatur: tamen confido me certissimis tibi rationibus probaturum, neque iudicij tui quicquā admodum hīc adhibitū esse: neque si de isto libro plurimum detrahatur, necesse tamen esse de iudicij & eloquentiæ tuæ fama multum detrahi. Etenim siquid est iudicij tui in hoc oratore proprium, quod expenderis, æstimaris, iudicaris, nihil tam politum fingi, cogitari ve potest, quàm quod est à Cicerone iudicatum. Summas rerū principes initio statuam, de quibus accuratè iudicasse mihi videaris. De cæteris suo loco nihil tibi detraham. Ac primū summum disputationis vniuersæ caput excutiamus: videamus quemadmodum expenderis & æstimaris: de præstantis huius & excellentis viri (qui ciuium suorum causas & cōtrouersias orando disceptet) definitionē queramus. Is erit (ais) qui ita dicet vt probet, vt delectet, vt flectat, quique & humilia subtiliter, & magna grauitate, & mediocria temperatè dicat. Quid hoc absolutius æstimari aut iudicari potest? Hīc igitur tibi non modò nihil repugno, sed iudicium tuū valde laudo & probo: tametsi de tertio illo flectendi & mouendi genere Attici nostri leuiter & eruditè quidem dissentiūt: attamen quia plerunque hebes & tardus auditor est, nec (tanquam malus equus) nisi agitato facit, necessariam orationis grauitatem & maiestatem esse cōcedo: atque hanc triplicem docendi, delectandi, mouendi varietatem cum splendidè sanè ac magnificè in hoc libro demonstrasti, tum in causis ipsis sic ostendisti, vt fa-

teri, vel potius profiteri meritò possint in hoc genere laudis, omnium non solum mortuorum famam, sed viuentiũ quoque gloriam sapientia & eloquẽtia tua victam esse atque superatã. Fuerint enim, sintq; etiam nunc in singulis vel docendi, vel delectandi, vel mouendi generibus excellentiores quidam: in omnibus autem peræquẽ præstantẽ vel fuisse, vel esse arbitror omnino neminem. Hoc tantæ virtutis elogium sanctum per me & inuiolatum obtineto. Addis postremò moderatorem & actorem caussarum ita definitum, magnis & excellẽtibus artibus ornatum esse oportere, Dialecticis, Ethicis, Physicis legibus, Historiis, Rhetoricis: quod à te & singulari iudicio dictum est, & in foro, in curia, in rostris, in omni denique caussarũ genere re ipsa ac veritate tam mirabiliter expressum, vt interdum M. Cicero iudicibus, patribus, Quiritibus non homo ex homine genitus, sed deus quidam è celo delapsus in terras esse videatur. Hæc verissimè & excellẽtissimè à Cicerone & iudicata & facta sunt. At inter istas sapientiæ & eloquentiæ tuæ tam speciosas laudes nonnihil est sanè licet perexiguum, licet tanto splendore occultum & obscuratum, nonnihil tamen est, quod non solum mihi & Callidio & Caluo & Cornificio, & Atticis omnino nostris, sed tibi quidẽ ipsi verè iudicanti non satis speciosum videatur: tum quòd in orandis causis egredi leuiter, idem repetere frequenter, insolenter etiam de tuis rebus gloriari soleas: tum quòd in agendarum caussarum arte falsum Rhetorum potius arbitrium, quàm verum iudicium

tuum adhibeas. Hæc paucula quamvis maximis & plurimis virtutibus tuis longè quidem minora atque inferiora: tamen in hoc oratore notanda & separanda suscepi, ut simplices, & minus attenti distincta & diuisa haberent, & bona, quæ sequerentur, & mala, quæ declinarent. Quamobrem utrâque disputationem (quia tua descriptio postulat) coniungemus, atque ita differemus, ut firma ratione singulis de rebus contendamus, testimonia dubia & incerta nulla proferamus. Age itaque missas opiniones hominû faciamus: rem, naturam, veritatem spectemus: adhibeamus eam in disputando artem, quæ regulam veri falsiq; iudicandi præbeat, eiûsque legibus pareamus. Regem quendam fori, actoremque causarum excellentem cogitas, & omnibus laudandis artibus informas, ut sit & dialecticus, & ethicus, & physicus, & iureconsultus, & historicus & orator: denique illo doctrinæ velut orbe, quem Græci ἐγκυκλιόποιον appellant) rotundus atque perfectus: hoc totum, ut dixi, laudo: attamen quam tot artium doctrinam explicas? Tria nobis imperas, ut doceatur, delectetur, moveatur auditor: ad ea multas egregias facultates, multa instrumenta comparas: at quomodo facultates istas, quomodo hæc instrumenta declaras? hominis naturam describere propositum sit, definieris igitur ut oratorem, ex officiis: tum dicas singulares ad hæc officia & animi & corporis à natura dotes esse: nonne ut instituto satisfacias, & hominis naturam declares accuratè, animi, corporisq; & facultates, & partes ad extremum declarandæ

erunt? Sic, opinor: nam si brachiū aut de membris aliquot duntaxat attigeris, cetera contempseris: non exposueris causas proprias & necessarias, quibus hominis natura contineatur. Domus definiatur, causæ quibus efficiatur & cōponatur, enumerētur: fundamentū, cella, paries, tricliniū, cubiculū, tectū, & reliquæ, quibus domus integra solet institui: tū verò si parietem vñ vtcunque edifices, designata cetera relinquas, rideberis, non domum composuisse videberis. Constet igitur istud, & concludatur,

Omnes causæ quibus artis rhetoricæ finem consequimur, in arte ipsa sunt explicandæ.

Philosophia & Dialectica & Ethica & Physica, item leges & Historia, postremò Rhetorica sunt causæ quibus oratoriæ artis finem consequimur, nempe vt docendo, delectando, mouēdo bene dicatur: Et tu omnes istas causas post oratorem definitum, & isto ordine recensēs.

Quare si definiti à te oratoris artem velis explicare, necesse est vt omnes artes illas explices.

At architecto illi similis es: magnificam eloquentiæ domum describis: partes Philosophiam, Leges, Historias, Rhetoricam designas: cū edificium inchoandū est, parietem rhetoricū scilicet erigis, & pro tam multis artibus minimam omnium instituis. Hic igitur tibi M. Cicero, Vehementer & acriter resisto, atque hoc iudicium tuum esse pernego: scholasticas opiniones magistrorum tuorum esse confirmo. Nunquā enim mihi persuaseris æstimatum & iudicatum à te esse,

quomodo ista dicerentur: totum corpus artium omnium complecteris initio, membrum tandem vnum ceteris omiſſis retines. Ciceronis igitur iudicium eſſe tam inconstans & imbecillum nunquam putabo. Qui error magnus & absurdus eſt: Multæ sunt, ais, ad orandas & disceptandas ciuium cauſſas artes necessariae, Philosophia, Leges, Historia, Rhetorica: Rhetoricam poſtremam ceteris omiſſis ſolam interpretaris: hoc eſt calum, aërem, aquam, terram polliceri, ſolam terram præſtare. Veruntamen age, dixeris, quod probare nemini intelligēti poſſis, plus Rhetoricam artem, quam Historias & Leges, & Philoſophiam ad tractandas & expediendas ciuiles controuerſias valere, & idcirco de Rhetorica præcipiendum fuiſſe, de ceteris duntaxat admonendum, quia hæc tanquam famulæ & adminiſtræ ſunt, illa autem domina. At mi Cicero, quam nihil iſta procedet ratio? quam nihil errorem primū adiuuabit? Eſt enim planè ridiculum Rhetoricam cum Philoſophia, Legibus, Hiſtorijs ita cōparare. Sed finge quod falſiſſimum & ineptiſſimum eſt, eſſe tamen aptiſſimum & veriſſimum. Sit Rhetorica domina & princeps artium reliquarum, & idcirco de ea præcipiendum orādarum cauſſarum doctori & magiſtro. Quid ſi doceo Rhetoricam neque in hoc oratore, neque in ceteris oratorijs tuis libris à te legitimis partibus informari, ſed alienis & falſis permisceri, nōne tua iſta deſenſio corruet? At ſpondeo, recipio, promitto, cōfirmo (quod aduerſus Ciceronem niſi clariſſima veritate motus nūquam dicerem, crimēnque leuitatis &

*inconstantia pertimescerem) recipio, inquam, & confir-
 mo me probaturum, in omnibus tuis libris totam istā
 τεχνολογίαν infinitis tenebris turbari & confundi.
 De hoc vno libro tantum loquar, locos tamē (qui sunt
 in ceteris tuis libris) eosdem disputabo. Disputavi ad-
 huc breuiter & summatim facultatem oratoris, si hoc
 nomine forensium & ciuiliū caussarum actorem ac
 disceptatorem, id est multarum & variarum artium
 hominem intelligi vis, à te non demonstrari, non in-
 formari: deinceps etiam si malis oratorem vt grāma-
 ticum, vt arithmeticum vnius certae disciplinae homi-
 nem dicere, ne quid in ambiguitate nominis huius oc-
 cultum relinquatur, disputabo, oratoris virtutem à te
 non legitime perpendi atque aestimari. Itaque de Rhe-
 toricae artis confusione tecum vel potius cum magistris
 tuis certamen deinceps instituo: de egressione, repeti-
 tione, iactatione vbi sese locus in libro tuo ostenderit
 (nequid hīc turbetur) tum dicam. Atque vt tota res
 via & ordine procedat, de Rhetoricae artis propria &
 legitima ratione, primum quæramus. Omnes artes, o-
 mnes artifices ex rebus sibi propriè subiectis exponan-
 tur necesse est, non ex alienis, non ex communibus ad-
 umbrentur: Rhetoricam vnam quandam & singula-
 rem artem de liberalibus esse volumus. Hæc ars igi-
 tur & huius artis artifex ex materia sibi propriè sub-
 iecta definiatur. Distingueamus Rhetoricae artis mate-
 riam, & à ceterarum artium materia diuidamus, vt
 constet quod eius proprium sit, vt omnis omnino con-
 fusio tollatur: quod Grāmaticis præceptis doceatur, id*

rursus in Rhetoricis non misceatur: quod in rhetoricis
 instituatur, à Dialecticis non attingatur: breuiter ar-
 tium omnium fines & institutiones separentur: vsus
 tamen coniungatur: sicuti in hominum fundis & a-
 gris fieri videmus: vt meus ager in tuum non incur-
 rat, nec tuus incidat in meum: rerum tamen nostrarū
 vendendo, emendo, permutando vsus communicetur.
 Quin illam solonis legem (quam dicitur Athenien-
 sibus tulisse) nobis proponamus. Εἴρ' τις αἰμασίαν
 παρ' ἄλλοις χωρίῳ ὀρύξει, ἢ ὅρον μὴ διαβαί-
 νειν. εἴαν Τειχίου, πόδας ἀπολείπειν. εἴαν ὁ οἰκημα,
 δύο πόδας. εἴαν δὲ τάφορ ἢ βόθρορ ὀρύτῃ, ὅσον τὸ
 βάθος ἢ, τοσοῦτον ἀπολείπειν. εἴαν ὁ φρέαρ, ὀρυγὰρ.
 ἐλαίαν δὲ ἢ στυλῶν, ἐννέα πόδας ἀπὸ τῆς ἄλλοις
 φυτῶν. τὰ δὲ ἄλλα δένδρα, πέντε πόδας.
 Sic igitur de sapientibus sapientissimus ille solon, si
 quis ad alienum (dicam enim rursus, & quidem si
 potero Latine) fundum sepem constituerit, extra ter-
 minum ne excedito. Si murum, pedem relinquito. Si
 domū, duos pedes. Si sepulchrū aut scrobem effoderit,
 quāta sit altitudo, tantū relinquito. Si puteū, passum:
 si oleam aut ficū, nouem pedes ab alieno plantato: cæ-
 teras arbores, quinque pedes. Hanc igitur distinctionē
 finium quæso te, bona fide meditemur, & unicuique
 quod suum est, attribuamus. Duo verò sunt vniuersa
 deorum munera hominibus tributa, vnde alia ferè o-
 mnia profecta sunt, ratio & oratio: rationis doctri-
 na, Dialectica est: ideóque quicquid rationis ac men-
 tis proprium fuerit, quod sine oratione tractari & ex-

erceri possit, id propriè dialecticæ arti attribuito. Tres
 autem partes sunt, Inuentio consiliorum & argumen-
 torum: eorumq; Dispositio in syllogismo & methodo,
 item Memoria: quoniã ista omnia in hominibus mu-
 tis, & omni orationis facultate carentibus insunt.
 Nam & res cogitant, & iudicant, & collocant, &
 meminerunt, & omnes omnino homines hæc aliquã-
 do tacendo melius, quàm dicendo faciunt. Tres itaque
 partes illæ, Inuentio inquam, Dispositio, Memoria, dia-
 lecticæ artis sunt. Orationis laudes ad istam regulã
 metiamur, & grammaticæ primùm suas partes assi-
 gnemus. Puritas autẽ sermonis est, & elegantia: quæ
 porro in singulis verbis ex etymologia, in coniunctis
 ex syntaxi, in quantitate syllabarum & accentu, ex
 prosodia, in formatione & pictura tum literarũ tum
 syllabarum & dictionum, ex orthographia perspicie-
 tur. Hic grammaticæ fundus totus & proprius esto:
 Dialecticæ hîc, neque Rhetoricæ quicquam suum du-
 cito. Quid ergo? quid Rhetoricæ relinquetur? non
 elocutio solum in tropis & figuris (quam tamẽ solam
 hîc putas oratoris esse propriam) sed actio. Hæc Rheto-
 ricæ virtus & propria & sola est, vt possit troporum
 luminibus variare, insignibus figurarum exornare,
 modulatione vocis permulcere, dignitate gestus ex-
 citare: quæ quidem maxima virtus & amplissima
 est. Vides Marce Tulli quomodo disputem: non abu-
 tor Platonis, vel Aristotelis, vel Isocratis, vel homi-
 nis cuiusquam opinione vel authoritate: causas rerũ
 summas & primas ab imis fontibus repeto, & quod

Apollo tibi quondam respondit, naturam potius *ducē*,
quàm multorum opinionem sequor: artes præceptis &
institutis secernēdas esse doceo: vsu tamen coniungi vo-
lo. Sic enim fiet, vt facilius ita distinctæ cognoscan-
tur, & ad earum vsum breuius perueniatur. *Quam-*
obrem cū Rhetoricæ fines elocutionis & actionis
partibus concludantur, orator nobis definiendus est be-
ne dicendi peritus: bene autem & ornatè dici & elo-
cutionis & actionis virtute. Hoc verò fundamentum
sententiæ meæ de principio tibi propono, vt inde reli-
qua disputatio deducatur. Tu verò Marce Tulli quo-
modo propriam oratoris facultatem, qua via propriam
eius virtutem inquiris? Attende quæso, & considera
quantum iudicio tuo deferā, quàm nihil detrahā:
eadem planè via ad inuestigandam oratoris speciem
tibi progrediendum iudicasti, qua ipse paulò antè
progrediendum iudicaui: separanda censes & *secer-*
nenda omnia esse quæ communia sunt, id solum quod
proprium sit oratoris, in eius definitione & doctri-
na retinendum: Vide quàm consentiant, & pro-
pè conspirent cogitationes & sententiæ nostræ. Defi-
niendum oratorem ex artis eius propria, & à ceteris
artibus distincta materia iudico: tu communibus om-
nibus reiectis ex eo quod proprium relinquetur, defini-
endum oratorem iudicas: iudicium igitur nostrum v-
num & idem est. At dum scholastica Aristotelis ma-
ximè, deinde aliorum quorundam rhetorum decreta
sequi vis, totus à teipso dissides, & infinite à propo-
sita via aberras: actionem enim reiicis, quæ propria ta

men est: Inventionem, Dispositionem, Memoriam, quas
 Ut improprias reieceras, attamen sicuti philosophiam
 totam & leges & historias retines, & omnes undi-
 que collectas quisquiliis admisces: Ut si in media libri
 tui parte usque ad elocutionis præcepta in longissimam
 orationem, quæ & oratoris inuestigationem præcedit,
 & quæ de oratoribus & sophistis est, & quæ de par-
 tibus eloquentiæ usque ad oratoris definitionem tracta-
 tur, & quæ deinceps ad inuentæ definitionis exorna-
 tionem adfertur: tot enim partis primæ particulas, si
 vis, faciamus: si inquam singula ista expendere mecum,
 & subductis rationibus æstimare volueris, intelliges
 profecto te nulla de re frustra aut temere à nobis admo-
 neri. Etenim M. Tulli, cum nos ingentis cuiusdam mu-
 neris expectatione ad oratorem cognoscendum excita-
 ses, cogita quàm ad prolusionem tribus egressionibus
 abutare. Quæstionem ponis, quid orator perfectus sit, de-
 repente nulla re definita: posita quæstionis immemor,
 de via discedis, & ab ea longissimè aberras. An hoc
 est acutè & constanter, quod proposueris, explicare? an
 hoc est in docendo dialecticorum consiliis & legibus
 obtemperare? Egressioni locus conceditur aliquando lo-
 giore disputatione fatigatis, ut in isto, tãquam amæ-
 no diuersorio requiescant: at nihil adhuc interpreta-
 tus es. Atque hoc primum egressionum tuarum exem-
 plum esto: egressionem istam videamus: neque enim so-
 lum egressionis genus ipsum totum non probo, sed in
 partibus permulta magis concinna, quàm necessaria
 video. Prima egressio nos ad bene sperandum incitat,

Et quasi signo quodam sublato cohortatur exemplis poetarum, philosophorum, pictorum, statuariorū, oratorum. Verū quid ista cohortatione tam bella, tam magnifica, tam ad eloquentiæ iactationem composita nobis opus fuit? Exordio nos antea tibi cōciliasti: quia nostro amore adductus, istam disputationē susciperes: nos mirabiliter excitasti, quia rem tantam tractare te diceres, quantam non modò facultate consequi difficile esset, sed etiam cogitatione complecti: nos ad audiendum & cognoscendum sapienter instituisti & comparasti, quia quo de agitur proponendo declarasti: post exordium tam diligens & accuratum quid rursus egressione ista sollicitandi & cohortandi fuimus? Dic quæso tute ipse, & tanquā de te ipso iudex statue: nūquid aliter de Rhetorica arte, aliter de Milone dicendum existimas? In explicandis disciplinæ rationibus & decretis auditorem habes sua sponte vel potius utilitate ad audiendum comparatum: In causa Milonis ignarus fortasse iudex est ac negligens, aut alienus, ut omnibus modis excitandus sit: attamen in ipsa Milonis causa quis tãtas oratoris delicias ferret, quantas in disputatione de arte & doctrina hîc tibi permisisti? Sed tamen in his delicijs perseueras, & me à prima egressione in secundam vocas: & Ideæ nomine Dialectica quædam definiendi præcepta valde obscure & ineptè conturbas. Quid verò si in explicanda grammaticorū doctrina dialecticas præceptiones istas conturbarem, annon ridiculè & imprudenter facere iudicarer? certè. Artes siquidem ordine docendæ sunt,

nec posterioris praecepta in priore miscenda sunt: atque Rhetorica ut Grammatica, prior est cognitionis ordine, quam Dialectica. Quare temere in Rhetorica disputatione, dialecticorum decreta misceri non decet, nec verò sine ratione testimonium vel Aristotelis (qui tantam Rhetoricae confusionem vel peperit, vel auxit certè) vel Zenonis nobis obiiciatur: quòd Rhetoricae ex altera parte respondeat Dialectica. His commentitiis somniis postea respondebo: dicis te iudicij quicquid habueris, huc contulisse: iudicio itaque tuo, non alieno arbitrio mecum contēde: nec per alienos oculos de coloribus statue. Non utar in hac disputatione opinionibus, vel sententiis hominis cuiusquam. Quare missos facito testes illos, mutos praesertim, & nullam sententiae suae rationem reddentes: non utar inquam testimoniis, nisi fortè tuis: quia tu repudiare tuum ipsius de te testimonium iudiciūque non possis. Te ipsum igitur potius vel in hoc opere praecipientem audi, totas inuentionis artes Philosophiae attribuentem: hīc enim primum ais, Nec verò sine philosophorum disciplina genus & speciem cuiusque rei cernere, neque eam definiendo explicare, nec tribuere in partes possumus: nec iudicare quae vera, quae falsa sunt: neque cernere consequentia, repugnantia videre, ambigua distinguere: tum deinde scribis, Inuenire & iudicare esse magis propria prudentiae, quam eloquentiae. Prudentiam autem illā Dialecticā in topicis postea editis significas te dicere: ubi Dialecticae partes ais duas esse, Inuentionem & Iudicium. Omissis igitur fallacibus & captiosis Graecorum

*hominum commentis, crede Veritati, quam ex artium
distinctione antè demonstravi: crede tibi Verissimè sen-
tienti Inventionem Dialecticæ artis propriā esse, quia
rationis sit: non esse autem Rhetoricæ, quia nihil sit o-
rationis: crede Verissimo cōtra secundæ egressionis tuæ
culpam syllogismo:*

*Artes ordine docendæ, nec decreta posterioris in
priori miscenda sunt.*

*Rhetorica est ordine docendi prior, Dialectica po-
sterior: quia sine hac illa & doceri & per-
cipi potest: hæc sine illa non potest.*

*Dialecticæ itaque præcepta in Rhetorica arte mi-
scenda non sunt.*

*Ad Solonis legem
redeamus: artium fines regamus: extra terminos ne
excedamus.*

*Sed quoniam secunda de ideis egressio videbatur ob-
scura & aliena, tertia rursus egressione vagaris &
erras, ut secundam excuses. Obscura te & nova dice-
re ais, sed plerisque imperitis, credo, cum peruetera di-
cas. Rudes nēpe & ignaros rerū existimas, qui Plato-
nis ideas ignorēt à Platone ipso vel nō intellectas, vel
tā obscure declaratas, ut qui ipsum audierint, nihil
certè de his tenuerint: sed alij alio distracti, partim om-
nino deriserint, partim dissimillima ratione sint in-
terpretati. Nā & eas Aristoteles modis omnibus labe-
factavit: & ex his qui Platonem magis amauerunt,
alij quædam rerum singularium, quæ à Deo procrean-
tur, æterna exempla ideas appellāt: alij qui minus abs-
trusi, & ad hominum intelligentiam magis accōmo-*

dati esse voluerunt, generales rerum & perfectas notions hoc nomine definierunt. Itaque intelligis non solum indoctis, sed eruditis quoque hanc idearum doctrinam perobscuram videri. Quare cum in omni oratione graue peccatum sit rem propositam non constanter persequi, sed res alienas agere: quanto grauior erit culpa, sententias præsertim alienas vix, ac ne vix quidem suis authoribus cognititas admiscere? Sed tamen obscuritas quàm verè reprehendatur, iam intelligis: Videamus quo iure quod alienum sit, possis vsurpare. Philosophia, inquis, est oratori necessaria. Quid tum? non est igitur, inquires, alienum in explicando oratore de philosophiæ legibus & institutis præcipere. Deum immortalem? qualis dialecticus es M. Tulli? Adeste potius dialectici, vimque huius & argumenti & argumentationis mecum ex artis vestræ decretis æstimate. Vtrumque enim vitiosum esse contendo, ac primum argumentum, Philosophia est, ais, oratori necessaria: imò verò, Eloquentia potius est philosopho necessaria. Redeamus ad illum superiorem proximum docendarum artium ordinem,

Non sunt antecedentibus artibus consequentes necessariae,

quia sine his illæ percipi possunt: alioqui frustra prius instituerentur. Rhetorica antecedit: Philosophia sequitur.

Non est igitur Rhetoricæ Philosophia necessaria.

Quare nihil te præclara ista ratio (cum falsa sit) ad-

iuuat. At oratorem non illum vulgarem, sed perfectissimum & doctissimum hominem, & omnium artium participem, credo, describis. Intelligo inquam, & istam confusionem in te reprehendo: quod vnius artis nomine alias penè omnes artes confundas: Politicum quendam virum omnibus partibus absolutum informare vis: & hunc oratorem vocas: in quo vehementer erras. Plato cum isto modo perfectum reip. moderatorem describeret, non dubitauit eum omnibus disciplinis instruere, ut magnificum quendam & praeclarum ducem faceret: attamen longè aliud esse existimauit, artem tradere, aliud artibus variis praestantem in republica virum ornare. At tu longè secus. Cum enim velis excellentem istum ciuem fingere, qui causas ciuium suorum oratione tueri, qui consilia reipu. utilia interpretari, qui denique possit in omni genere ciuili orationis decore versari: hunc tu non populi magistrum, non reipu. gubernatorem, non regem, non dictatorem ampla & nobili appellatione, ut decebat, appellas: sed puerilis exercitationis & doctrinae nomine oratorem vocas. Verum aliud est ciuem perfectum, aliud oratorem perfectum definire. Oratoris verò perfectio quaecunque possit esse oratoriae artis virtute propria metienda est. Sic enim artium omnium finis ex earum insita & propria facultate aestimanda est. Grammaticus est perfectus, qui consequutus est, quicquid grammaticae artis praeceptis continetur: si Rhetoricae, si Dialecticae, si Philosophiae vniuersae cognitionem adiunxeris: homo quidem perfectior erit, grammaticus perfectior non erit. Gram-

maticæ enim finis & perfectio non pendet à rebus externis & extrinsecus positis. Persuadere non est finis & perfecta summâque laus oratoris. Quid ita? quia id in euentu fortuito situm est, quem ars sua vi præstare non potest: sed bene dicere: quod elocutionis & actionis virtute comprehenditur. Gubernator bonus tempestate abreptus nauem ad portum nō perduxerit, dicet tamen notum illud, dūmodo rectum clauum teneam: nec ideo gubernatoris laude exciderit. Constat igitur artium omnium finem, id est perfectionem & absolutionem proprijs earum virtutibus contineri, ac iam totum syllogisimum concludamus,

Omnis virtus oratoriae artis est elocutio & actio. Ut in principio posui, & postea rursus dicam,

Omnis oratoris autem perfectio est ex artis oratoriae virtute:

Omnis oratoris igitur perfectio est ex elocutione & actione.

Animaduertis quomodo disputem? quomodo te refellam? Causas rerum primas ab origine reuoco: Dialecticam & πῶς λέγειν, non captiosum elenchum adhibeo: neminem Aristotelis errore in errorem induco, firmo & constanti iudicio rem pondero. Itaque qui dicēdo & tropis & figuris res propositas ornare, qui & voce & gestu decore pronuntiare didicerit, illum ego perfectum oratorem verissimè nominabo. Quales in Graecia permulti, sed imprimis Demosthenes: quales in nostra ciuitate cum alij quamplurimi, tum infinitis par

tibus ante omnes alios tu, tu, inquam, M. Cicero, considera quomodo iam vitis tuis refellēdis virtutes tuas extollam? Quæris eloquentiæ perfectæ laudem? eam verò plenissimam tibi, verissimamque cōcedo: neque hīc tamen errorem aut vitium ullum tuum esse puto, sed Aristotelis confusionē istam iudico, qui primus in rhetoricis artibus philosophiam conturbavit, idque se fecisse etiam gloriatus est initio rhetoricae artis, ubi veteres reprehendit sophistas, qui de dialectica inventionis facultate nihil in rhetorica præcepissent: tūque testeris iudicij quicquid habueris, id omne huc collatū esse: nunquam M. Bruto probaueris, tam leue Ciceronis esse iudicium. At dices te illū nescio quem absolutum querere, cui nihil addi possit, quem nunquam vidit Antonius: qui omnino nullus unquam fuit. Depone quæso te, M. Cicero, vanam istam & confusam græculorum hominum, vel, si mauis, imperitiæ plebis opinionem: hoc enim iudicium tuum non est. Vocauit Atheniensis populus eos homines oratores, qui causas ciuiū agerent & disceptarent: quibus hominibus merito putas multas artes attribuēdas esse. Verūm redi ad illū distinctionis fontem tibi propositū: hunc errorem vulgi repudiabis. Et quidem quæris perfectum oratorem, cui nihil desit: sed admodum ridiculē. Primum id quæris quod esse nullo modo potest.

Nulla hominis cuiusquam natura perfecta esse potest, nulla ars, quoniam naturam imitatur, perfecta esse potest: nulla exercitatio perfecta esse potest: sic ut addi nihil possit, cum

Vita hominis tam brevis sit & incerta.

At orator, imò verò omnis artifex tribus ex illis rebus constat.

Orator igitur perfectus esse nullus potest: sic vt addi nihil ei possit.

Quid quæris igitur, quod inueniri non possit? quid igitur disputas, quod arte teneri non possit? An verò istam tuam Aristotelicam artem, tam vanam, tam confusam, tam falsam, vt demonstrare iam cœpi, & demonstrabo, oratoris illius tam perfecti artem audebis affirmare, vt eam quoque tam perfectam dicas, vt addi nihil ei possit? Nam si tam numeris omnibus absolutum oratorem intellexeris, planèque comprehenderis, necesse est vt tu causas quoque illas & naturæ, & artis, & exercitationis peruideris, quibus ad tantam illam perfectionem perueniri possit. At hoc nefas esse doceo: illud igitur. Poeticus est iste furor Marce Cicero, quo te potius in hanc cogitationem impulsus, quàm firma ratione adductum sentio. Admirabilis videri voluisti: noua quædam & inusitata fuerunt promenda: trita & vsitata contemnenda. Itaque tanquam prodigij cuiusdam instar negasti oratorem perfectum reperiri in Grecis aut Latinis oratoribus: quasi verò facilius sit isto modo perfectum grammaticum, perfectum dialecticum, perfectum medicum, perfectum denique in vlla alia arte virum inuenire, quàm in Rhetorica, aut omnino id fieri possit, cum eiusmodi perfectio (vt dixi) ex tribus constet rebus, natura, arte, usu, quarum nulla vnquam fuit, vel erit in homine perfecta.

Poetica inquam, sunt ista miracula plena quidem puerilis admirationis, prudentiæ verò ac veritatis inania. Quare ut tandem pars ista peroretur, Philosophia est (ais) oratori perfectò necessaria: argumēto planè falso vteris, tum verò deinceps complecteris: non est igitur alienum de philosophiæ præceptis in arte Rhetorica dicere, Aristotelico sophismate deciperis: iudicio tuo nō vteris. Enimuero non est istud, non est inquam, mihi crede, vel ipsius Dialecticæ, de qua loquimur, iudicio consentaneum. Animaduerte enim mecum, & attente considera, quid tuis istis vestigiis possimus efficere: Est necessaria Grammatica oratori, dialectico, arithmetico, geometræ: imò verò fac omnes artes omnibus vtilis ac necessarias esse: alienū igitur non est in Arithmetica de loquendi regulis, aut in Grammatica de numeris præcepta dare? Quis, obsecro, tam absurdā conclusionem feret? Atqui Dialecticæ proprium est leges definiendi dare. Cur igitur in quæstione de perfectò oratore Dialectica præcepta confunduntur? cur nō suis locis potius discuntur? Artium enim omnium quāuis vsus in humana vita cōmuni quodam quasi vinculo nexus coniunctusque sit, institutiones tamen distinctæ esse debēt. Quamobrem percipis, opinor, in hac vtilitatis & necessitatis ratione, quā vehementer Aristoteles tuus erret, quātam errandi occasionē simplicibus & imperitis paret. Nam si puer à Grammaticis institutus ad rhetoricas tuas artes se conferat, tāmquam proximas his vnde venerit, admirabitur in his libris ita de philosophia dici, quòd ea formet oratorē,

quòd ex Academia spatiis, nō è rhetorum officinis talis orator extiteris, quòd Pericles, quòd Demosthenes à philosophis tales oratores sint effecti: tum rhetoricis studiis omiſſis (quæ videt sine philosophia percipi nō posse) tibicinis Latini modò ad philosophiam transibit, vt Rhetorica, quæ abs te sepe famula & administra sapientia dicitur, nunc videatur eius domina constitui. Hac ambitione commotos in omnibus ferè artiũ studiis homines quosdam vanitatis cupidiores, quàm veritatis videmus. Scribit hic de arte poetica? vt perfectum (quem somniat) poetam effingat, omnes ei doctrinas attribuit: alius medicum perfectum cogitat? nullam disciplinam medico nō subiectam affirmabit: alius grammaticum absolutum describit? omnia hominum inuenta grammatici cognitione comprehensa esse contendet. denique si coquus aliquis de arte sua loquatur, vt se beatum & gloriosum efficiat, nihil erit, quod isto iure sibi arrogare non possit. Vtinā Marce Tulli ineptiis istis aliquando tam libèter curari voles, quàm ego tibi salutariter explicabo, desines certè Aristotelis argutias impoſterum tam vehemèter admirari: desines testari te, iudicij quicquid habueris, huc contulisse: cùm hisce de rebus omnino leuiſſimè credideris, nihil omnino iudicaris. De oratore nihil adhuc audiuiſimus, lusiſimus tantum, tres egreſſiones habuimus, quàm leues, quàm vix ioculatorias, quàm etiam molestas & odiosas, quoniam vides, nihil acerbius renouabo, neque dicam Asiaticæ vbertatis oblectamentum hoc eſſe, non Romana grauitatis iudiciũ:

eloquentiam Ciceronis in toto genere orationis in verbis, in figuris, in nobilibus & eximijs exemplis argumentorum magnificentiam vel in cælo pono: magistrorum, qui te isto modo quæstiones propositas tractare docuerunt, prudentiam sanè requiro. In scholam oratoris abs te inuitamur, interim viridariū occurrit, eo voluptate pellekti trahimur: horti propinqui nos oblectarunt, & illuc percurrimus, sunt circà rigui fontes, amœnitate illi quoque sua nos pellexerūt. Veruntamē heus tu in viā redeamus, vel potius viam ineamus: quoniam nondum ingressi sumus, & digrediamur ab his gloriosis digressionibus: & quod secundum in prima reprehensione positum est, ad oratoris inquisitionem ex Latinis & Græcis oratoribus & Sophistis quod secundum est, aliquando veniamus. In quo primum & nugatoriam proœmij repetitionem, & oratoris definitionem (quæ tamen inuestigatur oratione tam proluxa) initio positam esse video. Inuestigemus hunc igitur (ais) Brute, quem nūquam vidit Antonius. Nōne reuocatur huc exordiū, quod initio fuerat? & idem difficultatis argumentū iteratur? Atque hīc repetitionis exēplum primū deprehēdo & commōstro, ne falso te in repetitionibus nimium à me dici putes. Agē porrò qualisnam hæc oratoris est inuestigatio? nōne definitur initio inuestigationis quod inuestigandum proponitur, vt inuentus iam sit orator ille priusquam inuestigetur? Tria dicendi genera, subtile, moderatum, graue definis: quibus oratorem peræquē excellentem, perfectum esse dicis: minus aperte quidē,

sed tamen hoc loqueris, cum ais, Tria sunt omnino genera dicendi, quibus in singulis quidam floruerunt: peræquè autem id quod volumus, perpauci in omnibus: tum genera hæc tria definis: quid inquam, tribus illis signis propositis, nōne perfectæ eloquentiæ idea quā volumus, fingitur & informatur? Et tamen tandem post indagatiōem lōgissimam idem nos reperisse gloriamur: quasi non fuerit illud initio repertū & definitū. Recognosce igitur, quæ oratio tua fuerit, & aude affirmare non esse prorsus eadem pronuntiantis, quæ nobis initio signa hæc tria significauerant: complectar breui, (ais) differam pluribus: is est eloquens, qui & humilia subtiliter, & magna grauitè, & mediocria temperatè potest dicere: at nunc doces tria esse dicendi genera, subtile, graue, moderatum: quibus in omnibus qui peræquè præstiterit, eum esse oratorem, quem volumus: definitum igitur oratorem tenemus, quem quærimus. Tenemus, inquires, animo, re ipsa non tenemus. Bene res habet: perfectæ eloquentiæ speciem & definitam veritatem mente & intelligētia complexi sumus: effigiem & exemplum auribus quærimus: cur igitur tandē exclamas, quasi noui aliquid post lōgissimam disquisitionem inueneris? Tenemus igitur Brute quem quærimus, sed animo: nam manusi comprehendissem, ne ipse quidem sua tanta eloquentia mihi persuasisset, ut se dimitterem: sed inuentus est profectò eloquens, quem nunquā vidit Antonius. Hæc est gestientis & exultantis exclamatio, téque ipsum grauitè & acerbè accusantis. Inuestigare paras

oratorem magnis & molestis itineribus: at iam inuentus est. An verò dicere iam audebis, quicquid de dicendo iudicij habueris, huc te contulisse? An non fabulam aliquam populo dare volumus rustici cuiusdā asellum, in quo insideat inquirentis, tandēque post multos errores, cū fortē ex longa solitudine seipsum collegerit, & auriculas aselli aspexerit, sibi de reperto asello gratulantis? tua enim ista persimilis est indagatio. Collige, quæso te, & cōsidera qualis inuestigatio tua sit, & positis ante oculos harū rerum exēplis, noli pertinaciter honori ac gloriæ tuæ repugnare. Dico te errare in hac oratoris explicatione, errores ostēdo: redi in viam. Atque etiam definitionem tam alienam & impropriam cognosce. Etenim ista generum partitio, quibus oratorē definis, rhetoricæ nihil est, nisi quod subiecti proprium est, adiunctis rebus attribuas: nec enim grauitas, subtilitas, mediocritas orationis ex elocutionis ornamentis oritur, sed è rebus ipsis, quæ elocutione tractantur. In comædia sint omnes tropi, omnesque & sententiarum & verborum figuræ, sicuti sæpe sunt, & in omni materia adhiberi possunt (nullus enim tropi modus est, nulla species figuræ vel in verbis, vel in sententiis, quæ in paruis & mediocribus & magnis rebus aliquando adhiberi non possit, & Rhetorica est doctrina bene dicendi nō de hac, aut illa re, sed cōmuniter de omnibus, & totius elocutionis ac totius pronuntiationis ornatus pro conditione rei ubique potest adhiberi) sed tamen in comædia sint, ut dixi, hæc omnia: summissa tamen hæc appellatur

oratio: sint hæc eadem genera in tragœdia, sublimis: sint in re moderata, mediocris. Ergo rerū varietas non elocutionis hanc distinctionem partitionemque facit. Finge comicam Prosopopœiam, humilis erit: fac Prosopopœiam tragicam, ardebit: idem tamen figuræ genus est: sed illius materiæ velut humiliori sono, languidius: huius grauiore fortius inflatur. Hoc modo syntaxis grammatica acuta, mediocris, incitata: hoc item modo syllogismus & subtilis & vehemens & moderatus diceretur. Quare partitio ista elocutionis (vnde tamen oratorem tam mirabilem fingi vis) propria non est: nec hinc idcirco definitur propriè & legitime orator. Sed obliuiosi sumus: ne recordemur, quod quærimus, repertum esse: oratorem quem inuentum amisimus, requiramus: aut exemplum & effigiem oratoris inuestigemus, si tamen ipsum ratione & cogitatione informatum tenemus. Nemo in Italia, ac ne in ipsa quidē Græcia talis fuit, ais: at hoc antea falsum esse docui. In Romanos oratores, atque in meipsum imprimis digrederis: digrederis, inquam, & quidem quarto loco digrederis, vt istis tot iam exemplis intelligas, cur in egressionibus non satis constans mihi videre. Et quoniā nos Attici esse & videri volumus, & inanem quandam verborū profluētiam in te despicimus, imperiti tibi videmur. Atticos oratores laudas: in quo tibi libenter assentior: eorum genera (quos accusas) tria facis, Lysiacos in acuto, Thucydidiōs in graui, Xenophōteos in mediocri genere describis: qua partitione videor abs te esse liberatus, & repreh-

sione nominis huius exceptus: neque enim in eorum genus ullum me (opinor) includis: quia nullum ex his solum imitandum mihi proposui. Itaque qui primo illo de Atticis sermone commotus, tecum pugnare & contendere parabam, nunc me ad tuam sententiam adiungo aggregoq̃: Vereor tamen id unū ut tibi possim concedere, quòd Thucydidis orationes sic attenues, ut nihil ab ea possit ad oratorem transferri. Nam tu ipse reminiscere, quæ apud te de illo viro, cum de historicis agit, loquatur Antonius, Thucydides, ait, omnes dicendi artificio facile vincit: qui ita creber est rerum frequentia, ut verborum propè numerum, sententiarum numero consequatur: ita porro verbis aptus & pressus est, ut nescias utrum res oratione, an verba sententiis illustrentur. Et tu ipse in hoc presenti sermone, Incitator, ais, fertur, & de bellicis rebus canit etiā quodāmodo classicū. Quid verò? quod Demosthenes à te maximis & quidem verissimis laudibus affectus Thucydidem tam studiose & legerit & edidicerit, quam causam existimabis fuisse? an quòd oratorem vis illa militaris & bellica nil adiuuaret? nimio studio contradicendi laberis: & dum causam tuam hoc modo superiorem facere conaris, inferiorem facis. Hoc verò non est tam diligenter, quàm dicis, M. Tulli, res expendere, atque iudicare: sed quod libuerit, arripere. Recipis autem te tandem ex hac egressione, & errorem tuum velut agnoscis. Referamus nos igitur (ais) ad eum quē volumus inchoādum: Bellè me hercule res habet, magno labore leuatus sum: metuebam enim ut rudibus

& imperitis te toties à proposito digressum probarem:
 tuæ nos errationis admones: in viam reuocas, & cul-
 pam nondum accusatus, sponte confiteris. At Deū im-
 mortalem, quid tibi vis? exhortaris nos ad rectius de-
 inceptis iter ingrediendum: & quod agitur aliquando
 considerandum. Verū quinto loco viam deseris, &
 recto cursu omisso, indomiti instar & effrænis equi
 (quocunque rapit impetus) excurris: ad eosdem veluti
 carceres exordij relaberis: & quoniam in hac ludicra
 (credo) & ioculatoria lusione tibi commodū est, idem
 argumentū tertio loco repetis. An moneo te frustra, mi
 Cicero, vera esse, quæ tibi à nostris Atticis obiiciuntur?
 dico te in egressionibus, vel scholastico rhetore frequen-
 tiorem esse: egressiones tuas ostēdo: dico te in repetitio-
 nibus nimium esse: repetitiones odiosas & molestas in-
 dico. Etenim magnus iste tuus in nos amor & ingens
 difficultatis magnitudo, nōne primo exordio nos satis
 incitauerāt? hīc cur iteratur? cur amplificantur? quid
 ista testificatio volūtatē ad institutam rationem per-
 tinet? doceri de oratore quid optimum iudicares vole-
 bam: blanditias istas laudationum non requirebam:
 maxima voluntate (quoniam te precibus impuleram)
 ad iudicium tuum percipiendum commotus eram: quæ-
 stionis grauitate (quam tātā facis) toties frustra ex-
 citandus nihil erā. Pergis oratorē inuentū (vt antea
 dixi) tamē indagare, & eius effigiē (quā in Latinis,
 in Grecis etiam oratoribus nullam videras) in sophi-
 starum & rhetorum scholis inquirere: quorum oratio
 quia discrepat ab oratoris oratione, illa enim tibi vi-

detur dulcis, effluens, concinna, suavis, apertè omnibus pigmētis rhetoricis colorata & distincta: hæc fortis, cōtorta, probabilis, occultè & velut ex insidiis nō tam ornata, quàm armata insignibus elocutionis: illa ex ludo & palæstra in pompam, hæc in aciem, pugnā, dimicationēque venit: idcirco concludis oratorē perfectum apud hos magistros & artifices orationis non esse. Quod non satis acutè distinguis, quasi perfectus orator istam quoque sophisticam dictionem non adhibeat aliquando cū opus sit, & in summa eloquentia non etiam laus ista dicendi sita sit. Etenim siquid sciēter & artificiose numeris explicatur, ea laus quātacunque sit, Arithmeticæ tota & propria est: sic orationis ornatus pressus an effusus, amplus, copiosus, an rotundus, & limatus ad possessionis ius nihil interest, rhetoricæ proprius putandus est: Vt tu etiā in hac disputatione indicas, quando ais elocutionem oratoris esse propriam: susceperis autem panathenaicū aliquod dicendi argumentum, aut imperatorem laudandum, Vbi populus orationis tuæ suauitate oblectari volet: tu qui auditorem facis eloquentiæ moderatorem, quomodo dices? num Isocratis more? sic opinor: nam tu ipse postea moderatum dicendi genus (quod oratori perfectō subiicis) è sophistarum fontibus defluxisse, confirmas, in eoque ais omnia dicendi ornamenta cōcedi ac permitti. At illo genere orationis in foro non Vtitur orator: quid tum? at alicubi certè Vti potest. Atque ista forēsis dictionis & epidicticæ differentia ex rebus magis est, quàm ex oratoriæ artis ratione atque Vsu, Vt

antea dixi de tribus generibus. Sed quid tam longa oratio ad hanc differentiam constituendam exprimenda fuit, ut epidiectici generis inuentores, authores, perfectores cognosceremus? & quæ aliena etiam hîc erant (hîc enim sexto loco digrederis) sed tamen quæ aliena hîc erant inquam, de Thucydidis, Herodoti, Isocratis laudibus audiremus? ac etiam, si diis placet, nos refelleres, quod Plato laudaret Isocratem, quem nos improbaremus. Ego verò, mi Cicero, non multò plus de fama Isocratis detraho, quàm tu in hoc ipso loco detra-xisti. Principem sophistarum facis, qui palæstræ homines dicati & pompæ, ad puerilem quandam & inanem ostentationem instituti & formati, omnes delicias, vel potius ineptias consecutentur. Quid ergo miraris, si mollitiem vix satis nō dico honesto viro, sed modesta muliere dignā asperner ac contemnam? Hæc inquam, tam proluxa oratio quid ad inuestigationē oratoris attinet? nisi fortè simili ratione duceris, atque antea. Est utilis philosophia oratori: nō igitur est alienū de philosophorū decretis in eloquentiæ explicatione dicere: ita nunc sophistici generis nutrimentis eloquētia alitur & educatur: non igitur est alienū in hac oratoria quæstione de primis illis incunabulis paulò copiosius & vberius quærere: nēpe ista subtili & acuta conclusionem misceas & confundas omnia, alienum nihil erit, quandoquidem nihil est à rei (de qua quæritur) natura tā diuersum, quod emolumēti nihil afferre possit. O te Marce Cicero, nō Rhodij Molonis, sed Menippi, Dionysii, AEschyli, Xenoclis Asiaticorum rhetorum

discipulum: neque enim tam inanē loquacitatē aliū de sumpsisti: definisti oratorem, & tamen definitionem eius inquiris: nos in iucundiores locum vñ atque alterum ē molesta via fessos videlicet adducis: res alienas & commentitias interponis: id sophistarum & rhetorum proprium esse, hoc ipso loco confiteris, & tamen facis. Atque in his duobus primæ reprehensionis membris magis Asiaticam redundantiam notavi, quā rhetoricam vitiose descriptam disputavi. Proponis initio de Oratore te dicturum esse: & verē quidem, atque dialecticē proponis: sic enim lex iubet vt id ponatur initio, de quo agendum sit: at egrederis subinde, & quidem tribus continuis egressionibus: primum exordium repetis: oratoris definitionē ponis initio, falsam quidem & ridiculam: quam tamen velut non inuentam magnis erroribus inuestigas: neque Latinorum, neque Græcorum oratorum cuiquam definitionem hanc conuenire putas: egrederis iterum: de Thucydide falsa dicis: egrederis rursus: argumentū exordij tertio repetis: falso doces epidicticum genus perfecti oratoris nihil esse: egrederis adhuc rursus. Tot igitur egressiones, tot repetitiones, tot falsæ res omnibus locis permixtæ, veræ rhetoricæ micam nullam habent: tamē hæc vitia loquacitatis Asiaticæ nescio quo modo propria magis videntur: definire vis Oratorem perfectum, id omnino non facis: rhetoricæ artis vñ vitium est, quia non rectē definiatur: cætera illa interim tam multa redundantia (quam piget sæpius dicere) alius cuiusdam generis culpa est: & quidem (vt

dixi) magistrorū Asiaticorū culpa potius, quàm tua. Ab illis enim fœcundā illam tot egressionū & repetitionum copiam sumpsisti. Ornatus autem orationis tuæ in iis licet ineptiis & nugis tamen tantus est, vt me quoque sentiam, cū istis de rebus contra te disputo, elegātiorem & ornatorem ornatu ipso tuo esse factū: & istam laudem singularem tibi conseruo: nullū tuū tropum, nullam figuram reprehendo, sed omnia dictionis & locutionis ornāmēta summa tibi concedo. Quæ verò sequuntur, maiorem de oratoris arte contentionē habent: In tertio enim quartoque membro mirabilem artis rhetoricæ caliginem video: neque tamen hanc Ciceronis præcipuam potius & propriam culpam statuo, quàm Aristotelis & magistrorum aliorum, è quorum scholis & libris præceptiunculas tam perturbatas in hunc librum, sicut in reliquos oratorios transtulisti: authoritati nimium tribuisti, vnius præsertim Aristotelis: qui tot tenebras in rhetorica & dialectica peperit. Bona enim (quæ videmus in te) tam egregia, tamque diuina singularis orationis elegantia, incredibilis ornatus, ingenium in rebus acerrimum: iudicium etiam, vbi liber & attentus esse volueris, sanè amplissimum: Reipublicæ regendæ summa scientia: excellentium denique virtutum tam multa genera Ciceronis propria sunt: quæ nonnunquam requirimus, magistris quibus facile magis & beneuolè quàm temerè credidisti, potius assignanda sunt. Nego enim M. Tulli, nego inquam verum esse, quod tibi tamen tantopere persuasisti, quicquid iudicij habueris, id te

totū huc contulisse: nego enim de tam multis inuentionis & dispositionis erroribus qui sequuntur, tui iudicii quicquam esse. Quamobrem deinceps existimato, me potius aduersus loquaces Græculos & leues disputare, quā tecum seuerius agere. Tria oratori (ut de tertio membro dicere incipiam) videnda esse dicis, quid, quo loco, quomodo: Vestigia tua, sicut adhuc feci, persequar: & ubicūque notas confusionis iniustas inueniam, inibi quoque veræ & constantis admonitionis contrariā lucem imprimam. Nos igitur ad eloquētiæ partes quæ dicuntur, adducis: in elocutione sola cæteris partibus repudiatis, oratoris propriam laudem positam esse dicis. Hic nostras voluntates consentire video: distinguere vis oratoris propriam facultatem à cæteris omnibus artibus: hoc item ipse volo, sed alia via, quam tibi sequendam esse duxisti. Solam elocutionem oratoris propriam facis, ego actionem addo: reliquas partes, Inuentionē, Dispositionē, Memoriam separas hactenus, ut propria non sint: retines tamen, quia cōmunes oratori putes cum artificibus aliis esse: ego verò Usū artium communem esse sæpe iam prædico: præcepta tamē ea propria esse & confirmaui antea in dispositionis vniuersæ fundamēto, & hīc iterum confirmo: & Inuentionem, Dispositionem, Memoriam dialecticæ artis esse conuincō, quia rationis omnino sunt: quia sine vllō orationis vsu seipsis contentæ esse possunt: hanc regundarum artium legē tam constantē, tamq̃ nobile mihī propopsui, tu Aristotelis captiosam & fallacem opinionem habuisti. Hæc igitur iam videamus, vtro mo-

do Verius oratoris fines regantur, & de tribus quæ videnda oratori esse dicis, differamus. Sed has tamē partes nouo quodam & inusitato modo partiris. Nam de partibus eloquentiæ (quas putas) vnam prætermitti affirmo: & duas tamen præterea redundantes includi: ita omnia partiendi vitia hîc coniuncta sunt. Etenim incredibili obliuione partem eam omisisti, quæ nisi esset, meminisse nil possumus. Memoria enim, quā alibi partem eloquentiæ facis, nullum locum relinquis. Dicis Oratori tria esse vidēda: quid dicat, quo quidque loco, & quomodo: primo membro inuentionem, secundo collocationem, tertio eloquutionem & actionem comprehendis: memoriā igitur in hac triū membrorum partitione prætermittis. Cōmunis est (ais aliquot paginis post eam partitionem) multarum artium: propterea omittitur. Enimuero, inquam, inuentionis & dispositionis tota doctrina quāuis dialecticæ propria sit. Vsu tamen suo potest ad omnes res accommodari, sicut memoriæ doctrina: cur igitur hæ recensentur, illa contemnitur? Sed maiora sunt in hac partitione vulnera, quibus æqua ratio mederi nullo modo possit. Tria videnda esse oratori dicis: quid, quo loco, quomodo dicat: at vnum duntaxat videndum esse oratori non modò contēdo, sed necessariis rebus addico: Inuentio & Dispositio (quæ rerum & copiam & ordinem suppeditant) dialecticæ partes propriæ sunt. Redeamus enim ad illum rhetoricæ fundum, quem initio definiuimus, & à cæteris distinctum ei proprium dedimus: cōfusionem tollamus: meminimus etiam quæ

de te ipso antea diximus: neque enim vel hîc diffite-
ris, quod aio, cum ais duas illas inuentionis & dispo-
sitionis partes magis esse proprias prudentiæ, quàm elo-
quentiæ: & alias item apertius confirmas, cum doces
dialecticæ duas esse partes, vnam inueniendi, alteram
iudicandi. Iudicium autem dispositione fit, vt intelli-
gitur ex syllogismo, in quo ex argumenti cum parti-
bus quæstionis collocatione quæstio iudicatur. Quid
igitur? quousque tandem confusionem artium tantam
perferemus? an nunquam illud intelligemus, quod ini-
tio posui, in Republica optimis legibus moribûsque cõ-
stituta, fundos & possessiones singulorum ciuium cer-
tis finibus regi, terminari, & circumscribi: sic in ar-
tibus propriè vereq; traditis, materias distinctas, par-
titas, definitas esse oportere? Docet Grammatica di-
ctionum proprietates, coniunctiones, rationes in profe-
rendo & scribendo: ne igitur hac alia sibi doctrina
vendicet: explicet Rhetorica tropos & figuras orato-
rias: adde vocis & gestus varietatem ac dignitatem:
quia hoc ei propriè subiectum est: iniuria sit, si Diale-
ctica sibi harum explicationem rerum attribuat: Dia-
lecticæ propria vis est, & inuentionis fontes aperire,
& collocationis ordinẽ describere. Qua igitur ratio-
ne rhetorica id ipsum profiteri ac suscipere audeat? Si
quis ad alienum fundum, murum constituerit, pedem
relinquito: tu cum ad alienũ dialecticæ artis fundũ,
rhetoricum murum ædifices, non modò intermedium
pedem nullum relinques, sed mediam fundi partẽ occu-
pabis & intercipies? At Rhetorica, dices, sine his in-

ueniendi & disponendi partibus perfecta esse non potest. Id verò antea docui planè absurdum & falsum esse: potest enim puer, cum à grammaticis discesserit, tropos & figuras in poetis & oratoribus intelligere: & materia proposita tractare, & per se exercere, & cum dignitate pronuntiare: quod solum Rhetoricæ proprium est: deinde si non posset vsus Rhetoricæ sine dialecticis illis virtutibus perfectus esse, an idcirco perturbatio hæc & confusio doctrinæ consingenda esset? Nō potest, vt ad eosdem impetus sæpius iteratos idem murus nobis opponatur, sine numeris geometria, musica, astrologia consistere: an propterea hæ artes numeros explicare, & suæ professioni subycere debebunt? vsus artium, vt iam toties dixi, copulatus est persæpe: præcepta tamen confundenda nō sunt, sed proprijs & separatis studijs declaranda. De perspicuitate doctrinæ disputo, vt suis sint possessionibus artes distinctæ, non alienis confusæ: non recuso, imò verò maxime probo ac laudo, vt sit idem Grammaticæ, Rhetoricæ, Dialecticæ, cæterarumq; disciplinarum (si fieri possit) doctor ac magister, qui dissimilium ac variorū dogmatum vsus ad mentem & linguam conformandum sociatos & coniunctos ostendat: sed tamen qui suo tempore, qui suo ordine, qui sua velut ætate & maturitate singula partita ac definita doceat. Vides quomodo regantur à nobis artium fines? quo iure, qua lege suum cuique tribuatur? quo iudicio res disceptentur? Dicis deinde inuentionem & dispositionem non tam insignes esse ad laudem, quàm necessarias: quod

his videlicet præster elocutio: id autem falsum est: quanto enim mens præstantior lingua, tanto inuentio dispositioque (quæ mentis sunt) excellentiores sunt elocutione: deinde continuo post ad firmas partes illas easdem duas, tanquam animi instar esse in corpore, ut intelligamus antecedentia consequentibus esse confutata: nempe quanto sit animus corpore præstantior, tanto inuentionem & dispositionem elocutione esse nobiliorem & excellentiorem. At mirifica quadam subtilitas ingenij tui est in hunc unum effusa locum. Tribuis oratori Inuentionem & Dispositionem, cum ais videndum oratori quid dicat, & quo loco dicat: tum detrahis, cum negas eius esse proprias: ac rursus subiicis, cum iubes ei notos esse argumentorum locos, item iudicij ac dispositionis modos: acuta sanè & sibi constans oratio. Hic M. Tulli te fefellit Aristoteles: hic enim magister (ut antea dixi) gloriatus est se primum inuentionis artes & probationis in rhetorica tradidisse: id est, dialecticam in rhetorica confudisse. Sed tamen valde mirum est, quod orator nondum inuentus, aut certè velut non inuentus, nunc tam multis rebus instruatur, id est, nondum natus vestiatur & ornatur. Nouerit (ais) argumentorum locos, iudiciũ adhibebit: magna diligentia collocabit: utcũque se affectum videri, & animum audientis moueri volet, ita certum vocis admouebit sonum, idẽque motu sic utetur, nihil ut supersit in gestu. Hic oratorem Inuentione, Dispositione, Pronuntiatione instruis, quem tamẽ tibi videris non inuenisse: non definisse, quàm verò

præposterè, quàm ad illas Platonis ideas inconuenienter & indecorè. Primum enim (quia ratione & via te disputaturum recepisti) orator tibi fuit ad vltimam sui generis formam, speciemq; redigendus ac definiendus, tum propriis rebus exornandus. At antequam tibi videaris inuenisse, vel definisse, de ornamento disputas, & quidem non alienis solum (inuentio enim & dispositio Dialecticæ sunt propria) sed etiam falsis. Quæstionum enim (quas Oratori tractandas putas) generatricia & falso & inutiliter facis : an est, quid est, quale est. Ista Vanitas Aristotelici ingenij est : quæstiones (vbi, Deus bone, minimè necesse fuit) eiusmodi argutiolis dissipari. Rem paulò diligentius, accuratiusque disputemus. Cur igitur tria quæstionum genera constituuntur? nam diuisio & imperfecta & inutilis est: cum quero vbi est? quando veniet? quo pergit? quot partes habet? ex quo constat? quamobrem id est? nihil horum trium requiro : scio nos pueros in scholis falli solitos nescio quibus captionibus, quod ad hæc tria genera, reliqua reuocari dicerentur. Sed per Deum immortalem, quid sibi vult hæc illusio? an tres sunt artes harum trium quæstionum propria, per quas reliquæ tractentur quæstiones? Queramus summam & primam partiendæ quæstionis causam : Aristotelem & falsum & fallacem, vel Aristotelis ipsius artibus doceamus: ἀποδείξω adhibeamus. An inquam tres sunt artes singulares trium illarum quæstionum propria, per quas solas quæstiones reliquæ tractentur? hæc enim vera & summa causa esset. At ne id Aristoteles quidem

ipse, si reuiuisceret, dicere audeat, cū præter questionum locos & inuentionem, confundat aliā inuentionem & in tribus caussarū generibus, & in partibus orationis: quod tu ab illo es etiam mutuatus. Quare partitio ista inutilis est: atque etiam hoc idem repetatur altius. In grammatica, in arithmetica non fit diuisio rerum per grammaticam & arithmeticā explicandarum: quid ita? quia ad res omnes sibi subiectas declarandum omnino & communiter adhibentur: nec earū pars aliis alia rebus accommodatur: cur in oratoris tui doctrina (cuius partes quinque facis, Inuentionem, Dispositionē, Elocutionem, Memoriam, Actionem) cur inquā res oratori subiectæ, id est, questiones diuiduntur? An non est tota vel quinque partibus cōfusa rhetorica, questionum omnium cōmunis? doctrina pronuntiationis vna communis est omnium rerum pronuntiandarum memoria recordandarum, elocutio ornandarum, dispositio in syllogismo & methodo (quas res nusquam tamen integras, nec Aristoteles in rhetoricis confundit, neque tu exponis) collocandarū, inuentio cogitandarum: Quod si est, quorsum tua partitio? At videris in postrema parte resistere, sicut Aristoteles tuus. At certas (ais) questiones certi argumentorū accommodantur loci: sitne signis, quid sit definitionibus, quale sit recti prauiq; partibus disputatur: quid si (inquā) & hæ tres questiones & omnes aliæ prorsus yisdem argumentis tractentur, nō inutilis erit ista diuisio? red deres enim rationem atque causam, quomodo ad artis vsum spectaret, quod ad nullam artis partem spectaret: illud

autem vel tuo ipsius testimonio facile probabitur: hoc igitur fateare necesse est. Etenim prima quaestio signis & coniecturis disputatur, ais: quid cōiectura? unde sumuntur? Ex causis, euentis, circumstantijs, testimonijs, quaestionibus, exemplis, comparationibus: denique (vt in partitionibus doces) ex verisimilibus & proprijs rerum notis: illas definis, quae plerunque: has, quae nunquam aliter fiant: quibus duobus generibus omnia argumentorum genera complecteris: quia omnia argumenta (siquid verè arguant) aut plerunque, aut semper fiunt: deinde, quanuis id non doceres, tamen omnino verum est ex decem argumentorum generibus, causis, factis, subiectis, adiunctis, dissentaneis, nominibus, comparationibus, tributionibus, definitionibus, testimoniis (quae omnia & sola argumentorum genera sunt) nullum esse, unde coniectura tractari nō possit. Ergo ad primam quaestionem omnes inuentio- nis loci accommodantur: ad secundam quid? solāne definitio? at definitio, vt in iisdem partitionibus au- thor es, ex omnibus argumentis exponitur: & si id nō doceres, tamen omnino verum est, absolutam defini- tionem ex causis rem constituentibus, descriptionem etiam è reliquis argumentis fieri: tertiae quaestionis disceptatio (quam hīc doces recti prauique partibus, quod argumenti generale nullum nomen est, explica- ri) ex locorum descriptione sumenda est, vt ais ibi- dem. Vna igitur inuentio communis est omnium qua- estionum: neque hi loci harum quaestionum proprij, sed omnes cōmunes omnium. Itaque nulla est causa qua-

stionis distribuendæ, vel in ea rhetorica, quam quinque partibus falso constituis. Vnus est Romæ fluuius, Tyberis, ad varios vsus accommodatus, ad potandū lauandum, irrigandum, purgandum, restinguendū, vehendum: nec singuli riuuli ad singulas eiusmodi commoditates dirimuntur, sed vniuersum flumen sua natura tale est, vt singulis vsquequaque adhibeatur: ita est inuentionis doctrina per se tota communis ad vsus omnium quæstionum: hinc enim causæ, facta, subiecta, adiuncta, dissentanea, comparata, nomina, tributiones, definitiones, testimonia, id est, omnium generum argumenta, ad omnes quæstiones, ad omnes probationes assumuntur. Quare iam licet Aristotelem magistrum interroges, vel potius hoc argumento refutes:

Ars omnino communis subiectā sibi materiam diuidere non debet,

vt grammatica, arithmetica, geometria.

Rhetorica etiam tot partibus confusa, tota communis ars est.

Rhetorica igitur subiectam sibi materiam, id est, quæstionem diuidere non debet.

Quamobrem & hanc, & quamlibet aliam quæstionum partitionem (quales in topicis & analyticis, non solum in rhetoricis Aristoteles somniauit) tollamus: quando nihil veri, nihil commodi ad inuentionis rationem afferre potest. His locis (ais) sic vtetur orator, vt à propriis & personis, & tēporibus cōtrouersiam, si possit, auocet. Hoc præceptum non hīc solum, sed in

oratoris dialogis valde miratus sum, cum affirmares omnes controuersias ad vniuersi generis vim referri. Et hoc Aristotelicum somnium est: sustulit enim Aristoteles de problematis topicis problema non modò rei propriæ, sed infimi generis, quam ille ridicule speciem vocat, ut non quæreretur, an est hic homo Plato: sed ne omnino, an Plato est homo. Sustulit è syllogismorum simplicium doctrina conclusiones ex propriis enuntiatis, nec vllum præceptum de ijs posuit, cum tamen affirmet per artes à se traditas trium figurarum (ut ait) omnes syllogismos concludi. Aristotelei autè Aristotelem hîc defendunt, quia singularia reijcenda esse dicant à disciplinis. Quasi verò de singularibus & specialibus non possit esse generale & vniuersum præceptum. Aristotelis igitur has nugas sequutus, reijcis ab arte, credo, hypotesim, & quæstionem singularem tollis: ad inuentionis locos dicis nil Opimij nomē, nil Decij personam, denique nullam definitam quæstionem & circumstantijs conclusam pertinere. Nam cum quæritur, an Opimius iure Gracchum necauerit, nonne & personæ, & cedis, tum facta, tum causas, tum reliqua argumentorum genera ex inuentionis locis requiro? Ex inuentionis igitur locis, non solum generalis quæstio, sed specialis etiā disputari potest. Quod si diceres argumenta, quæ de quæstione posita oriuntur, nisi vniuersè & generaliter tractentur, vim nullam habere, aliquid quod intelligi & probari posset, affirmares: ut in Opimij defensione si dicas, Ex senatusconsulto necauit: iure igitur fecit. ratio per infirma in hoc

genere plerūque sit: nisi propositio generaliter statuat-
tur, ut id omne iure fieri, quod senatusconsulto factū
sit: id inquā, perspicuē & probabiliter diceretur, tam-
etsi ex parte quadam, non totum: argumenta enim sin-
gularia sunt quadam, quæ sic enuntiari non possunt,
ut Plato est philosophus, idēque Atheniensis, quare
& Atheniensis quidam philosophus est. At hebes
& impolitum hominū genus Antony voce appellas,
qui putant etiam controuersias, id est, peculiare &
definitas quæstiones, non solum generales & vniuer-
sas locis inuentionis explicari. Obsecro, mi Cicero, desine
hasce magnificas nugas tanti veditare. Aristotelem
istum tam captiosum, tam mendacem, tam vanū ab-
yice: noli hominis huius tam multas ineptias iudicium
tuū nominare: sperabā me, cum primò ista dicerentur,
scientiā quandā percepturū singularem & admirabile,
quā ceteri antea omnes dicendi magistri ignorassent:
at fumū dūtaxat video liberali doctore certe minimē
dignum. Similia duo sunt, vnum, quod argumentorū
genera loci à te nominantur: alterum, quod mo-
nes ut discat orator, unde emanent communes loci:
grammaticæ etymologiæ octo partes poterant appellari
etymologiæ loci: primus de nomine, secundus de pro-
nomine, ac de ceteris partibus orationis eodem modo:
poterant dialectici iudicij multiplices loci nominari
in syllogismorum & simplicium & coniunctorum mo-
dis. Aristoteles primus, ut argutulus & spinosus fuit,
excogitauit, ut genera argumentorum τόποι, id est,
loci dicerentur, parsq; illa dialecticæ πικρὴ diceretur.

Hinc ortæ sunt otiosorum & inertium hominum quaestiones, quomodo differant & locus & argumētum: quasi argumentum non esset ipse locus: & artis vocabula non significarent aliquādo artem ipsam, aliquādo res artibus propositas: Vt nomen aliquando significet nomen, id est partē orationis: aliquando rem ipsam illi parti propositam: Vt Cicero, Cato: sic argumentum indicat. aliquando artem argumenti, aliquando rem ipsam, quæ arguit & probat. At Verò quanto simplicius erat inuentionem (si hoc nomine priorem Dialecticæ partē placet appellare) definire artem earum rerum, quæ dici de quaestione possent? quæ omnes quoniā probarent & arguerent rem dubiam, argumenta dicerentur: tum argumentorum genera describerentur: loci nullum nomen quasi proprium interponeretur. Atque hoc è propositis duobus alterum: secundum sequitur: iubetur abs te orator videre, vnde emanant communes loci: vnde, quaeso, disputationes latæ & insignes? num ex cōmunibus inuentionis argumentis promuntur? & vnde paradoxa, quæ cōmunes locos vocas, nōne ex iisdē locis, vnde omnis argumentatio disputatioque sumitur? Explica totam philosophiam Ciceronis, quæ communibus locis continetur, de voluptate, virtute, morte, dolore, ceterisque rebus: argumenta omnia, causæ erunt aut facta, aut aliquid omnino è decem generibus argumentorum. Quid ergo fuit opus, cū de locis inuentionis monuisses, præterea de locis communibus præscribere? quasi non & illis hi continerentur? quasi denique disputatio vlla esset, quæ ar-

d. ij.

gumentis non vteretur? & argumentorum doctrina inuentioni aliquando non attribueretur? Inuentionis doctrinam nullam tradis: eam verò (quoniam oratori tuo subycis) debueras totā locis decem causis, factis, subiectis, adiunctis, dissentaneis, nominibus, cōparatis, distributionibus, definitionibus, testimonijs cōcludere & declarare: nihil autem definis, nihil distribuis, nihil omnino inuentionis exponis: quare non disputabo tecum pluribus ista de re: nunc de dispositione videamus. Hæc autem duplex est, altera singulorum argumentorum, coniunctorum altera: illic syllogismus est ad res omnes iudicandum: hîc methodus ad clarius percipiendum. Hæc verè descripta dialectica (quod tuus Aristoteles in Rhetorica magno sectatorū suorum detrimento tam miserè confundit) docet ac demonstrat: ex syllogismorum doctrina regulam certissimi & constantissimi iudicij nobis instituit, vt statuamus quæ vera & quæ falsa, id est, quæ verè bona, mala, utilia, inutilia, honesta, turpia, iusta, iniusta, expetenda, fugienda, firma, infirma: aut contrà quæ falso talia esse dicantur: hoc enim præstat aurea illa syllogismi diuinæque regula. Ex artificiosæ verò methodi lumine, cum res & vniuersæ generalésque præcesserint, & subiectæ partes sequantur, omnesque mirifica illa antecedentium & consequentium connexionē ac collocationē ita dispositæ sint, sanè fit vt & doceantur apertius, & multò facilius intelligantur: hæc artificiosè siquidem methodi claritas est. Tu verò quomodo istā nobis explicas dialecticæ dispositionis doctrinā? Quid

de syllogismo ad singularum questionum iudicium? quid de methodo ad coniunctarum ordinem & collocationem? Vtriusque aliquid Aristotelis tui modo confundis: neutrius artem vel innuis. Nam cum de inuentione, quæ voluisti, dixisses, tum de iudicio & delectu argumentorum præcipis, eadem scilicet quæ in oratorio secundo, & in partitionibus, antequam tamen de dispositione dicas: Ut mirum Dialecticam tenentibus videri possit, quid artis hîc exponas. Nam cum quinque partes eloquentiæ tuæ facias ex dialecticis & rhetoricis confusis, inuentionem, dispositionem, elocutionem, memoriam, actionem: prima parte descripta de iudicio præcepta ponis, quæ tamen ad nullam de quinque partibus partem referas. In dialecticæ dispositionis primam partem, id est syllogismum incidis: delectum inuentarum rerum quæris, artem nullam eius esse putas: imò dispositionis nihil hîc esse sentis, & tamquam cæcus in Aristotelica caligine titubas. At verò M. Tulli, delectus iste tuus iudicium dialecticum est: & arte omnium artium pulcherrima suauissimæque reprehensum. Si argumenta reperta, & questionis comparata luce sua non pateant, alijs clarioribus repertis, & ad syllogismi regulam compositis id intelliges. Hanc verò tam singularem doctrinam caue ne doctrinæ expertem iudices. Quid enim Stoici, quos acerrimos disputatores semper existimasti, quid reliqui dialectici, an vanam & inanem ex tot conclusionum generibus & modis doctrinam tradiderunt? An syllogismus, quo res omnes æstimantur, & simplex & coniunctus

d.ij.

artem nullam habebit? O dies frustra nobis consumptos in audiendis dialecticis, si modò vera prædicas. I verò nunc, & testificare te, quicquid iudicij habueris, huc totum contulisse, qui micā tui iudicij nullam sanè ijs in rebus adhibueris. Vtinam, mi Cicero, in explicando iudicio iudicium tuum potius adhibuisses, quàm Aristotelis mendacia secutus esses. Credo enim & huius erroris Aristotelem tibi magistrum fuisse, qui tametsi de syllogismis simplicibus tam multa cummulauit, tamen nullum eorum vsum docet, nec iudicij nomen vsquam adhibet: & nisi me memoria fallit, in quibusdam rhetoricis hunc tuum delectum argumentorum instituit. Audiuiſti itaque iudiciū rebus inuentis adiungendum esse, quoniam vt à fœcundis segetibus non fruges solū, sed etiam frugibus inimicissimæ herbe gignuntur, sic ab ingenijs doctrina præsertim excultis, & tanquam subactis nōnulla aut leuia, aut inutilia cogitantur, quorum magnus delectus habendus sit: quod sanè verum est: id ad dispositionē nihil attinere, simpliciter credidisti. Itaque in oratorijs dialogis, & in partitionibus, & in hoc oratore post inuentionem monuisti de iudicio: tum dispositionis artes explicasti, quasi iudiciū dispositionis nō esset. Quanto verò in populi causis, q̄ in huius doctrinæ studijs acutior es? Testis adducitur vel Catone sanctior? ei nihil credis: vitam, mores, voluntatem, causas omnes testimonij excutis, omniāque efficis, ne quid eius testimonio tibi noceatur. At in explicandis artium decretis (vbi longè maxima non credulitas, sed prudē

tia esse debeat) audis illum doctorem affirmantem iudicium partem esse dialecticæ, & dispositione syllogismi ac conclusione describi: fateris, atque etiam scriptis libris profiteris. Audis hunc quinque partes eloquentiæ constituentem, inuentionem, dispositionem, elocutionem, memoriã, actionem: iudicium verò artis nihil habere: fusum quendam & latè per omnia sparsum sensum esse: id quoque credis & sequeris, & præceptis testaris. Quãobrem collige te ipsum, & ad academiæ spacia (vnde te oratorem tantum, quantus es, extitisse prædicas) reuertere: ex illis curriculum reminiscere, quàm non præcipitandum iudicium, quàm cohibenda & suspendenda non perspectis rerum causis sit assertio. Cum autem isto modo de syllogismo disputasti, de methodo, dispositionis nomine (neque enim syllogismum dispositionis partem esse vidisti) pauca præcipis: & ex ea partitionem orationis eam deducis, quam & postea repetis, & in tuis omnibus oratorijs libris adhibuisti in exordium, narrationem, confirmationem, perorationem. Hoc igitur loco dialecticæ methodi aliquid inesse video: quia summa ponitur initio, quæ vt simplex aut multiplex est, ita disposita, deinde disputatur & peroratur. At sancte Iuppiter, quãtas hîc Aristotelis vnius tenebras aspicio? gloriatur ille philosophus se syllogismi inuentorem & doctorem inter homines primum fuisse. Verum quàm nescit hic inuentor inuenti sui doctrinam? quàm potius totum ignorat vsum? syllogismus, quod ad artem eius attinet, est cõstans argumenti dispositio cum partibus quæstionis,

d. iiij.

qua ipsa quæstio vera falsæ iudicatur. Aristoteles cum de dispositione præcipit, syllogismum dispositionis esse nihil intelligit. Syllogismus, si spectes eius usum, est iudicij, est delectus omnibus in rebus unica & singularis regula: Aristoteles cum de delectu & iudicio præcipit, syllogismum iudicij & delectus nihil esse cognoscit. Nescit igitur Aristoteles syllogismi doctrinam, nescit usum. Methodus, si ad perspicuè docendū via quærat, est dispositio rerum ab vniuersis, & generalibus principiis, ad subiectas & singulares partes deductarū: Aristoteles (quem sui quidā sectatores & æmuli, methodi laude tollunt in cælū) cum de rerū, quæ inuenta iam sunt & reperta, quæ selecta sunt etiam atque iudicata, summa collocatione & dispositione agitur: de methodo nihil ait, nec dispositionis huius quicquam esse sentit. Methodus, quod usus est, est lux vniuersi illius ordinis, qua res ita disposita docentur apertius, & facilius percipiuntur: cum de ista dispositionis vtilitate agitur, Aristoteles methodi nihil esse credit, sed quatuor partes orationis facit, exordium, narrationem, confirmationem, perorationem: & in singulis hisce partibus artes inuentionis maximas commentatur. Nescit igitur Aristoteles methodi doctrinam, nescit usum. Deus bone! Vereor ne tantæ rerum tenebræ perinde percipiantur ab alijs, atque animo peruideo: dico enim hanc orationis partitionē vitiosissimam esse, & quia veræ partes orationis nullæ hîc ostendantur, & quia tota ars incredibili confusione his partibus inuoluatur. Atque primū de ve-

ris partibus dicamus, vt falsæ cognoscantur. Orationis partes dico esse, inuentionem, dispositionem, elocutionem, memoriam, actionem, si placet istas artis partes esse: quamobrem? quia opus cuiuslibet artis ex omnibus eius partibus diuidendum & considerandum est: grammaticæ opus est sermo: cuius laudes, vt rectè diuidantur & considerentur, sanè spectanda est in singulis verbis etymologia, & prosodia si proferatur, orthographia si scribatur, in coniunctis, syntaxis: & totidem partes erunt operis, quot artis. Opus dialecticæ est disputatio: eius igitur virtutes ex inuentionis & dispositionis artibus diuidantur & examinentur necesse est: & totidem partes operis erunt, quot artis: nec verò quicquam differt ars ab artis opere, nisi vt causa ab effectu: ars est facultas efficiendi: opus effectus ipse. Sic Aristoteles (qui tenebras istas tam multas vel peperit primus, vel certè auxit & confirmavit) docet analysim dialectici operis ab effectione, id est genesi, differre. Ponatur igitur fundamentum illud, & totus syllogismus concludatur:

Opus artis ex omnibus artis partibus diuidendum est & considerandum.

Oratio est opus artis, nēpe rhetoricæ (vt tu ais)

Oratio igitur ex omnibus artis, id est, rhetoricæ partibus diuidēda est & considerāda.

Quare si diuidenda esset oratio iam facta, esset sanè ex artis tuæ quinque partibus diuidenda: & si facienda esset, eius partes ex partibus artis sumēdæ essent, vt inuentio res suppedicaret, dispositio collocaret, elocutio ex-

ornaret, memoria comprehenderet, actio pronuntiaret. Atque hæc de veris partibus: Aristotelis partitionē & confusione videamus. Etenim quid de grammatico sentias, qui cum totam etymologiam singulorum vocabulorum, totam prosodiam, totam item orthographiam exposuerit, tum paret de collocatione coniunctorum & syntaxi formulas exponere: ac partiatur orationem duas in partes, nomen & verbum, & ad istas duas partes omnem illam etymologiam, prosodiam, orthographiam doctrinam variè confusam reuocet: nulla syntaxis communia præcepta propriè declaret: quid de literatore isto iudicabis? quid etiam de dialectico dicas, qui cum descriptas habeat inuentionis partes ex omnibus argumentorum generibus ac modis, polliceatur nobis syllogismi disciplinam & artem: tumque diuidat syllogismum tres in partes, Propositionē, Assumptionem, Complexionem, species eius nullas explicet, sed descriptas inuentionis artes ad illas syllogismi partes cum magna confusione referat: doceat & propositionum, & assumptionum, & complexionum inuentionem & copiam: quid de tali sophista senties? quid inquam, de tali & grammatico & dialectico statues? Tu verò, vt opinor, non doctorem, sed turbatorem vtrumque æstimabis. Constituatur igitur fundamentum illud disputationis nostræ,

Summæ confusionis est in vna artis parte alias partes antecedentes confundere, partis ipsius etiam artem nullam tradere.

At Aristoteles in vna artis parte alias partes

antecedentes cōfudit: eius ipsius partis nullam artem docuit.

Summa igitur confusionis author fuit.

Agè verò assumptionem illam planam faciamus. Inventionem rhetoricæ partem primā facit Aristoteles, falso vt antea docui, quia dialecticæ propria est, sed tamen rhetoricæ partē facit, & eius multiplices artes primo artis vniuersæ loco conturbat in probationibus tum artificialibus & morū, & affectuū, & rationū in locis & propriis causarum, quæstionumq̃, & cōmunibus exemplorum atque enthymematū: tum in artificialibus: vt legum, testium, pactorū, quæstionū, iurisiurandi: tandem elocutione etiam prius confusa peruenit ad dispositionem, vbi de syllogismo, vt iam dixi, nil præcipit, nec syllogismum dispositionis esse suspicatur: nihil de methodo perspicue tradit, id est, de dispositione nullam doctrinam interpretatur, sed obscura quadam, nec ipsi Aristoteli nota methodi specie partitionem orationis fabulatur in exordium, narrationem, confirmationem, perorationem: quibus in partibus incredibili caligine inuentionis artes antè iam contextas retexit ad exordium demonstratiuum, iudiciale, deliberatiuum: ad narrationem demonstratiuā, iudicialē, deliberatiuā: ad confirmationē demonstratiuam, deliberatiuā, iudicialē: & variis altercationū sophismatis interpositis implicat: nullam dispositionis, vt dixi, doctrinam tradit. Vtinam mentes tam sapientes, quàm sensus, haberemus! AEdificanda domus fuerit, lapides è latumiis sint eruti, latomus idoneos

probauerit, reiecerit alienos: quid superest, nisi ut disponantur, & murus ac domus construatur? an non delirus architectus habeatur, si lapidibus inuētis & probatis, tanquam horū nihil actum sit, nos ad latumias remittat, nec lapidis cum lapide compositionem & cōiunctionem instituat? At Aristoteles hic delirus architectus est, latumias inuentionis totas effodit & exinaniuit: iudicium & delectum adhibuit: vtilis lapides selegit, inutiles reiecit, id est earum rerum artes proposuit & explicauit: ad structuram & dispositionem ubi peruenit: nihil edificat, nihil construit, sed quasi adhuc nihil inuentū sit, nos ad latumias redire iubet, locos inuentionis pro dispositionis modis & regulis, nescio quomodo somnians rursus in falsis hisce partibus confundit. O philosophum specie ac nomine quā veritate & virtute maiorem: Alexandrū Macedonem propter multas excellentis regis artes posteritas omnis iure meritoque miratur: at hunc philosophum, quia regis illius, credo, magister fuisset, plerique tanto sapientia reliquis omnibus superiorem crediderunt, quanto discipulus eius armis potentior extitisset. Sed res ipsa diligentius spectata, tenebras hominis & nugas demonstrat. Opus Rhetoricæ partitur ex vna dūtaxat eius parte: distributio enim orationis in exordium, narrationem, confirmationem, perorationem ex dispositione sola est, quæ ad tuum iudiciū (qui quinque facis eloquentiæ partes) vna de quinque partibus & sola est: & quidem ita partitur, ut de dispositione nihil præcipiat, sed inuentionem antè tradi-

tā pro dispositionis doctrina conturbet & confundat. Quamobrem mi Cicero, vt saepe iam moneo, Graculū hunc philosophum contemne ac despice: ac tam simplici-ter ei credere desine: conturbauit dialecticā totam: conturbauit rhetoricam: mores multis sanctis monitis à Platone formatos, ipse quoque calumniis suis corru- pit. In physicis multa malitiose, multa impiè deprauauit. Desine inquam hominis huius deliramentum, iudicium tuum appellare: ac ne dij Ciceroni tam vehementer offensi sint, vt ei tam imbecillum, tamq̃ infirmum iudiciū donauerint. Sed de tertio partitionis tuae membro dicamus, quomodo sit oratori dicendum: satis enim de duobus superioribus dictū est, & quid, & quo loco diceretur: & quātas Aristoteles illis partibus tenebras offuderit. Hic quanti nos glires tibi videmur? quāto, quāque alto somno sepulti? eodem difficultatis argumento quoties iam excitamur? quinto enim loco idem exordij argumētum repetitur. Rem difficilem dij immortales, atque omnium difficillimam (ais) Perge inquam, rem valde difficilem sentio: & te vehementer occupatum video. Memoriam hīc cōtemnis (hoc antea in partitionis imperfectione reprehendi) & quidem contemnis, quia sit ea communis artium multarum: quo argumento quid intelligas, sanè vix intelligo. Etenim si memoriae vsum existimas communem esse multarum artium, vt haec memoria teneatur, libenter assentior: quinetiā de meo, si voles, addo omnium non modò artium, sed quarumuis aliarum rerū, quae in hominis sensum aut intelligētiam cadant, me-

moriam esse communem. At ista ratione fuit inuentio
 tibi & collocatio contemnenda, & deinceps elocutio
 & actio: quoniam omnium rerum pariter communes
 sunt. Sin autem multarum artium esse dicis de memo-
 ria præscripta quædā & formulas exprimere, id nul-
 lo modo concedam. Nam quicquid est artis, qua me-
 moria possit adiuuari, ordo ac dispositio rerū est, qua
 quid primum, quid secundum, quid tertium sit, ani-
 mo cernamus. De locis autē & imaginibus, quæ vul-
 go dicuntur, valde sunt inepta, & à quibusdam
 artis magistris meritò derisa: quot enim imagines
 Philippicæ Demosthenis desiderabunt? ordinis porro
 quoniam sola dialectica dispositio doctrina est, ab ea
 memoriæ præsidium aliquod & subsidium peti potest.
 Quare ut inuentionem & dispositionem, quod initio
 posui, sic memoriā illi arti verissime possis attribueret.
 Dicēdi modus sequitur, quem partiris bifariam in elo-
 cutionem & actionem, laudo: de actione multa ma-
 gnificè describis, quæ probo: actionem reycis velut cō-
 munem, non laudo: has enim partes duas eloquentiæ
 proprias esse iudico. At, inquis, orator vna excellit
 elocutione, cætera in ea latere indicat nomen ipsum.
 Non enim inuentor aut compositor, aut actor hæc
 complexus est omnia, sed & Græcè ab eloquendo ῥή-
 τωρ, & Latine eloquens dicitur. Bene sanè dispu-
 tas, & peracutè moueris: ῥήτωρ ὁ καὶ τὸ ἐρεῖν, & elo-
 quens ab eloquendo dictus est, fateor: & elocutio,
 quia, ut ais, ῥήτωρ complexus est hæc omnia: com-
 plectitur actionem, esto. Sed, mi Cicero, non vides

hoc argumentum totum à me esse? elocutio nomen generale est, & significat tropos & figuras, & totum dictionis ornatum: sed complectitur etiam actionem, ut ais, & quidem multo magis complectitur & significat, quàm dictionem ipsam: ut in Grāmatica cūm definitur ars ipsa doctrina rectè scribēdi & rectè loquēdi, loqui refertur ad vocem & prosodiam: ut scribere ad manum: ita rhetorica definiri potest doctrina bene scribendi & bene dicendi, vel orandi, vel eloquēdi: & orare ac eloqui propriè ad pronuntiationē pertinere intelliguntur: sed usu quodam etiam refertur eloqui ad troporū & figurarum dictionē, ut elocutio hæc ipsa dictio iā dicatur. Quare, si vis, argumento tuo utar, concludā pronuntiationē oratoris esse propriam.

Quod indicatur oratoris nomine, est oratoris proprium:

Pronuntiatio indicatur oratoris nomine.

hoc enim significat & orator, & eloquens, & ῥήτωρ.

Pronuntiatio igitur est oratoris propria.

Redeamus verò ad fundamentum illud summæ distinctionis initio positum: tres enim sunt artes, quas iam sæpius nomino, communes maxime, maximèque generales, Grāmatica, Rhetorica, & Dialectica: duæ priores sunt sermonis & linguæ: tertia rationis & prudētiæ: hæc cogitat & perpendit omnia: illæ cogitata purè & ornate pronuntiant: Grāmatica docet purè scribere, ac pro temporis ratione contendere, inclinare, inflectere syllabæ modum: Rhetorica docet ex tropis & figuris ornatè dicere: eadem non solum graues, & acu-

tos, & inflexos sonos (quod à Grammatica didicerit) sed ut orator animum audientis moueri uolet, ita certum tota oratione admouebit sonum: ut contenta uoce atrociter, summissa leuiter, inflexa miserabiliter, inclinata grauitè & acerbè dicat: gestum corporis ac motum ad uocis modulationes & uarietates accommodet: idque Rhetorica non ut commune, sed propriū declarabit. At cum histrionibus, dices fortasse (nihil enim hīc dicis) illud est oratoribus commune, uel hīc nos potius illorum iuuamur & instruimur arte. Sic à Satyro Demosthenes, & tu (sicuti audiui) à Roscio, & AESopo adiutus es. Ego uerò hæc eò pertinere non statuo, ut quia histriones in pronuntiandi dignitate elaborarunt, & ab ijs oratores quidam adiuti sunt: idcirco ars pronuntiandi, non sit oratorum, sed histrionum propria: de hominibus hæc dicuntur, non de artibus. Cū Romæ esset auditum Hortensium esse dicturum, histriones eo conueniebant, ut ab eo gestus dignitatem & præstantiam discerent. Hoc modo igitur extorquebo ut histriones, oratorum discipuli esse uideantur, non magistri. Artes ex sua natura, non ex hominum studiis metiendæ & estimandæ sunt. Nemo inter artes liberales artem histrionicam numerat: attamen ex his duas grammaticam & rhetoricam fatemur esse sermonis nō solum texēdi & ornandi, sed efferendi ac pronuntiandi. Quare quemadmodum dialectico inuentionem, dispositionem, memoriam merito assignamus, sic elocutionem & actionem oratori propriam relinquamus. Quod quidem nescio

quomodo velut aliud agentes apud te Crassus & Antonius indicant, cum Antonius, qui ad ingenij prudentiam & constantiam inueniendi, disponendi, & recordandi propius accederet, hasce tres partes oratorio secundo tractet & explicet: Crassus (cuius magnificentior esset oratio) reliquo sermone laudes elocutionis & actionis persequatur, ut quæ erant in oratoris nomine antè cõfusa, Dialectica & Rhetorica, partitione illa distinguerentur. Sed iam tertij mēbri pars altera exponenda est: Vnica autem est elocutio, vnde promi possit orator, & nomen ipsum oratoris indicat solam elocutionem oratoris esse propriam, cetera in eo latere: quod tibi hæcenus concedam, ut æstimentur in elocutione ita latere, ut animus in corpore: sic enim antea inuentionem, dispositionemque cum elocutione comparasti: non autem tanquam elocutionis splendore reliquarum partium dignitas obruatur: maior est enim inuentionis & dispositionis prudētia, quàm ut cū sola eloquentia cõparetur: & paulò antè cõfirmabas multos infantes actionis dignitate, eloquentiæ fructū tulisse: disertos verò deformitate agendi multos infantes habitos esse: ut non sine causa tribuisset Demosthenes & primas & secundas & tertias actioni. Non igitur maiores illæ nobilioresque partes latent in elocutione: sed elocutio cum ab his & sensum & spiritū hauserit, statum suum præclare tuetur. Verum multa genera facis elocutionis: philosophi verecundè dicunt & molliter: sophistæ suauiter & argutè: historici æquabiliter & fuse: poetæ numeris cum sint astrictiores, reliquis tamen.

men generibus dicendi licenter utuntur & liberè: quæ omnia quidem orationis genera eloquentiæ propria sunt: cum soli rhetoricæ proprius omnis orationis ornatus concedatur. Quare quanuis in singulis non omnes dicendi laudes positi sint, ea tamen sunt etiam oratoris: & similibus propositis argumentis similiter ac illi sunt locuti, perfectus orator diceret: nec hoc loco sicut antea de sophistis dictum est (quos hîc inutiliter cum oratore denuò comparasti) satis aptè facta est ista distinctio: sed tamen in his præclaris differentiis constituendis, quid attinet quæ sunt inuentionis, inculcare? Philosophi sedare malunt, quàm incitare, de placatis rebus ac minimè turbulentis docendi causa, non capiendi loquuntur: sic sophistis ais propositum esse non perturbare animos, sed placare potius: nec tam persuadere, quàm delectare. Itaque magis concinnas exquirunt sententias, quàm probabiles, à re sæpe discedunt, intexunt fabulas: sic de historia postremò loqueris: in qua & narratur ornatè & regio sæpe aut pugna describitur, interponuntur etiam sæpe conciones & hortationes: quid, inquam, hæc omnia, quæ non imprudenter effudisti, sed de industria palàm atque apertè collegisti, non elocutionis (de qua sola nunc differis) propria sunt? nunquid inuentionis ea sunt omnia? quàm verò ridiculū esset cum de generibus diceres argumentorum, figurarum dissimilitudines interponere: tam hoc tempore ineptum iudicandum est, cum de differētys præcipitur elocutionis, quæ sunt inuentionis admiscere. O te, M. Cicero, sapientē,

si Apollinem verissime tibi consulentem audire vo-
luisses. Meministi enim quemadmodum tibi de tua
laude sciscitanti responderit, vt naturā potius ducē,
quā multorum opinionem sequerere. Ingenio prorsus
admirabili, acerrimo iudicio natus eras: quibus bonis
quoties liberē vti voluisti, Cicerone praestantiorem
virum neminem vnquā iudicaui. At quo te simplex
& credula de inertibus magistris opinio deduxerit,
tam multa in primae reprehensionis parte tertia pecca-
ta admonere te possunt. Partitio ipsa primū si vera
esset, tamen esset partis vnius omissione vitiosa, at fal-
sas partes amplectitur, inuentionem & dispositionem,
quas elocutione tum inferiores, tum superiores facis:
easdemque oratori & tribuis & detrahis: falsam &
inutilem quæstionum partitionem instituis: quid?
quod affirmas quæstionis specialis nullam esse artem?
quod argumentorum locos à communibus locis nescio
quomodo distinguis? quod experts artis iudicium pu-
tas? quod egrederis toties? quod tam inutiliter, tamque
ridiculē idem proœmium repetis? quod elocutionē phi-
losophorum, sophistarum, poetarum, historicorū ora-
toris esse negas? Quare desine (quod toties iam moneo)
iudiciū tuum hīc iactare, nunquā mihi tui esse iudicij
tantā egestatē persuaferis. Atque has tam duras, tam-
que obscuras salebras prateruecti, nondum tamen ora-
torē vel oratoris speciem (nec enim facile est diuinare
utrum quæras) in Latio, in Grecia, in sophistarum
scholis, in inuentione, dispositione, memoria, actione,
elocutione philosophorum, sophistarum, poetarum, hi

historicorū reperimus. Ad id igitur quod postremo pri-
 ma reprehensionis loco positum est, accedamus: in ora-
 tore tractando fortasse fœlicior es, quàm fueras in in-
 uestigando. Audiamus igitur quæ tua definitio sit,
 quæ ex rebus adiunctis facta sit exornatio. Non sit in-
 uentus orator tam multis in regionibus: an nusquam
 tandem reperietur? Erit, ais, eloquens is, qui in foro,
 causisq; civilibus ita dicet, ut probet, ut delectet, ut
 flectat. Rem nouam, dij immortales, minimèque om-
 nium abs te in hac disputatione speratam. Quid est
 Rhetorica, M. Tulli? nōne doctrina de omnibus re-
 bus bene dicendi? nōne inuentionis, dispositionis, elo-
 cutionis, memoriæ, actionis artes vel à te eloquentia
 nomine confusæ, generales sunt, & communes omniū
 rerū? quid est igitur de quo bene dici nō possit? cur igi-
 tur in foro causisq; civilibus potius, quàm omnino in
 omnibus locis atque rebus? Quanto melius in oratorijs
 ac verius græculos huius sententiæ authores irrifisti,
 qui in ciuiles & forenses causas oratorem detruderēt
 ac compingerent? quanto constantius ibidem de vi o-
 ratoris ac possessione docuisti, ut de omni re quacun-
 que esset posita, ab eo ornatè copioseq; diceretur? At
 hic oratorem in iudicia & conciunculas velut in vin-
 cula conijcis: illic nullis terminis circumscribis, quomi-
 nus liceat ei vagari quo velit. Agè verò tollatur fo-
 rum, ne sit ista per disertos vel eloquentes homines li-
 tigandi ratio, dicat pro se quisque, patronum nō ad-
 hibeat, nulla sit ad populum dicendi potestas, Respu-
 blicæ regum aut tyrannorum dominatione teneantur,
 legibus à principe scriptis pareatur: quæ omnia & fa-

Et sunt aliquando, & natura fert ut accidere in posterum queant: an eloquentia, quia locum abs te nusquam definitum obtineat, nullum prorsus obtinebit? languescet? peribit? At, inquires, ceteris omnibus in rebus non inficior eloquentiam posse versari: sed magis assidue, & maiori cum laude in forensibus causis occupari dico. Teneo, inquā, sed tamen quā diuinare istud poteram, cum verbis aliud exprimeres? At verò id falsum est: cum sit aliquando tempus illud, quo nullā in foro laudem orator assequatur. Quare cogita istud quale est, quod definitio tua non semper oratori conueniat. Reminiscere quæ antea de lege definiendi tradideris: ideas Platonis in memoriam redige, quas ille gigni negat, & ait semper esse: at id quod nobis definis, natum aliquando est, quia non semper fuit: nec esse istiusmodi necesse est, cum possit accidere contrarium: atque hîc etiam dicam quod te admiraturū arbitror: si compares reliqua omnia genera rerum, quæ possunt eloquentia tractari, cum forensibus & civilibus causis, dices Oceanum cum stilla muriæ esse comparatum: tot decreta disputantur in omnibus disciplinis infinitis voluminibus, tot historiae, tot consolationes, tot epistolæ, tot legationes, tot explicationes rerum & disputationes, quæ quotidie accidunt, an eloquentiæ ornatum, an pronuntiationis gratiam non capiunt? Addis in ista definitione, ita dicet, ut probet, ut delectet, ut flectat. O cecam & lubricam definitionis rationem: negasti antea inuentionem eloquentiæ esse propriam, & quiddam proprium longe perfectius simu-

lasti te cogitatione & animo complecti: at nunc quod antea repudiaras, repetis: & oratoris perfecti primam laudem facis, docere: Vnde porro vis ista docendi emanat? an è luminibus & ornamentis elocutionis? nihil minus, sed tota inuentionis est: Vnde etiam & delectandi & mouendi reliquæ partes multò copiosius & abundantius oriuntur, quàm ex elocutione. Teste ignotum & peregrinum nullum proferam, te ipsum tibi met opponam: in oratorio secundo inuentioni non solum fidem, sed delectationem & motum subiecisti: in partitionibus idem fecisti. Inuentio igitur quæ tibi antea non tã insignis ad oratoris laudẽ videbatur, quàm necessaria, eadẽ nunc omnium laudũ (quas habeat orator proprias) propemodum sola effectrix & mater videtur. Simillimè verò ac si pictor aliquis tibi tabulam eximiã polliceretur, negaret ex vllò colore vulgari futuram: non è nigro, non candido, non rubro, non viridi, non purpureo, non ceruleo: tandem cùm diu multumque emptorem suspendisset: è quo tandem colore rogares, tabulam istam mirabilem cõficies: ex viridi responderet & ceruleo: nõnne meritò pictoris illius vanitatem & iactantiã irridendam & explodendam iudicares? at tu quid ais? talem oratorem fingam & informabo, qualis nunquam fuit: neque enim è Latinis, è Græcis oratoribus, è sophistis quisquam talis extitit: non est ista perfectio in inuentione, dispositione, memoria, actione, elocutione philosophorum, sophistarum, historicorum, poetarum: hic cùm expectationem nostrã tam longa, tamq̃ proluxa oratione suspenderis: si id

rogemus, Vbinam igitur tanti oratoris Virtus sita est? tum respondeas, in inuentione: Vt tametsi non verbo, re tamen ac Veritate vim mirabilis huius oratoris in inuentione positam esse fateare: quid enim? considera, qua ratione expectationem tantam, quantam promissione tanta, tamque verbosa concitaueras, tandem tueare: cōsidera inquam, mi Cicero, Atticāne an Asia tica sit ista tanta & loquacitas & redundantia: definiendus erat initio tibi propositus orator aperte, breuiter, propriè: tu res obscurissimas intermisces & confusissimas, tu dimidiam partem operis & libri tui in ista definitione collocas: tu tādē rebus & impropriis & alienis & falsis oratorem describis & explicas. Sequitur Vt tribus officiis oratoriis tria dicendi genera (quæ iam dixi oratoris proprium nihil esse) accommodentur, subtile in docendo, mediocre in delectando, graue in flectendo. Quam generum varietatem splendide sanè & magnifice describis, & verè sentis in agendis causis adhibēdam, Vt initio dixi, nobis esse: quanuis enim Attici nostri de postremis leuiter (Vt dixi) à te dissentiant, quòd auditorem verè & constanter doceri malint, quàm Vlla vi inflammata orationis impelli ac turbari, tamen Veritate victus, me ab illis nonnihil disiunxi, & ad tuam sententiam aggregaui: & quanuis hoc efficere ipse non possum, non idcirco in te non laudandum existimo (quāuisque istam triplicem docendi, delectandi, mouendi Virtutem cōmunem artium & Virtutum multarum non rhetorica propriam iudico) tamen in actore causarum sum-

mas & singulares esse laudes tecū sentio: neque quicquam maius esse iudico. Quamobrem quòd existimas huic ipsi causarum regi atque principi hoc instrumentum esse tam insigne, tamque gloriosum, fateor & cōredo: quòd autem oratori, id est vnius artis (vt antè tam acriter egi ac disputavi) homini, inficior planè ac pernego. Sed tamen tria dicendi genera proponis, eamque partitionem ex decore deducis: cuius admonitio quid cuique opus sit, quid conueniat, quid deceat, tãetsi est in omnibus artibus, imò in omnibus dictis & factis necessaria, eius tamen consilium & doctrina (si decore consilium vllum, si doctrina est vlla propria) dialecticæ inuentionis dispositionisq; propria est. Hic nos dormire adhuc arbitraris: Magnus (ais) est locus hîc Brute, quod te non fugit, & magnum volumen aliquod desiderat: magnus est locus, M. Tulli, fateor: neque tamen valde magnū volumen desiderat. Vnde eius infinitam quandam vides, artem tamen videris non satis intelligere. Nam antea dialecticæ separatim aliquid attigisti, cū de genere, specie, definitione, partitione, veri falsiq; regula dictū est: & postea de inuentione, iudicio, dispositione præcepisti, tanquam & hæc ab illis diuersa essent: idem sapientiam singulari quidem nomine, sed parum intelligēter expresso nominas. Quid enim est sapientia hæc? philosophiāne de moribus? minimè: nam hîc cū honestum verbo oportere, & decorum verbo decere appellas: hæc separas & distinguis: idq; aliis etiā libris apertius facis. An prudentia est in rebus humanis, qualem in ethicis Aristo

teles tuus definit? ne hoc quidem dici potest: nullus enim delectus bonorum & vtiliū quæritur: aliud est decorum, quod quæritur: aliud bonum, aliud vtile: An philosophia de natura & rebus occultis? nequaquam. Neque enim est vllum in tota illa sapiētia verbum de decoro: quanam est igitur ista sapientia? Dialecticāne? hæc enim restat è tribus partibus sapientia: non ita videris existimare, cum de dialectica dixeris antea, & dicturus postea sis, & tamen decori nullam mentionem vnā cum dialectica, nec antea feceris, nec factururus postea sis. Quamobrem vt veteres illi primiꝫ philosophi, cum caelestium orbium constantes & ratos motus, cum stellarum cursus & recursus certos & immutabiles animaduertissent, mirabilem quandam harum tot tantarūque rerum effectricem vim esse crediderunt: quid tamen esset, ignorauerunt: sic tu cum in poetis, in pictoribus, in histrionibus, in vita, in moribus, in omnibus dictis & factis minimis, & maximis admirabilem modi cuiusdam & decori rationem pro singulari tuo iudicio perspexeris, captus admiratione, & incensus velut exclamas, & sapientiam appellas: sed quid sit, qua ratione & via cognosci possit, non demonstras. At, mi Cicero, si qua (vt dixi) decori ars esse potest, dialectica est. Nam si decori rationem rhetoricæ artis esse putas, necesse est sanè vt referas ad aliquam earum partium, quas rhetoricæ tribuis: pronuntiationis autem, memoriæ, elocutionis non videtur esse proprium hoc decretū: necesse est igitur inuentioni & dispositioni, id est dialecticæ (cuius hæ duæ partes

propriae sunt) attribuas: dialectica inquam ista decori ars est, quæ quid sit quod deceat, an non deceat, rationes ostendit, iudicandi regulas præbet: quod tu his verbis quoque indicas, cū ais, Magni igitur iudicij, summa etiā facultatis esse debebit moderator ille, & quasi temperator huius tripertitæ varietatis: nam & iudicabit quid cuique opus sit, & poterit, quocūque modo postulabit causa, dicere. Hæc tua verba sunt, quibus significas decorum esse iudicij, & decorum servaturum esse, qui poterit iudicare quid cuique opus sit: ergo doctrina iudicij erit etiam decori doctrina. Hoc autem immensi usus esse cōfiteor, sed artis modicæ, & paucorum præceptorum esse dico, quæ dialecticæ & inventionis & dispositionis institutis continentur. Ab hoc decoro ad genera dicendi peruenis: & è somno nos excitas. Magnum opus & arduum Brute, sed ingredientibus considerandum fuit, quid ageremus. Verūm perge, neque enim probare cuiquam potes, non modo ex academiciæ spatijs, sed ne ex rhetorum quidem officinis hæc profecta esse, ut cū vigilantem auditorem, & per se audiendi cupidum acceperis, toties sine causa, & eodem, quod molestissimum est, argumento exagites: sexies enim iam repetitur. Si, me hercule, de Salamine, aut Marathone (qui rhetorum campi sunt) apud Gorgiam, aut Isocratem declamares, vix profecto quisquā tam molles delicias perferret: in artis autem absolute descriptione, ubi prudentia & diligentia partes omnes occupavit, iactantiæ & ostentationi nullū locum reliquit, nos ineptias istas quomodo

vis perferamus? Sed tamen, vt dixi, perge: de generi-
bus dicēdi prācipis, de quibus antea prāceperas, vt ne-
cesse nihil esset hāc eadem rursus inculcare: admiscēs
in elocutionis generibus denuò quā sunt inuentionis,
de sententijs acutis, de salibus in genere subtili, de af-
fectibus in graui: sed tamen ex omnibus tuis in hac
quāstione peccatis hoc vnum maximum mihi visum
est, quod cum in oratorijs dialogis de hoc ipso elocutio-
nis decoro post expositas omnes oratoriæ supellectilis fa-
cultates abs te dicatur, nunc nondum descriptis orna-
mentorum generibus (id enim postea facis) de delectu
prāscribis, & totam rem confundis: iudicium scilicet
decorum atque aptum de rebus nondū expositis atque
explicatis facis. Exclamas, Tenemus, Brute, quem quā-
rimus, quem nunquā vidit Antonius: quem, inquā?
qui & humilia subtiliter, ais, & magna grauius,
& mediocria tēperatē potest dicere: O prāclarā & ve-
ram gratulationem: quasi non & illum initio inuen-
tum tenuerimus, & iisdem generum laudibus defini-
tum: quasi verò eundem etiam nō viderit Antonius,
quem nunc vides: nō eundem tenuerit, quem nunc te-
nes: & eloquentis definitio in eius libro nō fuerit vel
tua definitione melior. Quid enim Antonius apud te
oratorio primo, cū de duobus oratoris generibus me-
diocris & perfecti disputat, quomodo loquitur? Tūm-
que ego, ait, hac eadem opinione adductus scripsi etiā
illud quodam in libello, qui me imprudente & inui-
to excidit, & peruenit in manus hominum, disertos
me cognosse nonnullos, eloquentem adhuc neminem.

quòd eum statuebam disertum, qui posset satis acutè
atque dilucidè apud mediocres homines ex communi
quadam hominum opinione dicere: eloquentem verò,
qui mirabilius & magnificentius augere posset, atque
ornare quæ vellet, omnesque omnium rerum quæ ad di-
cendum pertinerent, fonteis animo ac memoria cõtine-
ret. Quid ista eloquentis, id est (ut ais) perfecti orato-
ris definitio, an non illum tuum caussarum actorem
tam bellè demonstrat, quàm tua? Viderat igitur An-
tonius oratorem tuum perfectum, ut tu vides, mente
nempe atque animo: quia definierat tam bellè, quàm
tu, effigiem & exemplum non viderat, neque tu, ut
ais, quia nullum in Græcis, nullum in Latinis talem
vnuquam fuisse affirmas. Quid igitur gloriaris te te-
nere, quod ille non tenuerit? quam viam nobis ape-
ris ad illius oratoris perfecti laudem, quam ille non
viderit? Tum relaberis ad illum furorem poeticum:
Obijcis enim tibi neminem oratorem talem vnuquam
fuisse, qualem definieris. Quid enim initio, nōne
idem? At ego in summo oratore fingendo talem in-
formabo (ais) qualis fortasse nemo fuit. Rationem
porrò Platonica formæ eandem ad utrunque locum
accommodas, sic velut in mari fluctibus ad eosdẽ sco-
pulos sæpius rejceris. Atque ita nobis oratorẽ definis
falsa definitione, decori valde indecora, & generum
dicendi prorsus aliena confusione. Atque hæc de ora-
toris definitione. Exornationẽ ipsam spectemus, in qua
Dialectica, Ethica, Physica, iura, veteris memoria
monumenta oratori subiiciuntur: quamobrem? quia

sine his perfectus esse non potest: quid inquam? multò minus potest philosophus & historicus sine eloquentia perfectus esse. Quare eloquentiam philosophis & historicis ministram adiungamus: at eam dominam reliquarum artium constituas? quid ista quàm inconstanter dicantur, non vides? Vsum artiũ omnium communi quodam vinculo contineri sæpe iam propter istam tuam perpetuam confusionem, repeto: at præcepta separanda sunt. Redeamus ad Solonis legem: fines regamus, extra terminos ne excedamus: si oleam plantaueris, non uem pedes relinquito: at tu rhetoricam hanc, si Palladi placet, oleam cum plantes, iuxta philosophorum fundum, non modò pedem nullum intermedium relinquis, sed radicibus arboris totam philosophiæ regionem complecteris: an non iusto legum sacramento contendere, teque ex iure manu consertum vocare meritò possum? At mirificum est in perfecti oratoris explicatione, toties eandem rem & temerè abs te perturbari: nullus erat in oratore definiendo, & suis omnibus numeris absoluendo proprius locus, ubi de dialectica dici posset, tu tamen pro singulari ingenio tuo tres inuenisti. Et quidem tot repetitiones iam à nobis hinc notatae & animaduersae, nunquàmne persuadebunt iustam esse admonitionem meam, quòd in repetitionibus nimis sis? At fortasse ipse fallor, & potest eadem res sæpius sine reprehensione dici. Verum enimvero attende quid hinc tibi respondeam. Nosti quæ Solonis in condendis legibus prudentia fuerit, & quàm omnium gentium iudicio comprobata? hic autem thesmoethetas constituit, qui quot-

annis leges ciuitatis legerent, & accuratè perpende-
rent, ac si duas de re eadem reperirent, deteriore ab-
rogarent, conseruarent meliorem: præcepta autem ar-
tium, vt verissimè summus author Plato confirmat,
leges sunt: quare vna de re vnicā duntaxat legē tene-
amus. Vides quomodo concludam: non veto quin puer
qui discere velit, idem præceptū legat, repetatque de-
cies, donec mente memoriāque complectatur: imò ve-
rò omni exercitatione consequatur. Sed te accuso, quòd
eandem rem tam sæpe præscribas, quæ semel præscripta
maiores, & omnibus modis clariorem vtilitatē ad-
ferret. Vtilitas enim illa præcepti frequētius iterandi,
non percipitur dictando, sed legendo, audiendo, exer-
cendo: quod vnico præcepto posito melius fieri potest,
quàm si millies idem mille diuersis locis cōfunderetur.
Attamen cū nobis dialecticam tradas, qua ratione
à rhetorica seiungis? Facile verò fuit veris finibus &
terminis separare, quia rhetorica est ornatè dicendi,
quod elocutione fit, & actione: dialectica est ars sa-
pienter differendi, quod inuentione rerum fit, & dis-
positione: tu verò quomodo distinguis? Dialectica est
eloquentia contracta, Rhetorica quædam est dilatata
dialectica: sic Zeno, sic Aristoteles philosophi sense-
runt. Zeno quidem (ais) ille à quo disciplina Stoicorū
est, manu demonstrare solebat, quid inter has artes in-
teresset: nam cū compresserat digitos, pugnumque
fecerat, dialecticam aiebat eiusmodi esse: cū autem
diduxerat, & manum dilatauerat, palma illius si-
milem eloquētiam esse dicebat. Atque etiā ante hunc

Aristoteles principio artis rhetoricae dicit illam artem quasi ex altera parte respondere dialecticae: Ut hoc videlicet differant inter se, quod haec ratio dicendi latior sit, illa loquendi contractior. Quod de hominibus discrimen, non de artibus ipsis est inuentum: qui in scholis tenuiter & succinctè de re proposita differebant dialectici, qui in foro res civiles copiosius & vberius tractarent, oratores sunt appellati. Et hoc Aristotelis somnium est, qui syllogismos dialecticis, enthymemata oratoribus attribuit: somnium inquam: non enim obseruatum ex vero & naturali usu documentum. Sunt enim in Demosthenis & Ciceronis orationibus syllogismi frequentiores & absolutius conclusi, quàm in spinetis & sophismatis Aristotelis: Vnde constat hominem hunc effudisse nobis quod somniasset, non explicasse quod obseruasset. Hoc commentum arripuit Zeno: etate enim paulò inferior fuit: & cum tam ieiunus & aridus esset, omnique eloquentia tam nudus, ausus est tamè de rhetorica etiam cum Aristotele fabulari & argutari. Attamen istorum hominum scholasticam & commentitiam opinionem iudicium tuum audes appellare & postulare, ut quantum de hac fatuitate, tantum de ingenij, de eloquentiae tuae fama detrahatur. At Deum immortalem, spectemus potius in artium veritate, subtilitate, & perfectione inuestiganda, quid res ipsa ac natura desideret, quò progrediatur, quàm quales, & quibus nominibus artifices vulgo sint nominati: redeamus non solum ad Platonis (quas tam mirificè amplecteris) ideas: ut perpetuum aliquid

& immortale, nihil caducum queramus: sed etiam ad Solonis legem, ad fines artium redeamus. Propriū aliquid efficiamus: vnus est in hominis natura senatus, vnum consilium, ratio est: cuius explicationē & doctrinam Dialectica sibi vendicat: duo sunt in vestibulo curiæ præcones, ad ea quæ senatus decreuerit proferenda atque enuntianda, sermonis puritas, quā sibi Grammatica declarandam sumit: orationis ornatus, cuius artem sibi Rhetorica tribuit. Consideremus igitur, omiſſis opinionibus (quæ tam sæpe fallūt) quā latè pateat vsus rationis, an aliquis sit orationi locus, vbi nullus sit rationi: nullum sanè reperiemus. Quicquid enim dicitur, id ratione recta, aut captiosa, prudenti, aut stulta conficitur: in poemate, epistola, oratione, altercatione, sermone sit, nihil interest, ratio est: sic quacunque de re ornatè dicitur, res aliorum sit studiorum, ornatus tamen est rhetoriæ proprius: sit Rhetorica suis contenta legitimis ac proprijs finibus, suas sibi res Dialectica habeat, latius sanè dialecticæ vagari, quā rhetoriæ licebit, quando nihil dicitur sine ratione, id est, Dialectica: sine exornatione, id est, rhetorica, plurima dicuntur. Et sanè de tribus artibus communibus Grammatica, Rhetorica, Dialectica, angustissima est Rhetorica: sermo enim purus esse potest facilius sine ornatu, quā sine puritate ornatus, & vtroque carere potest disputatio, quia mente fieri & exerceri sine vllō sermonis vel orationis commercio potest, vt Dialectica latissimè omniū pateat, tum Grammatica proximè sequatur, postrema sit Rhetorica. Quare Zenonis manum nihil pertimescamus,

neque enim tam firma est, ut quenuquam feriat, cum seipsam tueri non possit: Nec Aristotelis vicinia sine caussa amemus, quæ ficta, quæ falsa, quæ nulla est. Quid dialecticæ præcepta quæ tradis, vel potius quæ tradit Aristoteles (hæc enim eius ferè sunt omnia) qualia sunt? duplicem habent docendi viam, ais: inuentionem (opinor) & iudicium significas: tametsi id parum perspicue explicas: imò verò mirabiliter totum confundis, cum de Dialectica sic loqueris, ut videat genera verborum, & distinguat, & verum, falsumque iudicet, & ambigua diuidat & definiat, & partiat: falsa misces, posteriora præponis, postponis priora: idem tuo more iteras & repetis. Primum enim quale est quod iubes, ut genera verborum & singulorum & copulatorum in Dialectica videantur? Hoc enim Dialecticæ nihil est, vocabulorum singulorum significationes, aut genera, quæ sunt, exponere, nullius omnino est artis, aut disciplinæ proprium. Artes singulæ (si quæ fortè recôdita & obscura habeant) vocabula sua definiunt & explicant: omnium in vniuersum vocabulorum genera & species declarare, artis nullius est: quid amor Latine, quid Græcè Φιλία, quid Francorum lingua (amour) & innumerabilia eiusmodi communia rerum vocabula significant, nulla ars docet. Hæc perceptio est consuetudinis, nutricis, auditionis, lectionis: artis non est. Artes verò communes sunt omnium temporum, omnium hominum, omnium linguarum: nec ulla est quæ doceat vim, naturam, genera verborum. Grammatica non docet vocabulorum significationes,

f. i.

sed etymologiã, syntaxim, prosodiam, orthographiã:
multò minus rhetorica: minimè verò omnium Diale-
ctica, quæ tota rationis est & mentis, vt sæpe iam
dico, orationis nullam curam habet: nec istud ad inuē-
tionem aut dispositionem rerum, quæ solæ Dialecticæ
partes sunt, quicquam attinet: copulatorū autem ex-
plicatio quæ indicent orationes, quæ optent, quæ impe-
rent, grammatici suo iure docent: ab illis ea cognita ad
Dialecticā adferri debent. *V*sus Varius est: siue enim
purè loqui, siue ornatè dicere, siue disputare subtiliter,
siue de numeris & lineamentis aliquid explicare ve-
lis, vna grammaticorum doctrina in Verborum sim-
plicium etymologia, in coniunctorum Syntaxi ad om-
nes illos *V*sus satis supérque fuerit: nec si grammaticæ
Varius sit *V*sus, ideo necesse est tam Varias gramma-
ticas artes describi. Tyberis vnus est (vt dixi antea)
quamuis multiplex & Varius est *V*sus: alioqui in e-
thicis, in physicis, in mathematicis singulis gram-
maticæ præceptiones instituendæ erunt: Aristotelis er-
ror hic fuit, sicut antea iam tam multi, qui quicquid
necessarium vel vtile putauit, in dialecticis & aliis
artibus temerè confudit: non considerauit proprium
esset, an alienū. Categorias ad eam rem putatur à qui-
busdam suis scripsisse. Denique, Dialectica, vt dixi,
tota ratio est, sermonis & orationis in suis præceptis
nihil habere debet. Quid verò est quod de iudicio pri-
mū, tū de inuētionē præcipis? quis hic ordo est? quid
est quod eodem loco vix duobus versibus interpositis
idem repetis? Nouerit (ais) quot modis quidque dica-

tur: tum deinde paulo post, Cùmque ambigè multa dicantur, quomodo quidque eorum diuidi explanari-que oporteat. At, mi Cicero, Dialectica rectè descripta ex inuentionis & dispositionis partibus nihil habet ad ambiguas res distinguendum præcipuè accommodatum: tota Dialectica huc referri & accommodari potest: commentum est Aristotelis tam multa de ambiguo- rum distinctione in logico organo (quod ab Aristoteleis dicitur) fabulantis, nec artē sanè intelligētis, qua possunt ambigua distinguui: tota enim dialectica ambigui distinguendi ars illa est, nil dialecticæ separatum. Quare, cū videas quantam Aristoteli gratiam debeas, à quo tam multas, tamque ridiculas nugas acceperis, caue ne Aristotelis tam lubricum commētum iudiciū tuū esse prædices. Verū hæc missa faciamus: ad alia veniamus. Oratorem philosophia, legibus, historiis instructum, ad rhetoricam reuocas de generibus questionum: quod totum & falsum & inutiliter præcipi antea docui: nihil enim ad vsum inuentionis & dispositionis (quæ solæ sunt ad rem disceptandum partes) questionum legalium, rationalium, generalium spatium genera spectat: satis enim est id de quo agitur per se spectari, an legalis, an rationalis appelletur ea questio: nihil ad artis vsum. Incidis quarto loco in inuentionem argumentorum, nec tamen animaduertis in tam confusis erroribus te versari: dispositionem & elocutionem nouo nomine appellas tractationē, quæ doceat quo ordine, & quomodo singula tractanda sunt. At nimium peruicax iandiu fortasse videor, qui do-

f. ij.

etrinae perfectionem quandam, & accuratam descriptionem abs te requiro, cum id tibi minimè propositum fuerit, audio inquam, & multis iam antea locis, id te toties dicere valde miratus sum: Unde sunt illae callidae cautiones. Nulla praecepta ponemus, neque enim id suscepimus, sed excellentis eloquentiae speciem & formam adūbrabimus, nec quibus rebus ea paretur, exponemus, sed qualis nobis esse videatur. Item, de quo plura dicerem, si precipiendi tempus esset. Item illud, tamen quod antè diximus, meminerimus, nihil nos precipiendi causa esse dicturos, atque ita potius acturos, ut existimatores videamur loqui, non magistri. Item, quando autem, aut quomodo id faciat, nihil ad hoc tempus, quoniam, ut suprà dixi, iudicem me esse, non doctorem volo. Item, quoniam autem non quem doceam quaero, sed quem probem. Haec sunt aduersus reprehensionis metum praeclarae defensiones comparatae: Reprehendo confusa in hoc libro esse omnia, multa falsa, multa aliena: quid tum? non est mihi (ais) constitutum praecepta ponere. Conturbet igitur Ciceronis orator omnia, comminiscatur, fallat, imponat, nihil ad rem: non enim vult oratorem docere, sed probare: Magna quidē te M. Tulli, & acerba contumelia iamdiu afficere videar, si ratio ista contra me valeat. At mihi videor hanc astutiam veteratoriam (qua te iudicibus te nebras offundere, etiam aliquando gloriari soles) deprehēdisse. Quid enim habet ista cōtra tam multa peccata defensio? non doctorem me, sed iudicem aestimari volo: nec formulas exprimere, sed excellentis eloquen-

tia speciem adumbrare. Agè verò, si te duntaxat interrogem: An excellens grammaticus, perfectus dialecticus, sine natura, arte, exercitatione possit existere? negabis, opinor, cum alibi doceas, quod à Platone antè didicisti, omnes artifices hisce virtutibus perfici: itémque si requiram ad exprimendam grāmatici, aut dialectici prāstantiam, quid describendum sit, artem dices, quoniā & naturæ vires imitetur, & ad vsum viam paret: postremò si illud etiam percuncter, nōne quanto artis vis perfectius & excellētius expressa fuerit, tanto artificem prāstantiorem esse demonstratum putes? tantóque perfectius oratorem expressum, quāto pingetur oratoris ars absolutius? Causse perfecti oratoris sunt, Natura, ars, exercitatio: harum omnium rerum pictura communis est. Qui volet igitur oratorem perfectum perfectè demonstrare, perfectas causas illas exprimat necesse est. Nihil hīc cōmentis opus est, res ipsa patet: si inquam hæc duntaxat ita contra te dicerem, tamen obtinerem & conuincerem, vt quæstioni susceptæ satisfaceres, artem oratoris, & facultatem absolutissime tibi describendam esse: veruntamē non solum arguo te veras artis & perfectas vias aspernatum, sed falsas & contrarias sequutum conuincō: non dico te tantum multas explanationes necessarias omisiſse, sed præceptiones irridendas & explodendas tradidisse. Quare nihil ista cautio tam astuta, toties repetita tueri te potest, quin dependendum tibi sit, qui tāta asseueratione pro oratore perfecto sponondisti: præsertim cum postea superiores illas cautiones tu ipse

f. ij.

damnaueris, cum te excusasti, quod tantus vir te artificio dicendi literis tam multa mandares: Si profitear, ais: quod utinam possem, me studiosis dicendi præcepta & quasi vias, quæ ad eloquentiam ferrent, traditurum, quis tandem id iustus rerum æstimator reprehenderet? ac paulò post, Atque haud scio (ais) an plerique nostrorum oratorum ingenio plus valuerint, quàm doctrina: itaque illi dicere melius, quàm præcipere: nos contra fortasse possumus. Hic non modò confirmas quæ negaueras antea, verum etiam tibi laudi ducis. Sed ad oratoris exornationem redeamus, cui tu postremò Θεσις, αὐξήσις, παρρησία, ἡ δὲ παρρησία attribuis: eaque mirabilia in oratore esse existimas. Quod quidem, ut verum esse fateor, ita longè à te in earum rerum præceptis dissentio. Nam & loci cōmunes & amplificationes, & affectus tum leuiore, tum grauiore ex iisdem fontibus hauriuntur: vna inuentio & argumentorum explicatio est omnibus communis hisce rebus perficiendis, apta, idonea, seipsa contenta: adiuvant etiam elocutionis ornamenta, sed & inuentio & dispositionis generalia præcepta hæc omnia suppeditant. Fecerunt ridiculè, & ineptè magistri (quos modò sequeris) qui nobis istarum rerum nescio quas præceptiunculas excogitarunt. At, mi Cicero, in tam longinqui erroris tui sine tandem quid agis? ac cum de affectibus loqueris, quoniam ipse affectu raperis ac turbaris, ut magno probitatis & constantiæ tuæ periculo te oratorem tam gloriosum nobis ostendas? Credidi antea tot egresiones, tot repetitiones Asiaticorum rhetorum mores

esse: Dialecticā tā multas tenebras ab Aristotele profectas disputari: at hęc postrema quomodo magistrorū esse dicā? qua ratione reiciā ac transferā? nihil hīc de ornatu orationis tuę, nihil de verborū aut singulorum elegantia & puritate, aut coniunctorū lumine atque splendore tibi detraho: omnia illa superiora in te esse confitemur, q̄ non dico sperare, sed optare vix audeamus: nullā tamen egressionē immodicā, nullam repetitionē molestā coarguo, sed miserū nescio quod fatū tuū miseror ac deploro: quo plurimę alioqui & præclarissimę virtutes tuę obscurātur. Quid enim, vnde est ista iactatio? Nobis, ais, pro familiari reo summus orator, non respondit Hortensius: at id non vi orationis tuę, sed calliditatis nouo quodam genere perfectum esse sæpe ex te & alijs audiui: omissa enim gloriosa ista eloquentia productis in medium testibus, probatisque coegisti iudices de reo sententiam ferre. A nobis homo audacissimus Catilina in senatu accusatus, obmutuit, ais. At verò, sicut historię loquuntur, nō modò tibi respondit, sed vniuerso senatui grauitè & acerbè respondit. Nobis priuata in causā magna & graui, cū cœpisset pater Curio respōdere, subito assedit, cū sibi venenis ereptam memoriā diceret. Verū in sermone de claris oratoribus ad me nuper scripto aliter multò loqueris: (ais enim) Curio memoria ita fuit nulla, vt cū aliquoties tria proposuisset, aut quartum adderet, aut tertium quæreretur: qui in iudicio priuato vel maximo, cū ego pro Ticinia Cottę perorassẽ: ille cōtra me pro Seruio Neuiο diceret, subito totam causam

oblitus est, idque veneficijs & cantionibus Ticiniae factum esse dicebat: Vbi verè illius vitio attribuis, quod nunc falsa laude tibi sumis. Quamobrem non iam te à magistrorum tuorum vitijs reuoco, sed de insolenti gloriatione familiariter admoneo. Hæc de se prædicatione, mi Cicero, etiam in veris rebus verecunda debet esse, vt erubescere etiam deceat, cum in os laudamur: hinc graues ciuium nostrorum offensiones aduersus te & simultates extiterunt, non quidem vllò tuo turpi, aut inhonesto facto, sed quòd assiduis laudibus res tuas gestas tam vehementer extolleret. Habet porro hominis natura superbum quendam & elatum sensum, vt cedentes & summittentes se libenter tanquàm superior allenet: còtrà verò supra modum gloriosis & insolentibus quasi tyrannidem & intolerandam potentiam affectantibus resistit, inuidet, maleuult. Itaque propter illos magnificos versus,

O fortunatam natam me consue Romam. Item,
Cedant arma togæ, concedat laurea lingua.

& cetera præconia tua, quòd te Minerva omnes artes edocuerit, Iuppiter optimus maximus in conciliũ deorum admiserit, Italia exulem humeris suis reportarit, meministi quanti fluctus inuidiæ in te concitati sint, atque illa tamen maiore de causa dicebantur, hæc autem tam falsa, tam à te ipso secus testata quorsum eudant, non attentius considerabis? Plerique oratores Romæ hoc in te vitium reprehendunt, quòd te insolenter efferas: hoc admoneo, & exempla tibi tua ante oculos subycio. Reminiscere verò quæ sunt apud te quinta

schola Tusculana de Demosthene. Leuiculus (ais) san-
nè noster Demosthenes, qui illo susurro se delectari di-
cebat, aquam ferentis mulierculæ (ut mos in Græcia
est) insusurrantisque alteri, Hic est ille Demosthenes:
quid hoc leuius? At quantus orator? sed apud alios lo-
qui videlicet didicerat: non multum ipse secum. Hæc
tua verba sunt, quæ utinam in animo tuo infixæ peni-
tus insedissent, esses tu quidem forsitan orator non me-
lior, nec princeps sapientior: sed certè magna inuidia
solutior & liberior. Veruntamen nunc quid agis? Vi-
deris omnia conturbasse in falsa definitione oratoris,
in decori, in generum, in omniũ artium perturbatione,
ut tenebris tam multis impediti, & minus ad iudi-
candum attenti, Ciceronem perfectum illum (quem
nunquam viderat Antonius, quẽque exprimere vix
Deo concessum esse dicebat) perfectum inquã illum, &
omni laude cumulatum oratorem esse putaremus. Per-
fectus est orator, qui potest parua summis, modica tem-
peratè, magna grauitè dicere. Ad conclusionis huius
assumptionem (quia putidiuscula videretur) fucati
medicamẽta scilicet pudoris & ruboris infarciuntur:
nulla laus est (ais) oratoris, cuius in nostris orationibus
non sit aliqua si non perfectio, at conatus & adumbra-
tio: nõ assequimur: ad quid deceat, videmus: nec enim
nunc de nobis, sed de re dicimus: in quo tantum abest,
ut nostra miremur, ut vsque eo difficiles ac morosi si-
mus, ut non satisfaciat ipse Demosthenes. Et paulò
post vides profectò illum multa perficere, nos multa co-
nari, illum posse, nos velle quocunque modo caussa po-

stulet, dicere. Hæc tua remedia sunt (vt dixi) aduersus assumptionis odiosam & insolentem iactantiam. Quid enim ex illo propositionis initio,

Perfectus est orator, qui potest parua summisse, mediocria moderatè, magna grauitè dicere. quid inquam inde sumitur,

Cicero hæc omnia potest.

dixit pro Cecinna subtiliter, in lege Manilia temperatè, pro Rabirio grauitè: hæc eadem interdum temperauit & variauit, vt in septē accusationis libris, in Cornelijs, in Habiti, in plerisque alijs orationibus: imò verò primus ieiunas huius multiplicis orationis aures ciuitatis accepit: primus ad hoc genus dicēdi, incredibilia audiendi studia conuertit. Philosophiam totam tenuit, imò ab ea tantus orator est effectus, leges, historias, rhetorum præcepta didicit, θεός ἡ, & αὐτοῦ ἡ quoties vult arripit, affectus ardentiores nullus vnquam mouit. Itaque sæpe aduersarios de omni statu deiecit, nihil respondit Hortensius, Catilina obmutuit, Curio metu memoriā amisit. Cōcludamus, aut si nequeamus, à Diogene minam repetamus: est enim cōplexio manifesta huiusmodi antecedētibus probatis.

Perfectus orator est, qui potest parua summisse, mediocria temperatè, magna grauitè dicere.

Cicero hæc omnia copiosissimè præstat:

Cicero est igitur perfectus orator.

Siccine nobis oratorem nomine tuo tandem, tam alienis, tam supposititijs, tam translatitijs ornamentis instruis, vt te suspiciamus & admiremur? Vtinam, M.

Tulli, veram illam definiendi oratoris viam potius tenuisses: oratoremq; elocutionis & actionis laude præstantem declarasses: in tenebras tam multas nunquam incidisses, & omnium consensu perfectam eloquentiæ palmam tulisses: omnes enim tibi incredibilem troporum venustatem, & figurarum splendorem, & pronuntiationis vel in voce constantiam & varietatem, vel in gestu gratiam atque dignitatem, id est, absolutam eloquentiæ laudem largiuntur. Utinam tenebricosas Aristotelis & aliorum magistrorum ineptias vitare potuisses, quanto, Deum immortalē, maiorem veriorēque gloriam consecutus esses? nullum est vel in Græcia, vel in Italia tribunal, nullum in vlllo populo forum, vbi audeas isto modo, vel de regūdis agellorum finibus agere, quomodo in artis liberalis quæstione de finibus oratoris egisti. Dixeris enim, Suscepi, Iudices, rem tantam, quantā non modò facultate consequi difficile sit, sed cogitatione cōplecti: fingam vobis & informabo agrum tam perfectum, vt ei nihil addi possit, tum ad cohortationes digrediare, & disputes de genere viæ ad agrum, & hoc multis verbis excuses: deinde, Inuestigemus igitur agrum, Iudices, qualem nemo vidit vnquam. Is terminos tres habet, quibus clauditur, aureum, argenteum, ferreum. Non est autem hic ager in Italia, non est in Græcia, non est in vlla mediterranei maris insula, non est in Syria, non est in Ponto, nō est in Cappadocia: vbi igitur est? Est, Iudices, in Phrygia: nec in omnibus tamen Phrygiæ partibus, sed vbi quondam regia Priami fuerat.

quis est igitur hic ager? quibus finibus & terminis clauditur? tribus, Iudices, aureo, argenteo, ferreo: & tum diceres quauis non esset hic ager, Iudices, in illis supra memoratis regionibus, tamen omnes eas regiones hic vnus ager intra fines ac terminos suos complexus est. Quis tam delirus vnquā sedit iudex, qui te isto modo orantē pateretur? Redi verò nunc iam ab illis agri finibus ad oratoris regundos fines: confice summam oratoriae inuestigationis tuæ: cogita quā magnificè definieris, quā acutè, quā sapienter, quā verè, quā cōstanter, tum tibi nil opus erit admonitore M. Bruto, tu tibi iudex idoneus eris. Et quidem si ad Aristotelem oculos, mentēmque conuerteris, reperiēs ab eo magistro hanc quoque instituēdæ artis vanitatē profectam esse: sic enim consuevit artes docere, vt omnes omnium generum tricas & apinas colligat. Inuentio dialectica decem locis tota cōtinetur & explicatur, causis, factis, subiectis, adiunctis, dissentaneis, comparatis, nominibus, tributionibus, finitionibus, testimoniis. Aristoteles vt ista paucula genera non declararet, sed obrueret: categorias, copias propositionum, & inuentionem medij, analytica posteriora, topica octo infinitis sophismatum tenebris compleuit: dispositio dialectica syllogismi & methodi breui & succincta doctrina cōprehenditur: Aristoteles vt de syllogismis coniunctis, de methodo taceret, syllogismos simplices obscuraret, incredibilem sophisticorum deliramentorum caliginem vnum in locum congregauit: idem in phisicis vt naturam definiret non ex causis, quæ vera

& legitima definitio esset, sed ex effectis, principiū
 motus & quietis (quæ etiam definitio formæ propria
 magis esset, quàm rei naturalis in vniuersum) vt in-
 quam hanc definitionem ita conficeret, octo libros au-
 scultationis physicae omnibus sophismatis & nugis cō-
 plendos sibi putauit. Itaque quia in illa definitione fu-
 turum erat primum verbum (principium) totus liber
 primus in altercatione de principijs contra veteres phi-
 losophos, non in solida vlla scientia consumitur. Se-
 cundus liber, qui definitionem illam egregiam habet,
 quia secundum definitionis verbum erat (caussa,) to-
 tus in caussarum disputatione consumitur: cū tamen
 explicatio caussarum sicut argumentorum omniū pro-
 pria esset dialecticæ, physica nihil haberet. Tertius li-
 ber, quia tertium in illa definitione verbū (motus) erat,
 ac deinceps quinque reliqui in scholasticis & captiosis
 sophismatis de motu, deque motus leuissimis circūstan-
 tiis, infinito, vacuo, loco, tempore penitus versantur:
 ita libros octo conscripsit Aristoteles, vt doceret natu-
 ram esse principium motus & quietis: item quid mo-
 tus, & quotuplex: naturæ autem ipsius nulla genera,
 nullas species explicaret: tam fecundum in nugis Ari-
 stotelis ingenium fuit. Faceret idem grammaticus in
 prima definitione artis suæ: idem arithmeticus, idem
 geometra, antequam ad genera & species & partes
 accederet, quis amentiam ferendam putaret? At nos
 in Aristotele tamen toleramus: & pulchrum (credo)
 etiā arbitramur eius ineptias imitari: definiendus tibi
 fuerat orator peritus bene dicēdi: id ne facis quidem:

sed ut falsam definitionem ponas, celum, terramque, ut poeticè loquar, misces & conturbas. Quamobrem, si cogitabis non solum tot, tantarumque rerum in hac oratoris inquirenda finitione confusarum, sed ipsius uniuersae confusionis Aristotelem tibi magistrum atque authorem fuisse, aestimabis quantam illi gratiam debeas. Haecenus de oratoris inuestigatione & exornatione tibi respondimus: quod erat primae partitionis nostrae membrum primum: secundum, & ultimum in elocutione versatur: quam partem cum oratori solam & propriam reliquisses, inuentionem, dispositionem, memoriam, actionem, communes fecisses, praeter ceteris exornare debuisti, hic te ostentare, hic oratorias facultates exercere, hic iactationem gloriosam habere, & cursum praedicabilem tenere potuisti: hic campus, haec palestra concessu omnium dabatur ad omnes oratoriae supellectilis opes explicandum & propalam collocandum. Atque utinam potius istam laudem adamas: quam veram, quamque singularem artem habemus? quam diuinam oratoris speciem, formamque expressam teneremus? At omnem sane elocutionis doctrinam ita contempsisti, ut non explicare docendo, sed omnia confundendo, ac conturbando perdere voluisse videaris: neque enim audio, quod ais, Cum haec tu optime Brute teneas, quid attinet nominibus vel exemplis uti? tantummodo notetur locus. Quid ergo? an me solum haec lecturum putasti? an potius (ut ipse ais) ad alios si minus nostro nomine, tua tamen commendatione peruentura sperasti? Quare his etiam lectoribus, qui mi-

nus ista quam nos, nota habeant, prospici oportuit & prouideri. At in toto libro, ut dixi, nihil cōtemptius, nihil abiectius, nihil negligentius est expositum. Elocutio definienda fuit orationis à vulgari consuetudine ad elegantio rem quendam modum mutatio: nihil definis: distribuenda fuerat in tropum & figuram, quia mutatio illa singulorum verborum est, aut coniunctorum: illic autem tropus, hīc figura dicitur: nihil partiris. Tropus definiēdus erat elocutio in singulis verbis, qua significatio à proprio loco in aliū mutatur, & distribuēdus in Metonymiam, Ironiā, Metaphoram, Synecdochen, quia omnis simplicis verbi significatio quatuor illis generibus continetur: nihil definis, nihil partiris: de generibus troporum vnicam metaphorā attingis, hoc ipso loco, quo tibi fuerāt species omnes accurate describendæ: reliqua genera, ais ex collocatione verborū sumi: qua, quaeso, ratione? an quia idem in oratorio tertio tibi placuerat error? sic enim ornatū orationis partiris, & in hoc libro, & in oratoriis dialogis, ut sit in singulis verbis, & coniunctis: in singulis propria sint, nouata, translata, & trāslationis nomine tropos omnes cōprehendis: in coniunctis autē collocatio sit orationis & figura: sic enim tertio oratorio posteaquam de tropis dixisti, de collocatione dicis, & de figuris. Tum verò partitionis factæ immemor, tropos etiam omnes præter metaphoram in coniunctis verbis esse statuis. Vbi est acumen tuum M. Tulli? Vbi vis ingenij? tropi omnes in singulis verbis partitione prima locantur, tamen idem omnes præter metaphoram

ponis in coniunctis . Tantam repugnantiam non vides? Aristotelis etiam hac, opinor, doctrina fuit, & idcirco protinus approbanda . Quanquam ne id ipsum quidem omnino verum est, quod reliqua genera præter metaphoram in coniunctis verbis esse ais . Nam Metonymia, Synecdoche, Ironia, in verbis singulis versantur. Atque hæc de tropis . Figura tibi definienda fuerat. Elocutio in coniunctis verbis, qua mutatur habitus orationis: distribuenda in duas species, quarum altera sententiæ diceretur, quia totius orationis sententia comprehēderetur: altera verbi, quia in verbis aliquot, nō in tota sententiā cerneretur. In figuris sententiarum poterāt, si nō vera, saltem proxima veris genera notari: vnum cū aliquid quæreretur, vt Optatio, Deprecatio, Cōmunicatio, Addubitatio: aut responderetur, vt Permissio, Concessio: aut vtrunque simul ageretur, vt Prolepsis. Secundum cū fingeretur aut persona vt Prosopopœia, aut res, vt ἄποφασίς. Tertium cū sermo interrūperetur, vt Aversio, Digressio, Reticentia, Correctio. Postremum cū res amplificaretur, vt Exclamatio, Sustentatio, Licentia. Poterat isto modo species artis quædā in figuris verborū teneri, vt primum genus esset in repetitione, vt est ἐπὶ ῥήξιν, ἀναφορά, ἐπιστροφή, συμπλοκή, ἐπ' ἀνόστος, ἐπ' ἀνάληψιν, ἀναδίπλωσις. secundum genus in commutatione ordinis, vt κλίμαξ: casus, vt πολὺ πτωχῶν: significationis, πλεονασμός. postremum in numero, de cuius arte tecum postea: atque hæc omnia ita definita & distributa, oportuit exemplis nobilibus illu-

strari. Similis autem tua diligentia est superiori, nihil definis, nihil partiris, nihil exemplis exponis: quin figuras omnes tam deformiter afflixisti, ut fastidiosam & insolentem desipientiam duntaxat hinc agnoscam: sic non confuse tantum, sed profuse cumulas quicquid haec scribenti temere ac fortuito occurrit. In figuris verborum contrarium ponis, quod argumenti nomen est, ut generis, ut speciei: Reticentiam & Exclamationem numeras, quas tamen constat figuras esse sententiarum, cum in totius orationis sententia comprehendantur, non in sententiae verbis aliquot: quin reticentiam teipsum scilicet accusans & condemnans, in figuris sententiarum constituis. Mirandum autem non minus est, quod asyndeton numeres, polysyndeton relinquas: utrumque enim vel reici, vel retineri debuit: & grammaticum nescio quid hinc potius est, quam rhetoricum: quod similiter cadentia, desinentiaque proponas, parium obliuiscare: quae tamen oratorio tertio adhibentur. Quid veró? quanta ista est leuitas, quod oratorio tertio tres & quadraginta verborum figuras numeras, hinc ne dimidiam quidem partem complectare? Ecquid nunc attendis, quamobrem aliena permisceas, propria praetermittas? In figuris verò sententiarum, quid commune cum figuris habent commoratio, extenuatio, irrisio? quae figurae non sunt? omnia enim haec sine ulla figura esse possunt: & sicut omnis oratio & disputatio ex omnibus argumentis & figuris fieri possunt. Quid propositio? definitio? argumentum oratione conclusum? diuisio in partes? similitudo? exemplum? tributio? quae dialecticorum tota sunt? An

tibi commodum est dialecticam inuentionem, sicut antea tot locis fecisti, non solum rhetorica falso attribueri, sed in elocutionis præceptis isto modo confundere? Redeamus ad distinctiones artium: rhetorica elocutio hic tractatur: rerum igitur inuētio non admisceatur. Si ficum plantares, nouem pedes inter me & arborem tuam interessent: plantas elocutionem, quam oratoris propriā esse iudicas: quāque constat à dialectica & inuentione & dispositione toto possessionis genere distinctā esse: fines igitur regantur: pes saltem vnus interponatur. Elocutio est orationis cōformatio, vt in singulis verbis tropus, in coniunctis figura: argumenta igitur ne misceantur: nec captiosa illusio, nec Aristotelica quaratur, quòd aliter vtantur his dialectici, aliter oratores: nec distinguamus artes hominibus, vt antea Aristoteles & Zeno. Demosthenes enim & Cicero mihi sunt & dialectici & oratores: quòd enim res peruiderint causis, quas agebant, congruas & consentaneas, quòd sapienter & iudicarint singulas, & vniuersas apto ordine collocarint, dialectici sunt: quòd tropis & figuris exornarint, quòd decorè pronuntiarint, oratores sunt. Artes præceptis constantibus, & perpetuis, & vniusmodi sunt: vsu autem multiplici & vario, vt iam sepe aduersus ista græculorum sophismata repeto. Quid verò iteratio? collatio culpa in aduersarium, in hilaritatem risumque conuersio? interpellatoris coercitio? denuntiatio cautionis? ira? obiurgatio? medela? exercitatio? insinuatio? breuitas? hilaritas rursus? atque in hac prodiga commentatione,

cur toties & tam obliuiose eadem iterantur? sæpe ut irrideat, sæpe in hilaritatem risumue cōuertat, sæpe hilaritas, tum ut declinet à proposito, deflectâtque sententiam, & à proposito declinet aliquantulum, tum ut antè præmuniat, ut antè occupet, tum ut diuidat in partes, ut aliud alij tribuēs dissipet. Quid, quod oratorio tertio figuras sententiarū septem & quadraginta numeras, hīc nescio quot ex hoc numero detrahis? quid hæc inquam tot peccata, quid aliud nisi præcipitem obliuionem demonstrant? aut fastus specie ac simulatione, nescio quid peius tegunt ac velant? Atque hæc tamen, ut de Crasso tute ipse soles dicere, non tam existimari vis nescire, aut non posse docere, quàm despicere atque contemnere. Antea cum Latinos oratores & Græcos, cum sophistas etiam tam longè ab oratoris perfecti laude distraheres, cum nihil inuentionis & dispositionis prudentiam, nihil actionis dignitatem præ elocutionis gloria esse diceres: & Critolai penè libram quandam induceres, in cuius altera lance positas omnes reliquarum rerum laudes, quin cum his maria & montes elocutio sola deprimeret: quantum, prò Iuppiter, elocutionis pondus nobis promittere videbare? At cum huc peruenisti, rem omnium leuissimā fecisti, ut ex ea te non satis constantem hominem iudicemus. Veruntamen numerus superest, quem collocationem appellare maluisti. Numerus definiendus erat, modulata orationis compositio, eiúsque omnis consideratio diligenter exponenda, & in partibus vel artis ex quantitate syllabarum in pedibus: vel natura in

ſpectanda bonitate & literarum & dictionum, & quàm varium ſit aurium his de rebus iudicium: & in generibus qui ſit poematis, qui ſit orationis ſolutæ numerus, tum omnes & partes & ſpecies ita definitæ declarandæ exemplis fuerunt. Hic te ſpero noua diligentia præteritam negligentiam compensaturum: quod te tandem feciſſe gloriaris. Et quoniam (ais) plura de numeroſa oratione diximus, quàm quiſquā ante nos. Quare bene ſperare de te in poſterum poſſimus, qui omnes artis huius magiſtros ſtudueris vincere. At eundem te doctorem præſtabis, quem adhuc præſtiſti: nihil perſpicuè, nihil acutè, nihil propriè declarabis: tibi atque ingenio tuo obtemperabis: miſcebis aliena, falſa, inania, nec ullam veræ doctrinæ lucem adhibebis: nihil enim definis, nihil partiris, nihil ferè exēplis exponis: imò verò ne nos de diſciplina potius aliqua quæſtionē tractari, quàm pompam & ſpeciem ſophiſticæ oſtentationis quæri putaremus, ſeptimo loco nos à re propoſita deducis: reſpondes prolixè & verboſe numeri reprehensoribus: quos re vera nullos eſſe arbitror: ſed communis aliquis locus, & latior campus inueniendus fuit, ubi ſophiſtica hæc eloquentia liberius incederet. Sed tamen cùm iam tertia pagina tota procederet, ad inſtitutam diſputationem reuerteris: collocationem partiris. Collocabuntur igitur, ais, verba, aut ut inter ſe quàm aptiſſime cohæreant extrema cum primis, eaque ſint quàm ſuauiſſimis vocibus: aut ut forma ipſa concinnitasque verborū conficiat orbem ſuum, aut ut comprehenſio numeroſe & aptè cadat.

Hæc tripertita diuifio tibi placuit. At quicquid eſt collocationis proprium, id numerũ, aut partem numeri eſſe dico.

Numerus enim eſt modulata orationis cõpoſitio.

Conſtructio eſt modulata orationis compoſitio, aut certè pars quædam compoſitionis: item concinnitas.

Conſtructio igitur & concinnitas numerus eſt, aut certè pars numeri.

Hæc tu ipſe tuo teſtimonio iudicioque confirmas: numeroſa, ais, poſtea efficitur oratio non ſolũ numero, ſed etiam conſtructione & concinnitate. Eſt igitur, inquam, & conſtructio, & concinnitas numerus, aut numeri quiddam: quoniam orationem vtraque numeroſam facit. Facit orationem numeroſam: eſt igitur efficiens cauſſa numeri. Quare cũ omnium rerum cognitio ſcientiæque ex cauſſis promenda ſit, in explicando numero cauſſæ illæ efficientes erunt adhibendæ: nõ autem velut ſpecies diuerſæ ſeparandæ erunt: quia duæ primæ conſtructio & concinnitas in tertia contineantur. Memini ſecundo de finibus in errore ſimili, quo pacto Epicurum reprehendas. Diuiſit, ais, ineleganter: duo enim genera, quæ erant, fecit tria, hoc eſt non diuidere, ſed frangere rem: tum verò non ſolũ ex duobus generibus conſtructione & coniunctione pedum (quæ erant duo) tria facis, addita concinnitate: ſed etiam numerum (qui erat genus) in ſpecie numerasti: ita præclara iſta diuidendi elegantia Epicurum viciſti. In conſtructione vitari iubes hiatum & aſper-
g. ij.

tatem literarum: id laudo. Est autem prorsus admirabile, dum de prima hac iunctura & coagmentatione præcipis, unde, & quorsum tam multas grammaticorum quæstiunculas vnum in locum conduxeris, de contractione, de coniunctione, de cōmutatione literarum, nominum, accentuū, spirituum. Neque enim tam molesta, tamque proluxa descriptio vllam componendæ orationis viam (pauculis illis exceptis, quæ sunt in principio de hiatu & asperitate) docet, quod erat hoc tempore propositum: sed comparatione quadā demonstrat, quæadmodum tandem tu ipse concludis: si indocta consuetudo (unde tam multa exempla collegisti) tam sit artifex suauitatis, id ipsum multò magis ab arte & doctrina expetendum esse. Itaque in quantam perturbationem incidisses, coactus es paulò post cōfiteri: propositæ enim partitionis immemor, antequam primum membrū absolueris de constructione & suauitate vocum, nouam distributionem instituis, qua superiorem confundis. Duæ sunt res, ais, quæ permulcent aures, sonus & numerus: quid, inquam, nōne tres in partitione superiore esse dixisti? constructionē, concinnitatem, numerum? Constructionem enim sæpe significas ad demulcendas aures totam pertinere. Impetratum est, ais, à consuetudine, vt suauitatis causa peccare liceret. Itē, voluptati aurium morigerari debet oratio. De concinnitatis orbe quid ais? suapte natura (inquis) numerosus est, etiam si nihil est factum de industria. Considera, M. Cicero, qua constantia partitiones istæ describantur: prima tres facit partes diuersas, constructionē,

concinnitatem, numerum. Secunda duas primas partes confundit in vna, id est, in sono, & quidem ita vt numerus ipse sonus sit, & in vna parte tot partes tam negligenter distinctæ comprehendantur. Constructio enim cum vitat hiatum & asperitatem, concinnitas, cum orbem conficit, numerus cum tempora temporibus annectit, nonne sonum querit & sectatur? De concinnitate deinde præcipis, quæ, vt affirmas, ex similiter cadentibus & desinentibus, ex paribus, ex contrariis orbem quendam numerosum necessitate ipsa efficit, & eum sine industria: quanquam contraria nullum locum hîc habent: & argumenti genus isto nomine significatur: vt generis, vt similitudinis: & numerus omnis qui hîc efficitur ex tribus primis tantum est. Sed tamen si numerosum dicas, quod ex numero quouis constet, certè orbis ille ex similiter desinentibus, cadentibusque, ex paribus, non numerosus esse non poterit: Sin legitimum & oratorium numerum intelligis, cogitare debebis in orbem illum & versus, & insuauem compositionem & rudem posse comprehendendi. Finxerit enim aliquis poeta tale carmen,

Rumpitur inuidia quidam charissime Iuli,

Quod me Roma legit, rumpitur inuidia:

Rumpitur inuidia, quod turba semper in omni

Monstramur digito, rumpitur inuidia:

Rumpitur inuidia, tribuit quod Cæsar vterque

Ius mihi natorum, rumpitur inuidia:

Rumpitur inuidia, quod rus mihi dulce sub vrbe est,

Paruâque in vrbe domus, rumpitur inuidia.

Rumpitur inuidia, quòd sum iucundus amicis:

Quòd conuiua frequens, rumpitur inuidia.

Rumpitur inuidia, quòd amamur, quodq̃ probamur:

Rumpatur quisquis rumpitur inuidia.

Hic enim sunt similiter cadentia desinentiaq̃, & paria paribus collata: & in illū orbem potest asperitas omnis & hiatus incidere. Quare desine in præceptis ponere, quod tam fallere possit ignorantem, quàm adiuuare: & noli nobis persuadere, tuū potius hoc esse iudicium, quàm rhetorum (quorum artes huc transtulisti) commentum. Sed tamen due sunt res, ais, quæ permulcent aures, sonus & numerus. At soni rationē tam negligenter attigisti, vt potius rhetoris cuiusdā partitione (in quam fortē incideris) quàm vtilitate & necessitate motus esse videare: hūc sonorum genera in literis, in syllabis, in dictionibus totis & vires & proprietates persequi debuisti. Sine hac enim soni virtute, omnis cōpositio orationis exanguis & intermorta iacebit, vt antea significauī, & postea clarius erit. Sed ad numerum accedis: de quo priusquam præcipias, longa oratione egrederis ad his respondendum, qui numeros in oratione reprehenderent. Tametsi satis superq̃ de toto collocandæ orationis genere istis fictis reprehensoribus paulò antè erat resposum: egressiones tibi nimium placent, téque sophisticæ ostentationis gloriolā nimio studio consecrari demonstrant: Asiaticum istud nimis obtines. Si toties oleas in curriculo transilires, quoties lineas in hac disputatione positas transilisti, amnis, me hercule, sibilus ad te explodēdum consume-

retur: octauus enim hic est egressionū tuarum locus. Mirificam verò quandā doctrinæ expectationē initio concitas: sic enim ais, Visne igitur, Brute, totū hunc locum accuratius etiā explicemus, quā illi ipsi, qui & hæc & alia nobis tradiderunt? Multos equidem Græcos memini hisce de rebus varia docuisse: quos utinam nō vana potius subtilitate, qua mortales omnes vincunt, quā solida veraq; laude possis vincere. At enim non solum tibi vsitatum, sed propè perpetuum est, in hac oratoris explicatione leues & ineptas nugas vndique colligere: in explicando numero dialectica ratio postulabat (ut iam dixi) ut numerus definiretur, deinde genera describerentur, propositis exemplis vsus ostenderetur generum singulorum. Contempta autem via illa docēdi longè verissīma, placuit Ciceroni videlicet, vel potius Ciceronis doctoribus ac magistris noua quadam docendi ratione numeri originem, causam, naturam, vsū persequi. In origine Gorgiam, Isocratem, & reliquos inueniores numeri, in causa modum inueniendi per animaduersionem fortuitorum, & naturalium exemplorum, in natura quæstiones, an est numerus, & qualis est, sicut aliæ permultæ, omīssa tamē principe quæstione quid est disputantur, in vsu quæruntur multa vbi numerus sit, quomodo differat à numeroso, tum de incisis, membris, periodis, deque tota generis huius utilitate. Quid si, M. Tulli, de tota dicendi arte, & de omnibus eius partibus quatuor ista quærantur sicuti possunt? ridiculum, opinor, fuerit, in explicanda arte inuentorem quasi partem artis numera-

re, cum id si necesse sit, post rem definitam possit vno verbo notari. Ridiculum, inquam, fuerit querere tropi & originem, & causam, & naturam, & usum: figura & originem, & causam, & naturam, & usum: vocis & originem, & causam, & naturam, & usum: gestus & originem, & causam, & naturam, & usum: ridiculum in grammatica, in dialectica, in omni denique disciplina: quia artes sunt constantium & aeternarum rerum, quae temporibus mutari non soleant: ridiculum verò multò magis etiam illud, quòd duo membra facis, originem & causam, quasi verò non sit origo, etiam causa: & inuentores & authores numeri nō sint eius efficiētes causae: & non verius vno causae nomine dicatur & qui inuenit, & inueniendi ipsa facultas & occasio, praesertim cum in origine finem numeri, qui inter causas principem locum tenet, constituas. Cum enim de origine, & Isocrate numeri inuentore loqueris: sic ais, Cum videret oratores cum seueritate audiri, poetas autem cum voluptate, tum dicitur numeros sequutus, quibus etiam in oratione vteremur, cum iucunditatis causa, tum ut varietas occurreret satietati. Quare in origine numeri declaranda causam duplicem comprehendis, finem & efficientem. Quid autem duo prima membra causas esse dico? nōne tertium, ubi natura tot questionibus inuoluitur, veram propriamque numeri causam exquirat? Quid enim aliud tot questionum altercatio sibi proposuit, nisi ut ex causis suis numerum nobis explicaret? natura enim rei cuiusque causis continetur, ut natura ho-

minis, id est substantia, continetur anima & corpore:
 quæ forma & materia, id est principes & summæ
 causæ sunt, quibus hominis natura continetur: causæ
 autem summæ & proprias qui explicat, qui naturā ex
 his penitus demonstrat, is verè definit, verè demonstrat.
 Veruntamen per Deū immortalem, quā nugatoriā?
 quā tota sine vlllo sale, sine vlllo iudicio pars ista ter-
 tia de natura numeri nobis obiecta est? Bona quæ sunt
 in te sicuti sæpe iam profiteor, tua, tua, inquam, sunt
 M. Tulli: paucula verò ista quæ pauci quidā non pro-
 bamus, à magistris tota sunt. Incidisti in Græculi cu-
 iusdam & loquacis magistri argutias, Aristotelis,
 opinor: neque enim tam multos hominis eius libros,
 quā multos habere te audio, vñquam legi, aut legere
 omnino curavi: & tamen cæteris in libris intelligo
 contentioso prorsus & tenebricoso ingenio Aristotele
 fuisse, vt mihi videatur talis doctrinæ author vel A-
 ristoteles, vel Aristotelis simillimus quidam magister
 fuisse. sed tamē incidisti in magistri (quisquis is fue-
 rit) argutias planè sanè pueriles, vel deliras potius &
 aniles: quas tamen cum auidè magis, quā cōsideratè
 & attentè legisses, suo te, opinor, acumine perpulerūt:
 intima artis mysteria quædam esse credidisti: tam san-
 ctè, tamque religiose ad eas accedis. Sunt porrò de nu-
 meri natura hæ quæstiones quindecim, qui, vbi, vnde,
 quotuplex, quomodo, quorsum, quando, quo loco, quomo-
 do faciat voluptatē, an sit, qualis sit, quis aut qui, com-
 munis an dispar, cur nō æquè in oratione apparet atque
 in versu, vnde numerosum efficitur. O musæ, ô chari-

tes, ô præfides ingeniorū literarūque dea! quid istæ quæstiones, quam nobis numeri naturam definiunt? quale Ciceronis iudicium nobis ostendunt? Nouem primæ, quas breuioris & planioris viæ esse dicis, in extremum locum reijciuntur: postremæ sex, quas longioris viæ dicis esse, primo loco perobscura, perque difficili oratione conturbantur. Nam cum quæstiones essent quindecim propositæ, decima primo loco explicatur, & reliquæ deinceps ad extremum, tum reuoluitur explicatio ad nouem, quæ primo loco positæ fuerant. At longioris viæ prima quæstio est, dicas fortasse, quam tu decimam facis: quid tu inquam, an longiorem viam dicis breuiore esse planiorem, ut præcedere debeat? at contra dicis breuiorem esse planiorem, atque omnino proponis ante quæstiones breuioris viæ. At perturbatio & confusio tantum est, alta quædam & peracuta natura in hac confusione forsitan occultatur: imò verò mera somnia, nulla naturæ explicatio, nulla definitio traditur. Quod ne tibi temerè confirmare videar, singulas quæstiones excutiamus ac perpendamus, an vlla omnino ad numeri naturam definiendam pertineat. Decima quæstio prima, ut dixi, disputatur, quòd numerus sit in oratione, idque sensus testimonio probatur. At quorsum hæc, & quæstio, & quæstionis ratio? quid noui ad numeri definiendam naturam? duo prima partitionis membra, origo & causa, inuentos esse numeros docuerunt, & obseruatione naturæ inuentos docuerunt. Quamobrem igitur queritur an sit, quod inuentum esse iam constiterit? Et quidem ne mea te po

tius reprehensio accuset, quàm tua ipsius oratio conuin-
 cat: recognosce in hac quæstione, quæ antea de causâ
 numeri dixisti. Neque (ais) ipse versus ratione est co-
 gnitus, sed natura atque sensu, quæ dimensa ratio do-
 cuit quid acciderit. Ita notatio naturæ & animad-
 uersio peperit artem. Quid? nōne eadem similitudine
 & ratione secundum membrum partitionis de nume-
 ri causâ tractasti? Vt igitur, dicebas, poetica & ver-
 sus inuentus est terminatione aurium, obseruatione
 prudentium: sic in oratione animaduersum est, mul-
 tō quidem illud serius, sed eadem natura admonente
 esse quosdam certos cursus, conclusionēque verborum:
 quare quoniam eandem rem nobis explicat ista quæ-
 stio, quam secunda pars diuisionis ostenderat, cur in
 tertia parte collocatur? At pergis in huius quæstionis
 explicatione, & longius progredieris: dicis in versu
 numerum apertiores esse, quàm in oratione, quod ta-
 men decimaquarta quæstionis propriū est. Addis au-
 tem, Omnino duo sunt, quæ condiant orationem, ver-
 borum numerorumque iucunditas: quo tandem eiusdem
 rei partitio? Antea enim tota compositionis ratio tri-
 fariam distributa fuerat, in coagmentationem, concin-
 nitatem, numerum: deinde in sonum & numerum:
 nūc verò nullis nouis generibus propositis illa ipsa pror-
 sus eadem materies in verborū numerorumque iucun-
 ditatem distribuitur. An hoc est dialecticorum acu-
 mine, vel partes, vel species diuidendo discernere?
 an imperitorū coquorum more frangere ac discerpere?
 Reliqua porro huius quæstionis tractatio, qua demon-

stras, numerũ tardius inuentũ, clarius quàm superiora
& manifestius probat, quicquid hĩc est inculcatum.
id totum ad primas illas partes de origine & causa
pertinere. Quare decima hac quæstio tam longa nihil
noui nos docet ad numeri naturam explicandã accom-
modatum: sed ex antecedentibus partibus quiddã sub-
tractum: quæ tamen, Vt dixi, in oratoris arte legiti-
mè descripta, nullum necessariũ locum obtinerent. Vn-
decima quæstio decimæ succedit, quales sint numeri
oratorij: Hĩc primũ quæro, cur ea quæstio (quæ sola
erat huius loci propria) quid esset numerus, præmit-
titur? Soletis enim in quæstionum generibus (de qui-
bus antea à nobis dictum est) tria numerare, an est,
quid est, quale est: qua porro de causa à primo gene-
re non potius per secundum ad tertium ascensum para-
mus, quàm fractis scalarum gradibus ruinam istam
creamus? Quid de qualitate dici potest, si quid res sit
ignoretur? Itaque iam mecum considera, quàm absur-
dè, quàmque nihil ad rem accommodatè respondeas.
Nullus est (ais) oratorius numerus extra poeticos. No-
bis igitur percontantibus quales oratorij numeri sint,
respondes esse poeticos: quasi tota numerorum doctrina,
& explicatio non propria sit rhetoricæ, & poema ac
versus si rhetorica legitimè tradita sit, non eodem loco
cum his numeris explicari debeat, Vt Vtriusque quali-
tas vel ex æquo nota sit, vel ignota. Quanquam falsa
videri possit, non obscura duntaxat illa responsio: in
numero enim poetico certa quædam & definita lex
est, quam sequi sit necesse: in oratorio autem numero

nihil est eiusmodi propositū, sed tātū ne immoderata, aut dissoluta, aut effluens sit oratio. At numeros, in- quies, poetarū & oratorum non eosdē intelligi volo, sed nullum esse pedē in poemate, quo non sit oratoribus vti concessum. Hoc enim tua probatio demonstrat, in qua concludis (cū eos trifariam diuisisses) omnes pe- des in orationem cadere. Video (inquam) numeri ra- tionē ad pedes valde insolēter abiectam: quāobrem, nō video: quanuis enim spectaret eosdem pedes orator & poeta, nō idcirco numeri oratorij qualitatem ē pedibus poeticis agnoscerem: alia siquidem pedum singulorum, alia coniunctorum, qui numerum faciunt, qualitas est & ratio. Quare ex pedibus poeticis oratorij numeri qualitatem nullā nobis explicas. Atque per ego te deos omnes oro, animaduerte quo qualitatem istam dedu- cas. Nullus est, ais, numerus oratorius extra poeticos, quia omnis pes qui adhibetur ad numerum, partē ha- bet aut aequalem alteri parti, aut altera tota, aut sex- quima maiorem. Etenim vnde tam obscura, tāmque dissi- pata partitio? Arithmetici numerorum differentias (vnde hae sunt abreptae) lōge alia subtilitate partiun- tur: pares aiūt esse, aut impares: impares, maiores aut minores: tum maiorū cum minoribus collatorū quin- que ab ijs constituuntur differentiae πολλαπλάσιος, ἐπιμόριος, ἐπιμερής, πᾶλλαπλασιεπιμόριος, πᾶλλαπλασιεπιμερής. Ex quibus tua ista partitio tantū duas amplectitur πολλαπλάσιον καὶ ἐπι- μόριον. An ē reliquis rationibus nihil in pedes poeti- cos cadit? quid igitur amphibrachis ex breui, longa,

breui constans, qualem partium collationem habebit? Frange eum quomodo volueris, syllabas eius tres inter se quomodo velis compara, secundam cum prima aut tertia, nunquā parem, nunquam duplicem, aut sesquiplicem rationem harum syllabarum trium reperiēs. Tria enim in duabus syllabis tēpora, vni vnus syllabae tempori comparata, triplicē rationem faciunt. Atque hic pes ē trisyllabis octo, vnus est notissimus. Neque verò dicatur dactylum esse temporibus amphibrachi parem: nil enim te adiuvet hac excusatio: sit enim totus pes par toti pedi, at pares partes vtriusque nunquam reperiuntur, ut vtroque partium sit eadem inter se ratio: nisi enim collocatio ista, ratioque de syllabis fiat, certū nil erit. Fac enim ex temporibus seorsum, non de syllabis accipi, cum in dactylo quatuor tempora sint, ego tria potero comparare vni, & triplam rationem efficere: dicam pæanem esse quadruplum, quia ex quinque temporibus (quæ sunt in pæane) quatuor licebit vni comparare: at hunc pedē sesquiplicem facis, quia tres breues vni longæ comparatæ hanc rationē faciunt. Sed quid hæc pluribus disputo? cum tu antea in diuidendis pedibus non compares singillatim tempora temporibus, sed pedis partem ex syllabis cum altera parte ex syllabis composita. Quid dochimum, quem tu ipse adhibes & probas, ē breui, duabus longis, breui, longa, rationis item dissimilis vis proferam? Quinque enim tempora in tribus syllabis, tribus in duabus syllabis temporibus comparata, sicut syllabarū ratio exigit, rationem habent ἐπιμέρη. Quare vides hanc par-

tionem valde rudem & imperitam esse, in qua res partita plura complectatur, quàm subiectæ partes explicent: nec tamen id est maximum in hac confusione vitium, sed aliud longè magis est reprehendendū, quod imperiti quidam professionis huius doctores ac magistri, qui te in errorem induxerunt, cum è recōditioribus disciplinis aliquid tenuerunt, id in his primis informandæ iuuentutis studiis (ut se magnos & admirabiles apud ignorantem & simplicem discipulum reddant) infarciant: quo nihil potest esse ineptius aut stultius. At Aristoteles grauissimus author & probatissimus ita sentit: eamque pedum partitionem tradit. Tradat, quid tum? an nobis probatius futurū existimas, quòd falsà hominis opinio temere conceperit, quàm quod res ipsa veritasque manifestè docuerit? Quanquam ne philosophi illius auctoritate (sicuti facis) abutare, postea videro. Ad duodecimam questionem venio: quibus potissimum numeris sit utendum, quam tertio loco prosequeris: sed ea protinus omiſsa ad proximam reuerteris, & rursus oratione longa disputas in solutis etiam verbis inesse numeros, eosdèmq̃ esse oratorios qui sunt poetici: tum reuocas intermissam questionem. Ita in hac confusione non minor tibi tecum, quàm cum rebus ipsis videtur esse contentio.

At duodecima ista quæstio de numerorum generibus, quæ maximè cadat in orationem quomodo explicatur? nihil enim est nature, tota est vsus. Nam hîc queritur componendorum numerorum ratio, quod ad quartum principis partitionis membrum pertinere postea

dicis. Sed quanuis aliena quaestio est, & temerè confusa, videamus tamen cuiusmodi ea sit. Quidam è Græcis rhetoribus iambū duntaxat amplectuntur. Ephorus sequitur pæana, & dactylū, spondeum, & trochæum fugit. Aristoteles grandiorē dactylum putat, quàm soluta oratio desideret: iambū nimis è vulgari esse sermone, trochæum lasciuiorem, ita pæana probat. A quibus omnibus cū meritò dissentias (omnes enim pedes in oratione permisti sunt ac cōfusi) mihi tamen mirum visum est, quòd in paribus causis tam disparia iudicia facias: amatores iambi iustè reprehendis, reliqui enim pedes etiam adhibentur. Ephorum iustè coarguis, qui vituperat trochæum & spondeum, quibus etiam locus in oratione sit. Aristoteles verò cū vnicum pæana laudet, reliquos condemnet: qua ratione tibi author optimus visus est? At eadem quæ Aristoteles, etiam Teophrastus & Theodectes scripserunt: errauerint cum magistro discipuli, an idcirco melior Aristotelis causa tibi videri debuit, quòd non ipse solum falsus sit, sed discipulos quoque suos fefellerit? Nimiū illi homini in his artibus concedere ac tribuere mihi videris, quas ipse præsertim contempserat, vt in oratorijs dialogis affirmas. Pæana igitur quoniam Aristoteles probauit, probandum imprimis, & assumendum existimas. Sic enim ais, Sit igitur oratio permista & temperata numeris pæane, maxime, quoniam optimus author ita censet: at huic optimo authori paulò post refragaris, & quam laudem falso dederas, eandem vera dicendo detrahis: Pæana

Aristoteles ut optimum probat, ais, à quo dissentio, ac mox apertioribus etiam verbis, quare etiam qui dixit aptiorem, in quo esset longa postrema, vidit parū. Hic *Aristotelem* non solum repudias, sed ignorantiae condemnas, quem tamen antea mirifice in eadem quaestione, in eadem re laudasti. Ita te memorem & constantem praestas. *Aristoteles* verè censet pæana optimū numerum esse: *Aristoteles* non verè censet pæana optimū numerum esse: quid ista contradictio, qua lege vera fieri potest? O te, *Cicero*, discipulum magis credulum, quàm iudicem constantem & seuerum: atque in hoc tuo magistro tamen si quid est callidè subtiliterq; traditum, parum attendere atque intelligere videris. Intellexisti multa in *Aristotele*, quæ tibi placuerunt: etiam quæ non intelligis, admiraris. *Aristoteles* elegā tiam & dignitatem pæanis arithmetica ratione demonstrat, tu triplicem dactyli, iambi, trochai, pæanis partitionem facere credidisti: disputat pæana idcirco dactylo, & iambo temperatiorem & gratiorem esse, quia pæanis ratio ex dactyli & iambi rationibus componitur: tu differentias pedū describere putasti: unde antea partitionē illam claudicantē, parū, duplicium, sesquiplicium probasti: Ac ne me tibi falsa obijcere existimes, Græcū illius sermonē iam coram cōferamus.

λείπεται ὁ παῖς, ὃν ἔχωντο μὲν ὡς ἀπορῆντα ἀχθρασυμάχῃ ἀρξάμενοι. οὐκ εἶχον ὃ λέγειν τις ἡμῶν. εἰ δὲ τῆς οὗ παῖς, καὶ ἐχόμενος τῷ εἰρημένῳ. τῆς οὗ πρὸς αὐτὸν ἐστὶν. ἐκείνῳ ὃ μὲν ἐν πρὸς ἐν. ὃ δὲ αὐτὸ πρὸς ἐν. ἔχει δὲ τῶν λόγων τούτων ὁ ἡμιό-

h. j.

λιος. ἔρς δ' ἐστὶν ὁ παῖς. οἱ μὲν ἄλλοι Διὶ γε
τὰ εἰρημένα ἀφέντεσι, καὶ Διὶ μετρίοι. ὁ δὲ παῖς
ληπτέος. ἀρμόνιος γὰρ οὐκ ἐστὶ μέτρον ἔχοντων
ῥυθμῶν ὥς ἐμάλιστα λαμβάνει.

*Quid ait? an eadem quæ tu? reliquus est itaque pæan,
quo velut archano Thrasmachum secuti utebantur:
tamen si imprudentes ac ignorantes quis pes hic esset. Est
autem tertius pæan, & ex modò traditis compositus, in
quo quippe tria cum duobus: in illorum altero unum
cum uno, in altero cum duobus unum comparatur:
ex his duabus rationibus sesquialtera gignitur, quæ
est in pæane: alij quidem omnes omittendi, tum pro-
pter ea quæ dicta sunt, tum quia metris sunt accommo-
dati: assumendus autem pæan, à quo ex enumeratis
rhythmis solo nullum carmẽ efficitur, unde fit ut ma-
ximè lateat. Hic, M. Tulli, differentias pedum non
instituit Aristoteles, sed probat pæanis rationem ex
dactyli & iamby rationibus confici, ut cõcludat pæa-
na dactylo & iambo præstatiore. Quàm verò tamẽ fal-
laci & captiosa conclusione, hinc potest intelligi, quòd
iamby, quem fugit Aristoteles, quẽque in clausula
postremũ ipse vituperas, non ratione quadã & specie,
sed re vera ac veritate sit in pæane quarto ex duabus
ultimis eius syllabis: sed tamen hæc Aristoteles ut ita
concludat: neque verò quisquam ignarus arithmetica
putet ex dactyli & iamby rationibus non effici ratio-
nem pæanis, quòd ex dactylo & iambo pæan non effi-
citur: non enim si dactylus & iambus superant nume-
ro syllabarum pæanem, rationes dactyli & iamby su-*

perant pæanis rationem: ratio enim par, (qualis est ratio dactyli) & ratio duplex, (qualis est iambi) additæ sesquiplicem rationem faciunt: tu verò quid ais? Ita pæana probat, eoque ait Vti omnes: sed ipsos non sentire cum vrantur, esse autem medium ac tertium inter illos, sed ita factos eos pedes esse, vt in eis singulis modus insit aut sesquiplez, aut duplex, aut par. Hæc tua sunt Aristoteli authori falso attributa: quare in posterum cauere debebis, ne tantum opinionibus Græcorum præsertim hominum (quos leuissimos plerunque iudicasti) concedas, vt iudicium adhibere desinas: sed id multò magis, ne incognita pro cognitis, & incerta pro certis affirmes. Hoc academice eius non est, quam à pueris amaueris, quàmque in omni vita vnicè colueris. Retexe, mi Cicero, retexe testificationem illam: non recuso, ais, quin quantum de libro illo, tantum de iudicij mei fama detrahatur: imò recusa, nega, obstitute, pugna, ne tui iudicij fama ex græcanica ista leuitate pendeat. Attamē heus tu, quid agis ista questione duodecima? docere vis qui maximè cadant in orationē numeri: at nullos explicas: de iambo, pæane, dactylo, spōdeo, trochæo loqueris: qui pedes sunt, vnde numerus efficitur: nullum omnino numerū proponis, nisi pæana numerū dicas: quid inquā agis M. Tulli? quomodo propositam quæstionē explicas? an non considerabis, quid hic magister (à quo has apinas transtulisti in oratorem tuum) dicat, & quomodo? Decima quæstio ad originem & causam numeri pertinet, nihil noui adfert ad naturam: vndecima plena confusionis & erroris

nihil ei, quod interrogat, consentaneum interpretatur: duodecima multò pluribus tenebris est inuoluta: permiscet vndecimā quæstionē, ipsa tota est aliena: Aristotelem & laudat inconstanter, & falso interpretatur, & errantē sequitur. Decimatertia quæstio quarto gradu subsequitur, quos numeros cū quibus tāquam purpurā misceri conueniat: atque etiā quibus orationis generibus sint, cuique accommodatissimi: quæ quæstio si plenè tractaretur, ad vsum esset referēda: quia illic cōponendorum ratio queritur, quod ad vsum, quartā partitionis partem pertinere postea doces: Verūm vix attigit, quod pollicebatur: tres enim pedes, iambum, dactylū, & pæana (credo vt tribus eorū authoribus paulò antè nominatis aliquid gratificaretur) duntaxat hīc attigit, & in ista quæstione quandiu versatur, non alios miscendos & temperandos inter se proponit. Quid attingit dico? imò ne attingit quidem, quia proponit in hac quæstione de numeris se dicturum, quomodo miscantur inter se: at hic nullum omnino numerum ponit: de pedibus loquitur, qui numerum iuncti faciunt, de numero nullo loquitur, nisi fortè pæana placet numerum dicere. Decimaquartæ quæstioni cur non æquè in oratione atque in versu numerus appareat, deinde respondes: neque tamen ad naturam numeri spectare videtur oratio tua, quæ leuē & è circumstantiis quibusdam collectam differentiam numeri oratorij & poetici tradit, qua nihil numeri naturam cognoscimus, numerus poeticus certā & definitam legem spatiorum continet, oratorius non continet, propterea magis appa-

ret in versu numerus, quàm in oratione: an verò præclara ista differentia percipi potest, si quid numerus sit ignoretur? at definitus nondum est: nullam igitur naturam numeri hæc quæstio sicuti neque superiores ostendit, & tamen in quæstione decima, quæ disputatur, primo loco ista differentia fuerat. Quid sequitur? solet autem quæri, ais, totòne in ambitu verborum numeri tenendi sint, an in primis partibus atque in extremis. Enimvero vnde nobis ista quæstio? neque enim de quindecim vlla fuerat, & vsus est, non natura, atque illic etiam disputatur: cum enim ad quartum principis diuisionis locum peruenisti, tum ais, satis multa de natura, sequitur vsus, de quo est etiam accuratius disputandum: in quo quæsitum est, in totòne circuitu, an in principijs solum, an in extremis, an in vtraque parte numerus tenendus sit. Quorsum igitur ista præceptio (quæ ad quartam partem propriè & verè pertinet) in tertia falso confunditur? Ac ne tibi id satis est conturbare, inducis de exercitatione rationem in definienda re perridiculam: similitudines ac dissimilitudines poetarum & oratorum antea in generibus elocutionis explicatas, huc in alienissimum locum reuocas: qua tamen ex oratione considera quid efficias: ita fit, ais, vt nō item in oratione vt in versu numerus extet, idque quod numerosum in oratione, nō semper numero fiat, sed nonnunquam aut concinnitate, aut constructione verborum. vnde consecutio hæc efficitur? quæ ratio? quod argumētum? quæ probatio antecessit? quæstiones hæc decimaquarta & decima quinta fuerant:

Et earū alteri paulò antè quodammodo respōsum est: alteram propositam initio & conclusam tandem videmus, probatam & explicatam nullo loco videmus: atque ita sex postremae quæstiones non ad explicandā, sed ad conturbandam numeri naturam cōcluduntur: nouem quæ primæ fuerant, postremae sequuntur, egregio sanè confusionis ordine. Ita si numerus (ais) queritur qui sit, omnis est: ista respōsio superioribus gravior esse debet: Ut enim nihil de natura numeri doceat, Ut quid sit intelligam: nihil enim explicatur, affirmatur tantū: ita non valde molesta est, quia perbreuis est. Atque etiā hæc tam succincta solutio in quæstione duodecima (quæ tertio loco tractatur) fuerat. Si locus? in omni parte verborum: quæstio hæc proxima superiore pagina, cum de toto ambitu quæreretur, exposita est, & ad vsum diximus pertinere: ita res aliena huc inutiliter iteratur. Si vnde ortus sit? ex aurum voluptate: quæstio hæc duobus primis membris origine & causa disputatur: huc autem inutiliter reuoluitur. Quartā quæstionem quotuplex esset numerus, omisti: & minus idcirco quā in reliquis partibus offendisti. Vtinam, M. Tulli, reliquas eiusmodi græcanicas nugas omisisses. Si componendorū ratio? dicetur alio loco, quia pertinet ad vsum, quæ pars quarta & extrema nobis in diuidendo fuit: ergo hanc partem intelligis, non naturæ, sed vsui subiectā esse, & tamen prudens ac sciēs erras, & alieno loco statuis: gratiā videlicet magnā idcirco tibi debeo, quòd non vllò meo labore, sed tua ipsius confessione culpam istam deprehendo. Si ad quā

rem adhibeatur? ad delectationem: hîc finis numeri in origine positus à teipso, & tamen huc nullo fructu repetitur. Si quando? semper: hæc quæstio ad vsum pertinet, vt bis antea iam dixi, eaque à te ipso tanquam falsa refutatur: quòd dissolutio orationis & hiatus indicet aliquando non ingratam negligentiam de re hominis magis, quàm de verbis laborantis, vt non semper numerus adhibendus sit, sicuti nunc doces. Si quo loco? in tota continuatione verborũ: hæc quæstio secunda fuerat, & inutiliter hîc iteratur, quia etiam prius fuerat in quæstione illa interposita, totòue in ambitu numerus adhiberetur. Si quæ res efficiat voluptatem? eadem quæ in versibus, quorum modum notat ars, sed aures ipse tacito eum sensu sine arte definiunt: hæc quæstio valde detorto sensu hîc implicatur. Antea enim quæsitum est quemadmodum adhibitus numerus aliquid voluptatis adferret: nunc autem quæris quæ res efficiat voluptatem, an eadem res & antea & postea tibi quæri videtur? Tum verò cõsidera quomodo quæstioni tuæ respondeas: neque enim doces quomodo numerus adhibitus voluptatem afferat. Quãobrem, M. Tulli, excita, quæso, teipsum, & Aristotelis, si coniectura vera ducor (à quo in hunc librũ hæc transtulisti) vanitatẽ & insulsitatem circumspecte: quã numeri naturam tot quæstionibus definierit. Quæstio breuissima & vnica erat huius loci propria, per quam numeri naturam & definitionem inuenire debuimus eiusmodi, Numerus est orationis modulata compositio: hæc Aristoteles omisit: quæstiones confusissimas quindecim

induxit, per quas de numeri natura nihil inuenimus. Simillimè profectò ac si ingeniosus scilicet & exercitatus venator cuniculū aliquem in media via latitantem, & fossula tectum capere velit, canes permultos generum omnium ad eam venationem comparet, saltus omnes, lustra per dispositos ministros occupet, canat ipse tuba, & vsquequaque cursitet, atque imprimis magnum studium & ardorem præ se ferat: tandem multis clamoribus, laboriosa cōcursatione, canibus hominib⁹sque fatigatis inanis domum redeat: quid isti venatori facias si dominus eius sis? nōne meritò hominem simili cœna excipias, iubeasque collocari in aureo lecto, abac⁹sque complures ornari argento, aur⁹que calato, tum eximia forma pueros assistere, qui ad nutū illius præsto sint, adsint vnguenta & coronæ, incendantur odores, tandem cū epulari volet, patinæ vacuæ & inanes aperiantur, vt ferina (quā venatus est) fame saturetur. At tuus Aristoteles, venator ille nobis est, quærebatur numeri definitio, res illa bestiola multò ad inueniendum facilior: latebat enim in paucorum verborum euolutione, numerus est orationis modulata compositio: ad hunc cuniculum inuestigandū quindecim quæstiones tanquam canes expedit, qui etiam credo ad insidiandum, ordinem ipsum variè cōturbauit, de primo loco nouem primas quæstiones in postremū quasi saltum induxit, postremas sex in primum locum summisit: falsas interim rerum species locis aliquot obduxit, nullūque de præstantis illius & excellentis venatoris muneribus omisit, vt inanis nū-

la numeri inuenta natura domum rediret. O praeclarā
 & singularē Aristotelis indagationem! O magistrū
 singularem, & admirabili sapientia praeclitum, di-
 gnūque sanē, qui vel Athenis in Prytaneo tanta
 inanitate & Vanitate pascatur! Nullam hīc eloquen-
 tiam tuam requiro, nullum tropum, nullam figuram
 reprehendo: imō verō singularem totius orationis or-
 natū admiror & laudo. De tua te bonitate & simpli-
 citate admoneo, qui Academicum te profiteri cū so-
 leas, tam leuiter tamen incognitis magistrorum decre-
 tis assentire. Dixit Aristoteles, ergo Verum: dixit
 Isocrates, ergo Verum: syllogismus non est, M. Tulli,
 Iudicium non est, sed temeritas plerunque & error.
 Quare magnificas asseuerationes tuas expende: quic-
 quid habeo iudicij, in oratorem meum contuli: nec re-
 cuso quin quantū de libro illo, tantū de iudicij mei fa-
 ma detrahatur: detrahā verō de hoc libro quicquid
 & vsus & veritas improbabit: nec tamen de iudicij
 tui fama propterea detrahā, sed liberē & verē dicam.
 Apollinis oraculum diligentius tibi considerandum,
 & interpretandum fuisse, vt potius naturam, id est
 constantem & firmam iudicij regulam, quā multo-
 rum hominum opinionē (quae temeraria plerunque &
 fallax esset) ducē sequerere. Vsus orationis aptae & nu-
 merosae superest, in quo venationē quandam superiore
 longē stultiorē & ineptiorem ab eodē, opinor, magistro
 inducis. Proponis enim viginti, sed proponis duntaxat
 quæstiones: totūne ambitus numerosus esse debeat, quid
 inter numerū & numerosum intersit, an partes oratio-

nis æqualiter diuidenda, quando, cur, partibus plu-
 ribus an singulis, imparibus an æqualibus, quando
 his vtendum, quæ aptissimè collocentur, quo modo, an
 sine distinctione, vnde sit numerosa oratio, vnde pe-
 riodus, quanta, quid membra & incisa, quanta, quæ
 partes, quando, quo modo, quorsum. Ac licet, ais,
 non ad singulas res respondentem de vniuerso genere
 sic dicere, vt etiam singulis satis responsum esse vi-
 deatur: quorum neutrum facis: nihil enim commu-
 ne omnium & vniuersum tradis, & in quadam
 confusione singulis separatim respondisti: doces cir-
 cumscriptionis numerosæ vsum in laudatione & ex-
 ornatione concessum, in serijs causis non item, mo-
 dos & clausulas laudabiles septem præscribis: ex di-
 choreo, cretico, pæane quarto, spondeo, præcedente aut
 iambo, aut choreo, aut dactylo, ex dochimo. Hoc pri-
 mæ quæstionis, nonæ, decimæ, vndecimæ, & duodeci-
 mæ aliquid est, non totum: nullum enim verbum est
 de numeris primorum & mediorum locorum: tum ais
 numerosam orationem non solum numero, sed etiam
 collocatione & concinnitate fieri, & differentiam re-
 uocas numeri & numerosi: quod dictum antea fuerat,
 & hîc inani labore repetitum. Hîc etiã secundæ quæ-
 stionis est solutio: Tum de periodi, & partiũ eius lon-
 gitudine, vsuq; nonnihil aggregas, vbi est aliquid
 quæstionis tertiæ, & quartæ, & quintæ, & sextæ, &
 septimæ, & octauæ. Itémque decimæ sextæ, & decimæ-
 septimæ, & decimæ octauæ, & decimæ nonæ: nihil e-
 nim via & ordine explicatũ: tum vicesimæ quæstio-

ni, reliqua libri disputatio tribuitur. Ita quaestiones
 haec venatoriae viginti tractantur, ut nihil rectè defini-
 atur, nihil explicetur ratione, sed temerè ut quicque
 occurrit, ita confundatur: nec speciatim singulis rebus,
 nec vniuersis generatim respondetur. Verùm Aristote-
 lis tui laus haec esto: iudicij tui nihil hinc esse tibi persua-
 deto: de tota confusione in singulis partibus accuratius
 differamus. Doces non eundem numerorum usum in forensi,
 in historico, in epidictico genere: laudo: neque hoc A-
 ristotelici, sed Ciceroniani ingenij esse duco. Accedis
 ad numeros, & eorum (ut dixi) in clausulis genera se-
 ptem constituis: dichoreum, creticum, peanem quartum,
 spondeum precedente vel iambo, vel choreo, vel dactylo,
 item dochimum: nihil praeterea de numerorum gene-
 ribus hinc praecipis. Quaro igitur cuiusmodi sit in tra-
 denda numerorum (quibus aptè concluditur oratio)
 doctrina, observatio? quae animaduersio? non enim lo-
 queris de vno pede extremo: adiungis etiam quod mi-
 nimum sit proximum superiorem, saepe etiam tertium:
 in dichoreo duos choreos ex longa breui, longa breui
 perspicio, & haec non contemnenda videri fortasse pos-
 sit observatio, quae duos pedes extremos animaduertat.
 At in cretico non dicis qui pedes laudabiliter, qui vi-
 tiose praecedant. Si pes igitur vnus satis non est extre-
 mus, quid me doces in cretico? considera contradictio-
 nis huius inconstantiam: non est satis observare pedem
 vnum in clausula: satis est observare pedem vnum in
 clausula. In peane quarto ex tribus breuibus & lon-
 ga pirrhichium & iambum agnosco, atque haec excu-

sari, si non omnino probari animaduersio poterit. sequitur spondens iambo precedente: spondens tribrachi precedente: hinc coniungendorum pedum studium video. Est autem spondens, ais, in extremo laudabilis precedente dactylo: quo in præcepto, mi Cicero, miseret me profecto tui, quem in his nugis non iudicio lapsus, sed facilitate & credulitate deceptum perspicio. Rhetor aliquis hanc componendi numeri rationem docuit: arripuisti protinus, & huc contulisti: non attendisti quid, aut quale dictatum hoc esset, incognitum probasti. Etenim quoties iam, quoties numerus oratorius à poetico distinctus & segregatus est, ne poematis similis esset oratio? At clausulam carminis ex dactylo & spondeo clausulam facis orationis: at cuius carminis? carminis heroici omnium carminum, ut maximi & præstantissimi, ita clarissimi & notissimi. Quomodo enim versus illi tui tibi gratissimi clauduntur,
 O fortunatam natam me consule Romam,
 Cedant arma togæ, concedat laurea linguae.
 quomodo ceteri omnes epici, nonne dactylo & spondeo? Quare collige te ipsum, & desine mirari, quamobrem ista leuium & inertium magistrorum (quos sequeris) somnia mihi non probentur, & cur in erroribus tam manifestis, doctoribus illis resistam: neque iudicij tui quicquam hinc esse constituam. Aliquid saltem tam inconsiderato præcepto addidissent, ut dactylus & spondens orationem non ineptè clauderent, si dactylus & spondens non singuli suis dictionibus comprehenderentur, cuiusmodi clausula aliquoties usus etiam hinc est:

Vnde sunt illa, sed habeo mediocritatis rationē: item,
 hoc assequi non potuerunt: hæc inquam si sic dixissent,
 aliquid audiremus: quod si non omnino laudari, certē
 aliquo modo posset excusari. De spondeo ante spondeum
 nihil hīc ais, quem numerū tamen postea cū de Cras-
 so loqueris, ais tibi maximē probari: negas iambū ex-
 tremum in oratione rectē collocari. Enimuero quid vis
 vel simplicitatem, & indiligentiā tuam coarguam?
 præceptisne tuis an exēplis? Vtraque enim contra te fa-
 ciunt, & quodammodo contrā clamant. Etenim, vt de
 præceptis primū dicam, quid? nōne & creticū &
 pæanē & dochimum aptos & numerosos in fine ora-
 tionis pedes existimas? At eorum singulorum duæ po-
 stremæ syllabæ iambum conficiunt: aut igitur pedes
 illos omnes damnes necesse est, aut iambum vnā cum
 omnibus approbes: neque verò te tuis præceptis, imò ne
 tuis quidem, vt sepe profiteor, sed græcanicis & nuga-
 torijs solū refellere, sed exemplis etiam à tanto errore
 reuocare cupio: quæ (ne te falli existimes) ex hac ipsa
 disputatione sumam: vnde enim sunt illi iambi gemi-
 nati in his clausulis, proceritate tardius, orationis at-
 tinent, maxime probo, Siculorum simillimum, audiri
 libentius: quibus in singulis exemplis iambi gemini,
 in secundo etiam tergemini sunt: & si de tuis oratio-
 nibus exempla mauis, recognosce vnde sint hæ clau-
 sulæ, Hoc mihi maius à dijs immortalibus dari nihil
 potest. item, sunt enim library manu. ex secunda tua
 philippica, Tergemini illi sunt iambi. & in Catili-
 nam, Quibus te breui tēpore confertū esse senties. item

tertio actionis libro, Venit in Galliam expectatus ad
 exercitum consularem cum pecunia. & quarto, Vide-
 te Iudices. Item, Libidini suæ. & quinto, Fugienda
 sunt. Item, Esse quæ potest. Sed quid exempla velut
 certo numero recenseo? cum hac de re commissio doctis
 observatoribus tam curioso negotio deprehenderim, non
 modo hunc numerum frequenter in omnibus ferè ora-
 tionibus tuis, sed quemcunque alium, qui sex postre-
 mis syllabis variari distinguique possit, adhiberi? nec
 porro contra Græcanicè arguteris, in his exēplis esse cho-
 reum cum dactylo vel cretico, & idcirco geminos iam-
 bos notari non posse: Romanus est Cicero, & Italus, &
 homo: non est igitur Arpinas? quanam quæso te repu-
 gnantia ista fuerit? cuiusnam dissidij fuerit ista com-
 plexio? an si quinque syllabis comprehendatur, choreus
 & creticus, in iisdem geminus iambus non erit? Ne-
 que verò exempla tua non laudo, sed Aristotelē iam-
 bi contemptorem potius contemno & irrideo, qui sine
 causa suavisimum pedem despiciat. Etenim cum tem-
 porum in clausula tanquam colorum in purpura tem-
 peratio moderatioque laudetur, atque idcirco dichor-
 reus omnium numerorum primus & iucundissimus ti-
 bi videatur, quia pares cum paribus, longas cum bre-
 uibus syllabas permistas habeat, longam breuem, lon-
 gam breuem: quāto præstantior iambus est iudican-
 dus, cum vel gratiorē temperationem breui præcedēte,
 sequēte longa obtineat? Verba enim melius in longio-
 res syllabas cadere tute ipse antea nobis author fuisti.
 Nec similitudo in iambis potius, quàm in cæteris pedi-

bus geminatis, vel choreis, vel spondeis suauitati cre-
datur officere: tam enim potest caueri, ne sæpius gemi-
nus iambus, quàm geminus choreus aut spondeus itere-
tur: & ut geminis iambis dici potest iambici carmi-
nis quiddam strepere, sic geminis trochæis trochaici
carminis, & spondeis spondaici. Quamobrem, ut hanc
iambicam comprehensionem concludam, aut Aristote-
lis tui præcepta tam commentitia esse, aut exempla
tua non ferenda fateare: non autem exempla tua, quæ
voluptatis huius artifex & magister vsus, quæ opti-
ma item ratio tueatur: præcepta igitur Aristotelis.
Dochimus reliquus est, in quo ut numerũ ipsum laudo,
sic obseruationis genus perridiculum esse censeo: quo si
te ipsum falsum & deceptum esse cognoueris, facilius
te moueri, credo, patiere. Quicũque enim magister si-
ue Gorgias, siue Isocrates, siue tuus ille tot nugarũ &
tenebrarum author Aristoteles numeros oratorios par-
tim trisyllabis, partim quadrisyllabis, partim alijs
polysyllabis pedibus iussit nos obseruare, in magnam
sanè cõfusionem sua nos imperitia deduxit: propterea
quòd in sex à fine postremas syllabas (qui ferè modus
est huius animaduersionis vniversæ) varij pedes diuer-
sorum generum includi possint: ut sit extrema pars o-
rationis (reipublicæ) dochimus est, item iambus &
creticus, item iambus & dactylus, quia vltima sit in-
differēs, ut tibi placet, item bacchiuss & iambus, item
spondeus & iambus: atque hoc modo in omnes obser-
uationes per polysyllabos eiusmodi pedes similis confu-
sio potest accidere: quam perturbationem doctrinæ vi-

deris etiā nonnihil, sed velut præteriens aspexisse, cum
 ais pæana, quòd plures syllabas habeat, numerū à qui-
 busdā, non pedem haberi. At bone Deus, q̄ tota ista per
 pedes vel generis cuiuscūque observatio captiosa & te-
 nebricosa, & inanis est! Vitaueris enim poematis speciē,
 ne sit carminis noti præsertim & insignis clausula, ora-
 tionis clausula: neque principiū, principium. licet ex om-
 nibus pedibus numerū conficere, sed variatum subinde
 atque temperatū. Ex sex postremis in clausula syllabis,
 sex & triginta genera numerorū varia cōficiuntur:
 eorum omnium exempla in tuis orationibus infinita
 propemodum (ut paulò antè dictū est) notata & ob-
 servata legi, ut si ex pedum ratione numerus oratio-
 nis spectetur, nulla nō numerosa possit esse oratio. Quā-
 vis omnia illa tua exempla non probo, imprimis car-
 minis similitudinem, deinde longarum & breuium
 perpetuitatem. Quare id tantum, ut dixi, tenendum
 est, ut illis vitiis civitatis moderatio teneatur. Nunc
 itaque ex pluribus longis, nunc ex breuibz pluribus:
 nunc ex iisdē inter se dissimiliter cōpositis numerus effi-
 ciatur. Hoc, M. Tulli, breuissimū monitum totam tam
 longā confusionis, tamque inuolutā utilitatē, & qui-
 dem multò maiorem & veriore, quàm tradis, expli-
 cat, & propalam constituit. Doces deinde non solis pe-
 dibus, sed etiam constructione & concinnitate nume-
 rosam orationem fieri: quod antea toties inculcatum,
 & nunc iteratum sine causā admonere te molestissi-
 mæ & ineptissimæ repetitionis aliquando potuit. Tum
 reliqua oratione ad ultimam quæstionem de ambitu,

de membris & incisus multa loqueris: circumscriptionis longitudinem moderatam quatuor, minimam duobus membris concludis. exemplum nullum moderate ponis: interimque exemplis etiam nobis illudis. (Missos faciant patronos, ipsi prodeant) duo incisa facis: quãobrem? nõne vtraque sententia tametsi altera ad alteram pertinet, perfecta tamen est? nõne membrum id verius diceretur, quàm incisum? vt periodus sententia sit absoluta ex nulla alia pendens, nec ad aliã spectãs, mēbrum sententia ipsa perfecta quidẽ, sed alio tamen relata: incisum denique membri particula sit imperfecta & incompleta sententia: quod incisorum tamen exemplum cū pro valde numerosis à Crasso sumpsisses, & senariū nescio quo modo percepisses, bella, ita me Deus amet, auersione culpam illā vitasti. Nisi intervallo dixisset, ais, ipsi prodeant, sensisset profectò effugisse senarium: quasi verò nequeant versus interciperẽ & membra, & incisa, & omnes omnino interpirationes, ac propterea versus esse desinant.

Nos aliò mētes, aliò diuissimus aures, ait Catullus noster: an quia intervallo dixit (aliò diuissimus aures) idcirco numerus hic versus & poema esse desinit? O virum simplicẽ, qui nos nihil celes! sapientẽ, qui summis viris, si quid leuiter offenderint, ignoscendū putes! sed certè sectatoribus tuis non satis prospicientem, qui cautione eiusmodi non intelligas occasionem similis offensionis simplicibus & imperitis exhiberi. Alia rursus incisa quatuor orationis cuiusdam tuæ, & quidẽ pro valde numerosis statuis: Domus tibi deerat? at habe-

bas: pecunia superabat? at egebas. Primum cur hac incisa nominas, quæ sententiam licet aliò relata, perfectam tamen habeant? deinde considera primum illud incisum (domus tibi deerat) quàm numerosum sit: desinit enim in quinque breues: aut si deerat, dissyllabum sit, turpius in finem carminis heroici desinit. Postrema de numeri utilitate est quæstio, quam tu sanè præclare & magnificè descriptis vitiis, exemplorūque tum rectorum tum vitiosorum commutatione & cōuersione tractas: hīc autem aptam orationem & absolutam numerosam vocas, cui contrariam opponis solutam & diffluentem: & hanc virtutem numerosæ orationis & compositionem & perfectionem & numerum vocas: sed tamen in his exemplis te non animaduertisse valde miratus sum, numerosum istud (quod quæritur) nō tam syllabarum, quas numeras in pedibus, dimensione, quàm literarum natura atque dignitate fieri. Laudas eam clausulā (Marcellos, Maximósque multi eunuchi è Syria AEgyptóque vicerunt) neque reprehendo: constat enim ex iambo & spondeo. Hanc vituperas, vicerunt eunuchi è Syria, AEgyptóque, quā laudare iustius possum, si numeri tui doctrinam sequar, quàm tu superiore: de sex enim postremis syllabis duæ primæ & vltima breues sunt, tres intermedie longæ, quæ varietas maior est, quàm antea. Laudas rursus (ab aliquo video perfacile Deliaci aut Syro potuisse superari) neque hoc accuso: numerus enim est ex sex syllabis prima & duabus vltimis longis, tribus reliquis breuib: illud (potuisse superari ab aliquo Syro aut De-

liaco) reprehendis: quæ clausula tamen dichoreus est: quem tu antea pulcherrimum iudicasti: & idcirco iudicio tuo proxima longè melior. Quid ergo? iàmne vides, iàmne sentis quanto in errore magistrorum, à quibus ista egregia dogmata transcripsisti, animi vagentur? quàm nihil constans, quàm nihil firmum doceant? atque idcirco aut eorum præcepta refellas exemplis tuis, aut exempla tua præceptis eorum coarguas? Quid igitur est? dicam, M. Cicero, quod ab illis doctoribus non accepisti: non est, non est, inquam, orationis suauitas, mihi crede, in ista pedum subductione tota constituta, sed multò magis, vt dixi, in verborum præstantia & dignitate. de qua speciatim tamen nullum verbum fecisti. Oratio fortius verbo clauditur, quàm nomine: vnde illa tibi placuerunt (mercatoresque superarunt, AEGYPTOQUE vicerunt, potuisse superari) hæc displicuerunt (venalitiique, AEGYPTOQUE, Syro aut Delia) neque tamē vis est ista omnium verborum, sed verborum non mutilos & decurtatos sonos, sed plenos & moderatos ædentium. Neque tamen verbis idcirco claudenda semper erit oratio: decor enim plerunque repugnabit. Peruenis ad extremū, & derisis Romanis Atticis velut infantibus, statuis eloquentem, qui non approbationes solum, sed admirationes, clamores, plausus mouere debeat, omnibus dicēdi laudibus oportere sic excellere, vt ei turpe sit quicquam aut spectari, aut audiri libentius: vbi (sicut antea sæpe fecisti) quod multarum artium commune est, vni rhetoricæ attribuis. Atque ita in elocutione (in qua

sola eloquentiæ principatum constitueras) quàm te eloquentem præstiteris, iam potes æstimare. Quid est enim elocutio, M. Tulli? quæ sunt elocutionis partes? nihil respondes: quid tropus? quot eius species? nihil ais, sed metaphoram breuiter attingis, reliquos tropos falso affirmas ex collocatione verborum sumi: quid figura? quæ genera? quæ generum species? hîc obmutescis, & genera alia in alijs confundis, vera quædam prætermittis: falsa multò plura supponis: quid numerus? quîniam sunt eius modi? nihil definis: collocationem alieno nomine appellas: pro duobus generibus tria facis, nihil in constructione de sono & virtute literarum (quod præcipuum erat) explicas, concinnitatem temerè interponis: in numero, vt septem modos clausularum conturbares, nullam solidam & certam doctrinam traderes, tertiam operis vniuersi partem consumsisti: in eaque quosdam artis huius magistros omni ineptiarum genere redundantes tibi sequendos putasti. Perorasti tandem aliquando, & academia decora quadam verrecundia totum opus conclusisti: tibi tuum iudicium sumis, mihi meum relinquis: hoc amo & laudo, & philosopho præsertim Cicerone dignissimum iudico, qui academicis præceptoribus tam multis, tamq̃ eruditus usus fueris. Quãobrem, vt hîc etiã perorem, M. Tulli, cõsidera tecum academica ista iudicandi sapientia, monitionis nostræ & de causis oradis, & de causarum orandarum arte summam vniuersam: virtutes & laudes tuas quæ amplissima sunt, ante oculos tibi propone: magistrorum opiniones & mores à iudicio tuo diuide & secerne,

reperies sanè velut in formosissimo & compositissimo corpore nauos quosdā non multos esse, nec tã penitus ingeneratos, q̃ extrinsecus adiunctos, sed tamē nauos fastidiosis & religiosis oculis ingratos. Incredibile est, q̃ me singularis & in hoc libro, & in omnibus dictis ac scriptis eloquētia tua delectet: tanta est in verbis singulis proprietas, puritas, elegantia: tantus in coniunctis ornatus, tam varia figurarū insignia ac lumina, tanta in voce iucunditas, in actione dignitas: tanta ex plurimis & optimis literis, tamque recondita sciētia: tanta rerum humanarum prudentia, ingenij bona tanta ac tam multa, vt si forū & iudices essent in cælo, à dys immortalibus mirabilius & diuinius causas agi atque orari posse nō existimē. Displicet tamē inter tot tantasque virtutes Asiaticorū magistrorū in egressionibus & repetitionibus redūdātia, liberior etiā quedā iactātia. Neque verò solū incredibile ciuilis illius facultatis fructū tulisti, sed eius artem quoque sapiēter aestimasti: ac docendi, delectandi, mouendi virtute definisti: necessaria adiumenta ex philosophia, legibus, historys, rhetoricis atque instrumenta considerasti: hoc iudicium verissimū esse iudico. Verū à tam multis artibus ad rhetoricam delaberis, & vnā pro omnibus assumis. Hic iudicium tuum nullum video, sed magistrorum tuorum cōmentitium decretum percipio. Oratorē (quoniam à principe causarum ad oratoris, ad oratoriae artis nomen errore magistrorum tuorū delapsus es) statuisti ex proprijs bonis inquirendū esse: hoc iudicium certissimum esse iudico: reuerteris ad magistros: elocu-

tionem retines : rectè, quia propria: actionē reijcis, non rectè: quia non impropria est: inuentionem, dispositionem, memoriam reijcis, rectè, quia propriae non sunt: retines tamen easdem velut communes, non rectè: quia dialecticae propriae, non cum rhetorica communes sunt. Atque in hac tota distinctione cum verū & rectum iudicaris, & magistrorum tamen opiniones non deferendas putaris, splēdidas iudicij tui, veluti stellas locis aliquot impressisti: tam multas autem tenebras, tam multos errores, tam multa nugarū & ineptiarum genera, quàm multa demonstravi, patere, mi Cicero, ne tui iudicij falso potius esse dicam, quàm Aristotelis, & aliorū (quos authores hīc habes) rhetorum scholas esse verè credam: illudque meum de te iudiciū ad extremum ex sapientissimo numinis oraculo concludam. O te, M. Cicero, præstantem omnino & admirabilem virum, si naturam potius ducem, quàm multorum opinionem sequutus esses!

F I N I S.

ERRATA SIC CORRIGITO.

Folio septimo, linea 29, AEschylum Gnydium, Fo. 9. lin. 11, queri enim Fo. 10. lin. 16, definitione quæramus. Fo. 11. lin. 1, meritò possim in hoc Fo. 38. lin. 12, ponatur initio, Fo. 44. lin. 4, post adfirmas partes Fo. 46. lin. 22, tuus. Ad certas Fo. 71, lin. 20, de postremo leuiter Fo. 83. lin. 21, generalium specialium

VCM 6 = 6504

1156523534

